

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**Incipit scriptū sup[er] ... sentētia[rum] editum a fratre
Joanne duns ordinis fratrum mino[rum] doctore
subilissimo [et] o[mn]im theologo[rum] principe**

Johannes <Duns Scotus>

Venetijs, [1481]

[Distinctiones XXXI-XL]

[urn:nbn:de:bsz:31-313921](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-313921)

miseriordia habebat apud eū tanq̄ p
 rimus. non erat aut̄ gentis sue nec sibi
 ligatus ex natōne sed extrane⁹ ex patria
 igit̄ quilibet quantūcūq; extraneus cui
 ego possū seruire in necessitate est habē
 dus ut proximus. ⁊ hoc est qđ dicit̄ ibi
 Sal. Uade ⁊ tu fac similiter. i. habe p
 primo omnē cui potes bene facere. etiā
 si sit tibi extraneus nō igit̄ bene faciens
 est tñ primus. sed etiā ois potens bene
 pati a nobis. ⁊ hoc siue passione exteri
 ri siue bona dilectōne passiuā que ē mo
 tus interior. ⁊ hoc mō beati quib⁹ non
 possumus bene facere p̄t̄ bene diligē ⁊
 esse proximi. oculus aut̄ licz bñ diligatur
 nō tñ ex dilectione alicui⁹ pōt̄ addi sibi
 aliqđ bonū. ⁊ ideo nō cōprehendit̄ sub
 proximo. Ad secundū dico qđ oia p̄ce
 pta secunde tabule exp̄licat̄ illud p̄ce
 ptum. Diliges proximum. qz specificat̄
 illa in quibus nō debeo odire inimicū.
 nam nō occidere includit non odire sibi
 iniuste vitaz corporalē. non furari non
 mechari includunt non odire sibi bonū
 fortune uel fame. ⁊ sic de alijs. Ad au
 ctoritates Aug. quere ad illud Math.
 5. dicitur est antiquis signant̄ loquitur
 Sal. dictum est: ⁊ non scriptur̄ est. quia
 ⁊ si scriptū erat. Diliges amicū tuū.
 non tamē erat scriptū: oculus inimicū
 sed iudei peruertentes scripturā arguūt
 hoc per locū a cōtrario sensu. ⁊ ita ser
 uabant. Qđ aut̄ male intellexerint pro
 bat Sal. si enim tñ diligis illos qui te
 diligunt: quā mercedē habebis. sic etiā
 male intellexerūt in pluribus alijs locis
 sicut patet ibi de illo p̄cepto. Honora
 patrem tuū ⁊ matrem. de quo redargu
 it̄ eos Sal. quia interpretabantur qđ si
 quis offerret substantiā suā in templo
 ⁊ non daret patri egenti qđ seruat p̄ce
 ptum. Quia deus est pater spiritualis.
 sed deus hoc rep̄ob̄at irritum inquit se
 distis mandatū dei propter traditiones
 nostras. Per hoc patet ad illud de
 secundo topi. quia illa regula non intel

ligitur nisi de cōtrarijs p̄cessis. hoc est
 ubi non ambo p̄traria ex vna parte s̄b
 sunt vni extremo alterius cōtrarietatis
 Si enim color haberet contrariū. puta
 a. non sequit̄: albiū est coloratū. igitur n̄
 grum est a. sic est in proposito. quia sub
 ratione diligibilis cōtinet̄ amicus ⁊ ini
 micus. loquēdo de inimico per accidēs
 qz eadē ratio diligibilitatis est i utroq;
 .i. possibilitas diligēdi primū obiectū
 charitatis inquantū sūt ymago dei.

Illud quoq;
 p̄termittendū nō est. Cir
 ca istam. 31. di. in qua imagi
 ster agit de charitate quantū ad ei⁹ ou
 rationem. Queritur: r̄ū charitas mane
 at in patria ita qđ nō euacuet̄. Qđ non.
 Nam ratio apostoli. i. ad cor. 13. quare
 aliqua dona euacuant̄ est. quia sunt ex
 parte. sed charitas nūc est ex parte. quia
 imperfecta. alioquin cū in ea sit beatitu
 do. esset nūc aliquis hic perfecte beatus
 Qđ si dicat̄ beatitudinē nō cōsistere in
 habitu charitatis: sed in actu eius. Cō
 tra. fm p̄fectōez hūc ē nūc eq̄lis ei qđ ē in
 p̄ria. p̄s̄t̄ erit ⁊ act⁹. ⁊ ita fruitio ita itē
 sa. ⁊ p̄fecta nūc sic nūc. P̄terea fides
 euacuat̄. qz est circa obm̄ latēs. circa idē
 uero est charitas. P̄terea Aug. 83.
 qđnum. q. 48. quedā sūt credibilia que
 nunq̄ sciunt̄ sed tñ credunt sicut hysto
 rie. sed talia qz nūc h̄ fides in via. aliq̄
 cognitio pōt̄ h̄ri i patria: ⁊ nō nisi fides
 quia tñ possunt̄ credi. igit̄ fides saltem
 quantū ad illa nō euacuat̄. P̄terea
 eodem habitu cōcupisco aliquid ⁊ quie
 sco in habitu. Nam fm Aug. 9. de tri
 ni ca. ultra appetitus inhiātis fit amor
 fruētis. ⁊ multo magis patz de habitu
 p̄bat etiā a simili in nālīb⁹. qz eadē for
 ma ē p̄ncipiū mor⁹ ad imūū ⁊ q̄d i ter
 mino. Cū igit̄ spes sit h̄it⁹ tēdens i termi
 nū erit h̄itus dēscēdi in ip̄o h̄ito. ⁊ ita
 nō euacuat̄. Cōtra. i. cor. 13. videt̄ au
 ctoritas apostoli expressa ad oppositū.

Respondeo. Nullus habitus ponendus est ibi manere frustra. frustra autem esset ibi habitus cuius inclinatio eēt tūc impossibilis. fides autē ex ratione sua inclinatur tūc in verū latens sūm glo. super illud Hebr. x. fides est argumentū nō apparentiū. et spes tūc inclinatur in bonū comodū abñs. iuxta illud Ro. 8. Spes que videt nō est spes. accipiēdo spem p̄ sperato. s. pro obiecto. Inclinatioes autē iste nō poterūt haberi in patria ubi erit verū patens et bonū habitū. igit̄ isti habitus nō manebūt. quia essent supflui. Sed hic est vnū dubiū an. s. iste virtutes euacuent. quia succedat eis aliqua incōpossibilia. **R.** nō oportet ponere q̄ succedat eis aliū habitus: loquēdo pprie sicut habitus differūt ab actib⁹. qz sicut dictū est. in mā de aia xp̄i. nō est necessariū ponere aliquē habitū in pria creatum in ipsa aia qui sūt p̄ncipiū videndū vel tenendū obñi saltē aliū nisi charitatē quia habitus nō ponit̄ i potētia nisi ad facilitandū et habilitandū potētia ad eliciendū actūz vel saltē in intellectualibus ut obñi sūt p̄sens intellectui: ut in intellectu possit p̄mptē opari circa illud qd nō possit si obñi esset in q̄libet actu de nouo adipiscendū. sed ibi obñi semper erit p̄sens et semp̄ agens in potētia et potētia summe facilitata et inclinata. Quia si succedat aliqui actus repugnātes illis qui nūc habētur: ut videre et tenē succedat credere et sperare. illi actus succedētes nō habēt pprie impossibilitatē ad habitū fidei et spei: qd̄ p̄bat. qz Dauid in raptu habuit saltē actū visionis. et tūc nō erat i eo euacuatus habitū fidei. igit̄ ille actus nō repugnat habitū fidei nō q̄ euacuat fides et spes. quia succedat eis aliqd̄ incōpossibile. s. qz eēt supflui.

Sed adhuc restat
aliud dubiū circa obñi istarū virtutūz. quia videt̄ q̄ earū formale obñi non sūt

deus ut latens siue ut abñs. ita q̄ latentia uel absentia sit formalis rō obiecti. sed sola ratio obiecti est deus ut deus. sicut tactū ē di. 13. hui⁹. et in p̄. q. de obiecto theologie. et tūc nō videt̄ q̄ formalis rō obiecti careat habitus isti. et ita poterūt manere et inclinare in obñi propriū. et eodē mō pōt argui de actib⁹. nā idē sub eadē rōne ē obñi habitus et act⁹ ppriū illiū habitus. Preterea sicut argutū est saltē de spe. videt̄ q̄ possit eē in clinans ad desiderandū abñs et amandū p̄ns. Dico q̄ respectu eiusdē obi et sub eadē rōne formalis p̄nt eē multi act⁹. et nō solū potētiaz ordinatay. s. eiusdē potētie differētes sūm p̄fectū et imp̄fectū. nec tūc sūm q̄ p̄fectū et imp̄fectū se hñt sicut maius et min⁹ in eadē spē. s. sicut se hñt diuerse spē in eodē ḡne. puta media et extrema hoc mō. dico q̄ respectu dei in se nō solū sūt actus intelligēdi et uolēdi q̄ sūt actus subordinati. sed etiā act⁹ diligēdi sic et sic. s. nō tūc differentes sūm magis et minus in eadē spē: sed sicut media et extrema. qd̄ p̄t sic poni i p̄posito qñ em̄ p̄fectio act⁹ ē a duob⁹. s. a potētia et obō qñ variat ppria rō istoz uel alterius eoz in se. uel cōiunctōe cū reliquā cā. uel sūm approximationē ad reliquā cām. qz minus p̄fecte agūt cāe partiales respectu effect⁹ qñ nō sunt sufficient̄ approximatione et iuncte. variabil̄ tūc p̄fectio hui⁹ act⁹. et ita ē in p̄posito respectu. n. act⁹ tentōis obñi volūtatis ē in se p̄ns. respectu autē act⁹ desiderij sūm rōne formalis talis act⁹ obñi nō ē in se realit̄ p̄iūctus potētie. est igit̄ ille act⁹ imp̄fect⁹ respectu illi⁹. et h̄ in alia spē q̄ est ut media ad extremū nō p̄pter aliā rōne in obō. sed pp̄ approximationē obiecti ad reliquā cām partiale q̄ sufficit ad distinguēdū spē effect⁹ illarū duarū cārū. sicut si alia actio sequeret solē inquantū p̄cise est p̄ns sūm radiū reflexū. et alia sūm q̄ ē p̄ns p̄cise sūm radiū rectū. isti effectus distinguēnt spē. nō ex distinguēnt passū ul

agentis quantum ad rationem formalem agentis. sed ex approximatione alia et alia eiusdem agentis ad idem passum. **Q**uoniam ergo arguitur obiectum esse idem formale. cede obiectum virtutum in se et in propria. nec ex hoc sequitur quod actus sunt idem specie. etiam qui sunt eiusdem potentie. imo possunt esse diversi in eadem virtute si per se sunt circa obiectum diversimode per se potentie. et similis distinctio potest poni habituum inclinatum ad tales actus. Nam ad omnem actum alicuius speciei in natura rationali qui potest frequenter eligi. potest esse aliquis habitus realiter inclinatus ad tales actus. Quantum ad aliud quod tangitur de specie. dicitur posset quod si quilibet actus distinctus specie ab alio. potest habere proprium habitum in voluntate vel in intellectu inclinatum ad ipsum. ita etiam potest esse unus habitus generalis inclinatus ad unum actum in genere et multos in specie. quemadmodum si iustitia ponit virtus una secundum genus non secundum speciem habet actum similes unum. et hoc modo possit esse unus habitus qui per se respiceret deum in quantum conveniens nature rationali. et sic indistincte inclinaret in ipsum. et si huiusmodi actus esset habitus sic indistincte tendens in ipsum. id est non sub propria ratione in quantum. sed sic appropinquat vel sic potest potentie tendentis ille habitus non variaret sine potentia tenderet in omnem desiderando vel tenendo. talis habitus non ponit spes: sed ponit per se inclinatus ad istum actum imperfectum qui est desiderium. cede igitur quod bene posset esse unum habitus tendens in ipsum deum ut est bonum commodum et non oporteret illius evacuari. sed spes ponit per se ad actum imperfectum. et hoc imperfectio alteri rationis quam facit absentia obiecti respectu potentie tendentis.

Quiso de fide et spe

quos evacuans. videndum est de charitate quos manet eadem in propria. suppono enim quod hec sit ratio charitatis. scilicet quod est amicitia dei. ut in se bonum. iste habitus non distincte inclinatur ad actum perfectum amandi dei. sicut amat quoniam est in se per se. nec ad actum imperfectum sicut amat quoniam est imperfecte per se. sic

in enigmate. sed inclinatur ad hunc actum et ad illum licet indistincte. et quod talis habitus possit haberi. per ex dictis. nunc de specie. rationabilius enim est hoc de habitu tendente in deum ut est bonum in se quam de habitu tendente in deum ut est bonum mihi. quia non variatur actus ille qui tendit in deum ut est in se bonum ex presentia perfecta vel imperfecta dei. sicut ille qui tendit in deum ut est bonum commodum. prima enim variatio vel non est secundum speciem. vel si est. non tamen est secundum speciem remota sicut 2°. Ex quo ergo inclinatio manebit in patria ad diligendum deum in se. manebit etiam inclinatio ad actum illum qui ponit esse charitatis ut actus eius et ita habitus ille poterit manere. Si obijciatur quod presentia obiecti talis vel talis potest variare actus secundum speciem igitur ponit esse duo habitus distincti specie. quoniam unum sit principium diligendi deum in se ut presentatus est per fidem et ille evacuabit. alius ut est per visionem et ille succedet. cede quod duo tales habitus ponit esse simul in voluntate. sed hec non ponit ratio charitatis quod sit per se principium actus imperfecti circa obiectum latens. sed quod sit indistincte principium tendendi in deum ut in se bonum per se. **B**reviter igitur quicquid sit de fide. de istis tamen duabus virtutibus appetitivis specie et charitate concedi potest quod potest esse unus habitus appetitivus respectu commodi manens sicut charitas. et ponit esse duo habitus appetitivus respectu dei ut est bonum honestum. sed unum evacuaret sicut ponit nunc fide evacuari. sed supponimus nunc ex dictis secundum. id est illos habituum. scilicet spei et charitatis. ita quod spes non inclinatur ad actum tendendi in bonum commodum absolute. sed ad actum imperfectum ex absentia obiecti. ita quod illa imperfectio non accidat actu in quantum est huiusmodi habitus sed sit de ratione eius. charitas autem sit principium et habitus tendendi in deum ut est bonum in se. ita quod actu ut est eius accidat perfectio et imperfectio ex presentia vel absentia obiecti.

Ad primum argu

mentū dico q̄ alie virtutes sunt ex parte. quia includūt essentialiter in actibus suis aliqd̄ q̄d̄ necessario determinat sibi impfectōne que tūc euacuabit. charitas aut̄ nō necio determinat actū suū ad aliqd̄ q̄d̄ sequat̄ impfectio. sed actus inquantū est eius est indifferēs. ita q̄ accidit sibi talis impfectio ul' pfectio posita. Quare illa solutio datā ibi que bona est inquantū negat beatitudinem posse hīc hī. nā si aliqd̄ haberet h̄ eā lem charitatē sicut in patria: nō ppter hoc esset h̄ b̄tūs. q̄ nō posset h̄re equalē actū sicut tūc h̄bit. et in actu p̄sistit b̄tudo. nec sequit̄ si hitus est eā pfectus h̄ et ibi. igit̄ et act' similis. q̄ act' diligendi dependet sicut a cā p̄tiali. nō soluz a voluntate et charitate. sed etiā ab obiecto h̄ sente p̄ actualē intellectiōne sicut dcm̄ ē di. 25. secundi. et h̄ fm̄ determinatā pfectiōne fm̄ q̄ est determinate p̄ns. si magis: magis. si minus min'. in via de cōi lege nō pōt esse obm̄ p̄ns sicut in patria etiā p̄ntia spei illius. vnde ex h̄ sequit̄ q̄ actus nō possit esse ita pfect' et si habit' sit equalis. q̄ habit' nō erit totū p̄ncipiū illius actus sed p̄tiale. et eo mō q̄ ipse habitus est p̄ncipiū semp̄ eāliter se h̄z ad actū. semp. n. quātū ē ex se dat actui suo q̄ sit q̄dā amare dei inquantuz est sūmū bonū. nec habit' dat sibi q̄ sit dei ut p̄ns uel absens. nec dat sibi pfectōem quā habz ex obiecto sic uel sic presente.

¶ Ad secundū p̄ q̄ si ab̄ntia nō sit formalis rō in obiecto fidei uel spei. tñ act' fidei et spei est talis p se q̄ necia cōcomitat ipm̄ impfectio. et iō fides determinate inclināt ad actū talis speciei ad quez nō pōt eē determinatio in patria. charitas aut̄ et si nūc sit determinata ad actū circa illud q̄d̄ latet. et p̄ p̄ns circa imperfectū. nō tñ inclināt ad actū sic imp̄ctm̄. sed ad actū cui accidit impfectio. Ad 3^m pōt dici q̄ credibilia sūt i triplici differētia. Quedā. n. sūt q̄rū visio p se p̄tinet ad b̄titudinē. sicut ē visio trinitatis.

et talia sunt scibilia extēdēdo scire. et sūt visibilia extēdēdo videre. et de istis p se intelligendum est q̄ fidei succedet visio. Alia sūt quozū visio aliq̄ mō p̄tinet ad b̄titudinē nō tñ essentialit̄. que etiā non sūt scibilia. q̄ sūt quedā facta tēporalia sicut sūt credibilia de incarnatōe. et d̄ talibus p̄comitari succedet fidei visio. nō tñ rei in se. q̄ nō videbit̄ in patria xp̄us in cruce. nec in utero virginis. sed i vbo. Alia sūt nec vnq̄ visibilia. q̄ nec scibilia. quia facta tēporalia nec p̄tinetia ad b̄titudinē p̄ncipaliter nec p̄comitari. cuiusmodi sūt aliq̄ uera p̄tinetia ad actus humanos. de talib' aut̄ si q̄s viator haberet fidē pōt p̄cedi q̄ in illo pōt manē fides. Ad ultimū p̄ ex dictis in corpore questionis.

Remissis adici enduz est. Circa istā. 32. di. in qua magister agit de charitate q̄ deus diligit erraturā. Querit utrū deus diligit ex charitate oia equaliter. Qd̄ nō. charitas est habitus. et p̄ p̄ns p̄ficiēs potentia formaliter. igit̄ supponit eā eē impfectā. voluntas aut̄ dei est p̄fectissimā. 3. rē. Preterea nō oia sunt diligibilia ex charitate. q̄ nō inaiata nec irrationabilia. 3. Preterea deus nō omēs eligit sed quibusdā irascit̄. igit̄ electos et q̄bus irascit̄ nō eā diligit. Preterea non oibus dat bona eāliter. in oibus etiā non implet voluntas beneplaciti eius. igitur i oibus vult bona equaliter. Contra. oia intelligit eāliter. q̄ p vnā rōnem formaliter. igit̄ a simili d̄ diligere ex charitate.

Hic sunt tria vidē

da. primo q̄ deus diligit oia. secūdo q̄ ille actus nō est p̄p̄ius alicui p̄sone. 3° q̄ est vnus actus et in hoc dicit̄ quō eāliter et inequaliter est respectu omniuz.

¶ Primū probat. quia sicut ostensuz est di. 2. primi. Deus est intelligēs volēs

et per se beatificabilis. non autem procedit in eo potentia actus. quia tunc esset imperfectus. igitur est beatus. et non nisi intelligendo et volendo se. quia nullum aliud obiectum potest creaturam rationalem beatificare ex dicto. i. q. 2. primi. igitur actu intelligit et diligit se. Quod etiam alia probatur. quia sicut omnis intellectus potest in quolibet intelligibile. ita omnis voluntas in quolibet volubile igitur voluntas divina potest diligere omnia diligibilia alia a se. **O**bjicit hic. quia tunc simul diligeret contraria. quia utrumque habet rationem diligibilem. Et conclusio est concedenda de se in naturis que sunt propria. sed non diligit ea simul eadem susceptivo. quia hoc non est diligibile. quedam tamen diligit dilectorem efficaciter puta illa que aliquando producit in esse. quodammodo voluntas quadam copulatione non efficaci quod tamen nunquam producit in esse. ostendunt tamen ab intellectu suo ut passibilia habent tantam bonitatem sicut illa que diligit dilectione efficaci. **A**d hanc autem conclusionem quod superponitur probata ex dicto. 2. primi. scilicet quod deus sit formaliter volens ponere unam rationem. quia esse volens est perfectio simpliciter. in omnibus enim diuidentibus ens. nobiliter ens est perfectio. scilicet simpliciter.

Ex istis sequitur

secundum. quia nulla perfectio simpliciter est propria alicui persone. hoc enim probatur aliter. quia si esset proprium alicui persone esset proprium spiritui sancto. et ita uel spiritus sanctus non necesse pro cederet. uel deus amaret necesse aliquid aliud a se. pari ratione sequitur de verbo quod non dicit alium respectum ad ipsum quod ad deum. **P**ro utroque est una ratio communis. quia respectus non potest esse magis necessarius extrinsecus. quia utrumque extremum perigit. scilicet nihil aliud a deo in quocumque esse est ex se necesse. igitur nullus respectus ad quodcumque aliud a deo in quocumque esse est necessarius simpliciter. igitur nec potest esse intrinsecus alicui persone diuine in quantum habet naturam diuinam determinato modo habendi. De verbo etiam arguitur aliter. quia

si verbum diceret proprium respectum ad creaturam: hoc esset in quantum creatura habet esse in memoria paterna. et sic exprimit verbum sui. Sed hoc est falsum multipliciter. primo quia nulla creatura habet esse proprie in memoria ut memoria est. sicut tactus est. quia i. secundi. fit enim primo actu intelligibile per actum intelligentie diuine: et in illo est primo. secundo quia tunc esset ratio mouendi intellectum infinitum ad verbum exprimentum in quantum est eius. et ita finitum moueret intellectus infinitum. et ita vilesceret ille intellectus. saltem si per impossibile in memoria esset vnus lapis. sicut in memoria nostra est aliquando vnus intelligibile. ille cum essentia in memoria esset ratio exprimentum verbum. et tunc sequeretur propositum quod finitum esset ratio intelligendi intellectui infinitum. et ratio producendi notitiam infinitam. quod videtur falsum. illud etiam quod non est formaliter infinitum. nec in memoria. nec in intelligibili non videtur probabile quo modo fundaret relationes originis oppositas. videret etiam sequi quod essent tot verba que intelligibilia essent in memoria paterna et similiter distincta. quia si ipsa essent in memoria. et sic exprimerent: non exprimerent nisi ut quolibet est sic intelligibile.

Quod si datur alius intellectus prius dicti. scilicet quod verbum declarat alia in quantum alia habent rationem termini respectu actus declarationis in quodam esse intelligibili. sicut dicitur est in prima questione secundi. tunc non erit proprium verbi quia quelibet persona sibi meminit cuiuslibet. **Q**ualiter autem concedatur pater dicere verbo proprio dictum est dicto. 33. primi. quia dicere ibi importat duplicem respectum. vnum realem originis qui est expressi ad exprimentem. alium rationis qui est declarati ad declarantem: ut sic per illud quo notetur et expressum a dicente ipso et declarans dicitur per illud. et ille respectus qui est declaratus tamen est appropriatus verbo. quia procedit

per modū notitæ genitæ. et ita declarati
ue. est tñ cōis tribus accipiēdo declarā
formaliter. sed accipiēdo pñcipiatue.
pōt esse ppius pñ. qz pñcipiatue d
clarat inquātū exprimit notitā genitā
qui duplex modus accipiēdi declarā
. s. formaliter et pñcipiatue. pñ in alijs
relatiuis. sicut i assimilare et adēqre. for
ma. n. q̄ aliqd est simile formalit̄ assimi
lat ipsū alteri. sed agēs dās formā illā af
similat effectiue uel pñcipiatue. eodem
mō pōt ccedi q̄ pñ diligit spū sc̄m mō
q̄ expositū est di. 32. pñi. et h̄ est appo
pziatū spū sc̄o nō ppiū. et notat ibi du
plex relatio. s. spiratio. et alia rōnis spī
ratio ad amatū ipso qui respect̄ rōnis
est appropriatus spū sc̄o. vere tamē cō
munis est tribus.

Tertium patet

Quia vna ē
potētia. vñū obm̄ pñmū. et h̄z vñū actū
infinitū adequatū sibi. nec oportet illū
vñū esse oīum quasi oīa requirant ad
pfectionē hui⁹ actus. sed solū ex pfectōe
hui⁹ actus sequit̄. quia pfecte tendit i p
mū terminū q̄ pfecte tendat in oīa cir
ca que pñmus terminus ē totalis rō agē
di. Sola aut̄ essentia diuina potest esse
pñma ratio agēdi tā intellectui diuino
q̄ volūtati. quia si aliqd aliud posset eē
pñma ratio agēdi vilesceret illa potentia
Ex hoc patet quomō est equalitas in
deo in diligendo oīa. comparando actum
ad agens. sed comparando actū ad cōno
tata siue ad ea sup que transit: est ineq̄li
tas. nō tñ quia illa volūta ineq̄ualia. ul
inequalia bona sunt eis nolūta. sed etiā
quia fm̄ quendā ordinē transit sup illa
nam oīs rōnabiliter volens vult pmo
finē. et secūdo illud qd̄ imediate attingit
finē. et tertio alia que remotius sūt ordi
nata ad attingendū finē. cū igit̄ deus rō
nabilissime velit. licet nō diuersis actib⁹
sed tñ vno inquantū illo diuersimode
tendit sup obiecta ordinate. pmo vult
finē. et i hoc est actus suus pfectus et vo

luntas eius beata. secundo vult illa que
imediate ordinant in ipm̄ pdestinādo
. s. electos qui imediate attingunt ipsuz.
et hoc quasi reflectendo volēdo alios dī
ligere idem obiectū secū sicut pñm̄ dcm̄
fuit de charitate. di. 28. hui⁹. qui enim
amat se pñmo ordinate. et per psequens
non inordinate zelando uel inuidendo
isto mō. 2º vult habere alios diligētes.
et hoc est velle alios habere amorē suū
in se. et hoc ē pdestinare eos si uelit̄ eis
hoc bonū finaliter. tertio vult illa que
sunt necessaria ad attingendū hūc finē.
. s. bona gratie. quarto vult ppter illos
alia que sunt remotiora. puta hūc mō
dum sensibilē ut seruiat eis. ut sic ueruz
sit illud. secundo pñi. Homo quodam
modo est finis omnīū sensibilū. s. quia
propter ipsum volūtum a deo quasi in
secundo signo nature sunt omnia sensi
bilis volūta quasi in septimo signo. illā
etiā qd̄ est p̄p̄inuius finis ultimo p̄sue
uit dici finis eorū que sunt remotiora.
siue igitur quia deus vult munduz sen
sibilem in ordine ad hominē pdesti
natum. siue quia quodāmodo vult im
mediatius hominē amare se q̄ mundū
sensibilem esse. homo erit finis mundi
sensibilis. patet igitur ineq̄ualitas volū
bilium quantū ad ipsa volūta. non ut
uolūtio est ipsius voluntatis. sed ut trā
sit super obiecta modo predicto. nec ta
men illa ineq̄ualitas est propter bonita
tem presuppositam in obiectis quibus
cunqz alijs a se que sit quasi ratio sic ul
sic volēdi. sed ratio est in ipsa volūta
te diuina. quia sicut ipsa acceptat alia ē
tali gradu. ita sunt bona in tali gradu.
et nō ecōuerso. uel si det q̄ in eis ut ostē
sa sunt ab intellectu ostendit aliqd gra
dus bonitatis essentialis fm̄ quā rōna
biliter d̄z cōplacere volūtati. hoc saltē
est certū q̄ cōplacētia eorū quantū ad
actualē existentiā est mere ex voluntate
diuina absqz alia ratione determinante
ex parte eorum.

Ad primum dico

q̄ habitus habet aliquid p̄fectionis. ⁊ quo ad hoc ponit̄ in deo. q̄ aut̄ requirit̄ inspectōnē ī perfectibili hoc est p̄ acc̄ns Unde in deo est p̄ idēpitatē cū potētia cū quodlibet sit infinitū. ¶ Ad 2^m dico q̄ licet inaiata nō sint pp̄rie diligibilia ex charitate que ē amicitia. ⁊ ad ipsa nō est amicitia proprie habēda. p̄t̄ tñ h̄ri ad ipsa aliq̄d velle ex charitate quale. s. habendū est ad ea. possū. n. ex charitate velle arborē esse. ⁊ arborē mihi seruire ad talē actū inquantū talis actus iuuat me ulterius ad diligendū deū in se. ⁊ h̄ mō p̄te p̄t̄ concedi q̄ deus ex charitate diligit omnia. nō volitione amicitie. sed talis qualis est habēda respectu eorum. tertiu cōcludit̄ inequalitatē quantū ad bona volita ipsi dilectis. nō enim vult nō p̄destinat̄ tanta bona quanta p̄ destinat̄. nec illis quib̄ dicit̄ irasci vult tantū bonū p̄ tūc p̄ qñ dicit̄ irasci quā tum vult alijs q̄bus dicit̄ nō irasci. ⁊ ista inequalitas dilectionis hoc est effect̄ dilectionis cōcedenda est nō solū quantū ad gradus específicos. sed etiaz in indiuiduis eiusdem speciei. nec rō huius est nā in isto ⁊ in illo. sed sola volūtas diuina

¶ Ad argumentū in oppositū nō p̄cludit̄ equalitatē nisi ut actus est operātis. nō aut̄ ut transit sup̄ obiecta.

Est predicta

de quatuor virtutib̄. ¶ Circa istam. 33. di. in qua maḡ agit̄ de virtutib̄ moralib̄ uel cardinalibus. Querit̄ utrū virtutes morales sint in volūtate sicut in subiecto. Qd̄ non. p̄hs. i. ethi. dicit̄ q̄ sūt in parte irōnabili anime. ⁊ cōmentator exponit̄ q̄ in ea que est mediā inter plantatiuā ⁊ ratiōnalem. talis nō est volūtas sed appetit̄ sensitiuus. ¶ Preterea. 3. ethi. ponit̄ p̄hs fortitudinē in appetitu sensitiuo. ¶ 6. ethi. cōmēto. vii. Prudentia est ⁊c. que

re ibi. ¶ Preterea. i. polit. c. 3. Rō dñas appetitū inferiori p̄ncipatu politico. i. ciuili. ita q̄ appetitū ille p̄t̄ contra moueri. igit̄ ad hoc ut delectabilē moueatur a rōne recta. est necessariū ponē in illo tales habitus. ¶ Preterea fortitudo ⁊ tēpantia vident̄ esse in irascibili ⁊ cōcupiscibili. hec aut̄ nō distinguunt̄ in volūtate sed tñ in appetitu sensitiuo. qz cōditōes quas respiciūt. s. bonū arduū ⁊ bonū delectabile nō p̄ se variāt obm̄ voluntatis. sed tñ bonū sensibile q̄ obicit̄ appetitū sensitiuo. ¶ Contra. virtus est habitus electi⁹ ex diffinitōe sua 2°. ethi. electio aut̄ est actus volūtat̄ uel rōnis. 6. ethi. est enī appetitū p̄siliati⁹ hoc aut̄ p̄tinet ad volūtatē que operat̄ p̄supposita cognitōe rōnis. habitus aut̄ est illius potētie. cuius est p̄ se talis operatio. igit̄ habitus moralis ē p̄ se volūtat̄ ¶ Preterea virtus habet p̄ se obiecto bonū honestū. illud aut̄ est p̄ se obiectū volūtat̄. ¶ Preterea virtus est p̄ se p̄cipiū actus laudabilis. 2°. ethi. nulli aut̄ debet laus nisi volūtarie agentī. igit̄ est virtus cuius est p̄ se libere agere. illud est voluntas.

Hic dicitur q̄ p̄hs sensit̄ p̄tem negatiuaz quia ubiq̄ loquit̄ de virtutibus moralib̄ videt̄ p̄cedere q̄ sint in parte sensitua. nisi q̄ aut̄ q̄ sint in intellectua nisi 5°. ethi. de iustitia. ¶ Ad hoc ponūt̄ur rōnes. prima est hec volūtas est ex se determinata ad bonū simpliciter. quia ul̄ illud est propriū obiectū eius ut distinguit̄ cōtra bonū ut nūc. qd̄ est obiectū appetitū sensitiuū uel si potest tendere ī bonū ut nūc. potest sufficienter determinari in tendendo uel nō tēdendo ex ostēsiōe ratiōnis. videt̄ enim q̄ obiectum moueat solū sicut est apprehensū ipsaz volūtatē. ⁊ ita nō est necesse ponere in ea habitū. sed sufficit q̄ intellectus sufficienter p̄ficiat̄ ad recte ostendendum. ¶ Secūdo arguit̄ ex libertate volūtat̄

voluntas aut non sic determinat sicut dictum est. di. 25. secundi. illa etiam probatio que ibi addit quod virtus inclinatur per modum nature. quod est contra modum voluntatis. concluderet charitatem et spem non esse in voluntate quod est contra omnes theologos. ¶ Ad primum igitur istarum probationum dico quod licet voluntas ex sua libertate possit se determinare in agendo. tamen ex actione sua est receptiva alicuius habilitatis derelictae inclinantis ad similem actionem illa enim determinatio eius non est per formam naturalem qualis est in igne ad operandum. sed ex libera actione que procedit a potentia indeterminata et ita determinabilis per habitum. ¶ Ad secundam probationem patet ex dictis. di. xvij. pmi. et xxv. secundi. qualiter causa secunda naturaliter agens potest concurrere cum causa prioris libere agente. et qualiter effectus dicitur liber propter libertatem cause principalis. habitus autem si est causa substantie actus est causa secunda respectu passionum ducit ad oppositum sic primo. quia in voluntate sunt passionum secundum Augustinum. de civitate. c. v. et vi. igitur si propter moderationem passionum ponenda sit virtus in summo illius potentie in qua est passio sequitur quod cum in summa parte anime. scilicet voluntate sint aliquae passionum quod ibi ponuntur virtutes. ¶ Preterea moderatio passionum intelligi potest dupliciter. aut inexistens aut future. inexistens moderari conuenit dupliciter. uel minuendo passionem que nata est fieri ab obiecto secundum se ne sit immoderata. sicut obiectum esset natum delectare potentiam sensitivam sibi derelictam. aut referendo delectationem illam in finem conuenientem rationi recte ad quem non referatur ex ratione absoluta obiecti appetitus sensitivus. futura etiam moderari potest dupliciter intelligi. uel fugiendo obiectum quod natum est delectare potentiam immoderate uel assumendo sola obiecta que nata sunt immoderate delectare. et tunc passio futura non moderatur in se. sed ne immoderata insit

precauet. quocumque istorum modorum intel ligatur moderatio passionis. magis pro voluntati competere quam appetitui sensitivo si passio inest uel inerat illi appetitui sensitivo. Nam de passione inexistente si possibile est minus. magis potest eam minuere voluntas que libere agit quam appetitus sensitivus qui patitur ab obiecto. uel qui cogit sibi quantum potest. magis etiam potest voluntas referre ad finem consonum rationi recte quam appetitus sensitivus. quia voluntas est proprie appetitus rationalis. et ita proprie collatur ad finem quem ratio ostendit. ut enim quod est referre aliquid ad finem debitum non est actus appetitivus sensitivus. sed voluntatis. proprie. non concedit contere appetitui sensitivo uel cuiusque sensui sicut uoluntati et intellectui. Si intelligatur de passione que immoderata debet precauiri et moderata assumi. satis videtur planum. quia circa futurum magis videtur voluntatem posse habere actum rectum quam possit appetitus sensitivus. quia cognitiva voluntatis que est ratio magis potest consiliari de futuris quam sensus. ¶ Ex his rationibus ad ductis pro opinione predicta patet quod concluditur oppositum. tum quia voluntas est rectificabilis respectu proprie operationis et non de se recta. tum quia est indeterminata et determinabilis non minus quam intellectus a quo non negatur habitus. tum quia eius est principalitas in operando operationes humanas. quia libera est. et operationes humane requirunt in principali agente virtutem rationis cuius habet laus. tum quia nata est proprie delectari in sua operatione et ita habere habitum quo delectabiliter operetur. tum quia voluntas magis potest per habitum moderare passiones debito modo quam appetitus sensitivus si eos haberet. ¶ Preter istas rationes arguitur contra opinionem sic. Si secundum eum in statu innocentie non esset in appetitui sensitivo aliqua passio repugnans recte rationi. non esset necessarium ponere virtutem in illo appetitui. et tamen virtutes tunc fuissent. quia tunc fuisset

homo perfectus fm eas. sicut patet per magr'm in lra.. Pro hoc etiã est Aug. in epi. 35. uel. 36. Itẽ in soliloquio pfe- cta est ratio aia pueniens ad finẽ. Itẽ. i. de ciui. c. xv. Itẽ magister assignat act' in q' pnt. 7 illi nõ sũt appetit' sensitiui.

Ad questionem po

test dici q' licet volũtas sine habitu pos- set in actu rectũ etiã moraliter bonum nec trũ h. sed 7 intellectus põt in rectuz iudiciũ sine omni habitu intellectuãli. primus. n. actus rectus intellectus 7 pri- ma actio voluntatis recta pcedunt ha- bituz etiã fm quẽcũqz gradu. quia ex eis gnatur quicqd primo inest de habi- tu. tñ sicut intellectu uel p primũ actuz uel p plures actus elictos recte generat habitus prudentie. ita etiã p ipm rectũ eligere cõsonũ recte rõni uel recto dicta mini rationis uel p multas tales electio- nes gnaf in volũtate virtus recta incli- nans ipsam ad recte eligendã. Hoc pro- baf. quia pns nãliter eligit voluntas q' ipsa rõ aliqd impinat appetitui sensiti- uo. nõ enim nõ videt attingere appetitũ sensitiuũ nisi mediante volũtate que est pprie appetitus rõnalis. volũtas aut p- us vult aliqd in se q' impet potẽtie infe- riori actũ circa illud. nõ. n. qz imparat potẽtie inferiori ideo vult. sed ecouerfo igif in illo priori põt volũtas cũ sit inde- terminata 7 determinabilis sicut intelle- ctus gnare in seipsa ex rectis electionib' habitũ inclinãntẽ ad recte eligendũ. 7 h' habitus ppriũsime erit virtus. quia p- pũsime habitus electiuus inclinans ad recte eligendũ. sicut ex rectis electionib' generat. Potest tamẽ cõcedi q' si volũ- tas volens potest impare appetitui sen- sitiuo uel moderando passionẽ eius uel psecutionẽ uel fugã si sint actus appeti- tus sensitiui põt derelinquere ex impe- rijs rectis aliquẽ habitũ in appetitu sen- sitiuo inclinãntẽ ad hoc ut appetit' sen- sitiuus delectabiliter moueat ad sensibi-

liã ex imperio volũtatis. qui habitus de- relictus licet nõ sit pprie virtus. qz non habitus electiuus nec inclinãns ad electio- nes. potest tamẽ concedi aliquo mō esse virtus. quia inclinãt ad illa que sunt cõ- sona rationi recte.

Cõtra primum mē

bũ obicit. quia tũc i angelo possent cẽ virtutes morales. nã angelus põt habe- re velle rectũ circa ea circa que appetit' sensitiuus natus est passionari. 7 ita ex multis talibus velle generaret virtus in eo. Confirmat. quia nõ solũ circa pas- siones inexistẽtes in parte sensitiua con- uenit recte digẽ. sed circa passiones ostẽ- sas ab intellectu. etiã si nunq' inerũt nec insuerũt. sicut tactũ est in. q. de scientia practica in p̄hemio p̄mi. igif ex talibus electionibus generat virtus in volũtate 7 nulla cõcomitat in appetitu sensitiuo

¶ Preterea si virtus moralis esset i vo- luntate. igif ipsa esset nobilioz q' prudẽ- tia. quia nobilioz pfectibilis nobilioz est pfectio. pns est cõtra p̄m. igif 7 añs

Cõtra aliud mēbũ arguit. quia si ex h' solo q' appetitus sensitiu' mouet ab im- perio voluntatis potest generari in ipso quedã qualitas inclinãns ad similes act' 7 illa sit virtus. igif pari ratione in par- te corporis frequenter mota ex imperio volũtatis. põt generari habit' moralie. 7 etiã in inaiatis 7 irrationabilibus quib' voluntas uritur.

Ad primum conce

di põt q' si angelus esset creatus in puris nãlibus nõ hñs in volũtate virtutes mo- rales: possent generari i eo ex multis re- ctis electionibus. nõ quidẽ circa passio- nes in appetitu sensitiuo sibi inexistẽtes nec etiaz que insuerũt uel inerũt uel pnt inesse. sed soluz circa tales passiones in vniuersali ostensas per intellectuz. qua ostensione posita 7 dictato quid cõt elĩ- gendum si possibile esset eas haberi ab

eis. Voluntas eius consona tali dictamini
 ex multis electionibus posset habere ha-
 bitum moralem rectum. Hoc probat.
 quia omnem voluntatem non necessa-
 rio carentem perfectione conveniēte vo-
 luntati convenit habere quamcumque per-
 fectionem voluntatis. velle autē bonum
 circa agibile non solum sibi sed etiā alte-
 ri. et hoc non tamen in ordine ad bonū di-
 uinum. sed inquantū est quoddam bonū
 propriū est quedam perfectio voluntatis
 et voluntas angeli non est necessario im-
 perfecta. igitur potest sibi competere habitus
 quo velit mihi bonū temperantie in qua-
 tum est mihi bonū conveniens. Habitus
 iste non potest dici charitas. quia ut di-
 ctum est. iste habitus non est tamen bonum
 ut aliquid ordinatum ad diligendum deum.
 sed sub ratione proprie bonitatis in eo.
 nec est alius habitus quam temperantia. quia
 par mihi et tibi non variat ratio forma-
 lis habitus. igitur sicut habitu temperantie
 formaliter eligo mihi hoc bonū. ita ha-
 bitu eiusdem rationis potest mihi quilibet
 velle hoc bonū. ¶ Hoc modo conse-
 quenter posset poni in deo esse rationem
 virtutum moralium sicut in eo concedit cha-
 ritas sine accidentalitate eius. et ita ex ista
 ratione de angelo que adducit contra
 propositum sumitur ratio ad propositum.
 Nam voluntas angeli potest velle mihi
 bonum temperantie inquantū est tale bo-
 num quod velle est proprius actus temperan-
 tie. igitur ex habitu temperantie potest illud
 velle sicut argutum est. et ita erit in eo tem-
 perantia. et non in parte sensitiva. igitur
 in alia. ¶ Subiicit quod est contra philo-
 sophum 3. ethicorum. qui negat a deo vir-
 tutes morales. Respondeo: ita forte ne-
 garet ab eis omnem habitum accidentalem
 si secundum aliquos poneret eos naturaliter
 beatos. Aliter si non placeret ponere in
 eis virtutes morales: potest negari con-
 sequentia illius rationis facte contra pro-
 positum. et hoc altero istorum modorum
 vel quia virtus non est circa quodcumque

bonum. sed circa bonum difficile. bonum au-
 tem tale quod ponitur obiectum virtutis
 non est difficile nisi habenti appetitum
 sensitivum qui natus est ferri in oppositum
 illius boni. saltem quantum ad aliquam
 circumstantiam. et ex hoc quod appetitus sen-
 sitivus sic inclinatur. voluntas in eodem na-
 ta est sibi condelectari. et ex hoc difficile
 est voluntati tendere in bonum debite cir-
 cūstantionatum. voluntas autem ange-
 li. quia non est coniuncta appetitui sen-
 sitivo non est nata condelectari sibi. et ita
 sine difficultate tendit in bonum mora-
 le. i. recte circumstantionatum. Alio modo
 dici potest quod duplex est volitio. una sim-
 plex que est quedam complacentia obiecti.
 alia efficax qua. scilicet. volens prosequitur ad
 habendum volitum si non impediat. So-
 la autem secunda est proprie electio. eo mo-
 do quo philosophus loquitur tertio ethicorum.
 voluntas est impossibile illud. electio
 non. Nullus enim eligit impossibile
 .i. efficaciter vult ex qua volitione pro-
 sequatur illud. licet aliquis posset simplici
 volitione velle impossibilia. quomodo for-
 te peccavit vel peccare potuit primus an-
 gelus volendo equalitatem dei. ¶ Potest
 igitur dici quod in habentibus appetitum sensitivum
 voluntas potest esse principium mul-
 tarum electionum respectu obiecti mora-
 lis. et ista volitio efficax est electio que so-
 la nata est generare habitum. qui licet sit
 prior omni habitu in appetitu sensitivo.
 tamen natus est esse principium imperandi
 tali appetitui. In angelo autem potest
 esse volitio simplex non nata imperare.
 ¶ Ad secundum quantum posset negari quod
 oportet omnem perfectionem nobilioris pre-
 scribibilis esse nobiliorē quamcumque per-
 fectione perfectibilis minus nobilis. sed suf-
 ficere supremam nobilioris excedere su-
 premam minus nobilis. virtus autem mo-
 ralis non est perfecta perfectio volunta-
 tis nec prudentia intellectus. tamen ista
 responsio non videtur sufficere. quia re-
 spectu eiusdem obiecti nobilior potest

ta videtur habere nobilitate actū quan-
do utraqz agit scdm totam virtutē sui.
quia ibi non est excessus ex parte obie-
cti. quia idem est. igitur ex parte poten-
tiarum. et eatenus nobilitate excedit. cum
igitur circa bonum morale qd est idem
obiectū sit actus intellectus practici et vo-
luntatis. si utraqz perfecte agat hec dictā
do. illa eligēdo. simpliciter nobilitate erit
electio recta qd dictamen rectū. et per cō-
sequens habitus generatus ex electioni-
bus rectis erit nobilitate habitu generato
ex dictaminibus rectis: qd cōcedo. et ad
philosophū preferentē prudentiam. Re-
spondeo: prudentia quodāmodo est re-
gula aliarum virtutū pro quanto ipsa
vel actus eius precedit generatione ha-
bitum et actum virtutis moralis. ex ista
proprietate actus et habitus moralis cō-
formatur sibi et non e converso. Simili-
ter hec prioritas apud philosophum vi-
detur concludere rationem regule et mē-
surę: et in hoc dignitatem. sed non sequi-
tur. ergo simpliciter dignior. ¶ Ad ter-
tium conceditur qd in parte corporis po-
test esse virtus et habitus. sicut patet in
manu scriptoris et pictoris. ¶ Manus
enim mea in exercitata inhabilis est in
illa facultate que est ad citharizandum.
exercitata autem est habilis. quod non
est nisi habilitate inherente manus. que
habilitas conceditur esse quedam virtus
quia quedam qualitas habilitans ad
opus virtutis moralis. conceditur autē
hoc ulterius de irrationabilibus: ut de equo
ad actus quosdam ad quos est assuefa-
ctus. sed in mere inanimatis non inue-
nitur. Non enim ex consuetudine proij-
citur facilius lapis sursum.

Ad argumēta prin-

cipalia ad omnes auctoritates. concedo
qd affirmant scilicet qd in appetitu sensi-
tivo est quedam qualitas que potest di-

ci virtus. licet minus proprie qd illa que
est in voluntate inclinans ad electionē.

¶ Ad illud de irascibili et concupiscibili:
li: dico qd sunt non tantum in appetitu
sensitivo sed in voluntate. ¶ Et cum
objicitur de obiectis arduo et delectabi-
li siue illa sint obiecta siue non. de quo
questione sequenti ita potest inueniri di-
ex parte obiectorum comparando ad
voluntatem sicut comparando ad ap-
petitum sensitivum. ¶ Ad aliud cum
dicitur qd voluntas sufficienter perfici-
tur per virtutem theologiam. ¶ Re-
spondeo: verum est respectu boni diuini.
et respectu nullius alterius nisi in or-
dine ad diligere deum. ita qd nullus ac-
tus elicitur ex charitate nisi cuius obie-
ctum ad quod sistitur est deus. licet per
alia obiecta media. non solum autem
possum ordinate velle deum. vel hoc bo-
num in ordine ad deum. sed etiam bo-
num hoc in quantum habet talem bo-
nitatem convenientem mihi scdm pro-
priam rationem et sic velle hoc bonum
est ex alio habitu. ¶ Si objicitur. ille
habitus non erit ratio referendi in de-
um. igitur non erit rectus. Quia actus
eius videtur frui bono creato. ¶ Re-
spondeo. habitus inferior non habet de
se actum habitus superioris. caritas au-
tem que est habitus superior habet re-
ferre hunc actum immediate in deum.
nullus igitur alius habitus habet pro-
prie ex se sic referre. sed tantum habet
ex se suum actum proprium diligendū
hoc bonum quod bonum debet ulterius
us referri per charitatem. nec ex hoc se-
quit qd inferior sit malus. nec qd sit prin-
cipium fruendi bono creato. Quia et si
non referat tantum negativie fruendo.
et non contrarie scilicet repugnandi frui
recto. hoc non est frui. quia frui non tan-
tum includit non referre negativie. sed
oppositum eius contrarie scilicet vti.
sicut dictum est distinctione prima primi.

Ad illud de principatu despotico & politico dicit q̄ philosoph⁹ putauit conditionem nature corrupte esse conditionem nature institute. tamē de hoc aliter dictū est in secundo libro qualiter appetitus inferior natus erat habere suā delectationē. & qualiter potuit cōcorditer voluntati moueri. ita tamē q̄ potuit poni aliqua virtus in utroq; appetitu. nisi forte iustitia originalis faceret in voluntate pfectius dñum respectu appetitus sensitui. ita q̄ posset statim uti appetitu sensitui seruiliter. sed adhuc nō saluaretur ut videt q̄ appetitus sensituius delectabiliter moueret quantūcūq; voluntas dominaret sup eū nisi in ipso appetitu esset aliquis habitus inclinans ad talē actū eliciendū. sicut ego volēs te recte eligere circa passionē aliquā: possem generare in me virtutes morales ex hoc.

¶ Tenēdo igit viā illā distinguē de voluntate ut natura ut libera & ut deliberatiua. primo mō negat ab ea virtus. qz sic nāliū tendit in finē & in bonū qd cūq; ostensū. ut in ipso reuertit finis. & propriam determinationē nō requirit virtus in ea ut sic. nec etiā inquirat in ea ut libera. quia virtus inclinatur p modū nature & ipsa ut libera nō est nata moueri nāliter. si enim posset inclinari nāliter. igit posset necessitari ut libera. Tertio igit modo. s. ut deliberatiua nō est respectu finis sed est respectu eorū que sunt ad finem. & respectu hui⁹ erit in ea habitus moralis. ¶ Addit etiā q̄ virtus mouet p modū nature. quia subito. vnde s̄m p̄m 3. c. ubi. Si in repentinis sit impatiens maxime apparet fortis. Cōtra. hec p̄mo. qz voluntas ut nā nullū actum elicit. ut dictū est dī. 15. hui⁹ tertij. igitur ut nā nō tendit in aliq̄ obm nec finem nec aliud p actū elicitū. sed tñ tendit p inclinationē nālem. sicut graue dicit tēdere deorsū etiā si quiescat sursū. Contra ista duo mēbra. qz vnū videt includere aliud. nā ut ē deliberatiua ē libera

Aut enī dicit deliberatiua inquantū p̄cipit deliberationē aut inquantū eligit. puta deliberatiōe. & utriq; cōuenit sibi inquantū libera. qz libere impat illam deliberationē & libere eligit. igit negādo in ea esse virtutē ut libera. & cōcedendo in ea esse virtutē ut deliberatiua: est contradictio. nec illa p̄batio q̄ nō sit in ea virtus. quia tñ posset necessitari. cōcludit. quia agēs supius in cuius potestate est actio inferioris nō pōt necessitari ab inferiori agente. virtus autē si aliq̄ mō est agēs ad actū: est inferior agēs ut dictū est dī. 17. p̄m. de habitu ubi etiā dictum est qualiter nō repugnat q̄ libere agat. & tñ habitus agat in ea p modum nature. Cōsimiliter etiā posset improbari q̄ nō sit virtus in ea ut deliberatiua. nec illud est verū q̄ virtus sit repentine pueniens deliberationē. nā voluntas ut repentina nō videt deliberatiue agere sed puenire deliberationē. tamē nō oportet huic inniti. quia oportet q̄ illud verbum exponat. absolute enī nullus vitiose agat nisi agat ex deliberatione. sicut enī nō humane agit nisi agat intelligendo. ita circa illud qd ē ad finē non humane bene agit. nisi intelligendo illud p̄ qd agit. & istud intelligere est deliberare. vñ virtuosus nō sic agit repentine & sine deliberatione sicut agit natura. ex secundo philosophorū. Debet igit sic intelligi dictum p̄bi. q̄ sicut virtuosus obiecto ostenso inclinatur ad recte eligendū ex recto habitu. ita etiā p prudentiā ordinatus est ad statim recte dictandū circa illud eligibile. & quasi inceptibiliter deliberat propter promptitudinē eius in silogizando practice. Alius autē imperfectus cum difficultate & mora silogizat practice & si tandem recte eligat nō dicit repentine agere sed moose. & alius pfectus quasi repentine agere respectu illi. quia agit quasi in tēpore inceptibili.

MInc de septē

donis. Circa istam. 34. di. in qua magister agit de septē donis. Querit vtrū virtutes dona et beatitudines et fructus sint idem habitus inter se. qđ sic. Greg. super illud Job pmo. Nati sunt ei septē filij et tres filie. quere ibi. ¶ Preterea si isti essent alij ab alijs. nullus ex vna parte esset idē. alij ex alia parte. cōsequens est falsum. quia fortitudo est donū et virtus. Et si dicat qđ fortitudo hec et illa sunt alterius rōnis. Cōtra. quia habet actū eiusdem rōnis. Contra. nō est idē numerus donorū beatitudinū et virtutum numerata etiā nō cōcordant. sicut pater. quia aliquid est beatitudo qđ nō est donū et everso. et aliquid donū quod non est virtus. et sic de alijs.

Ad questionem di

citur. q. 4. q. 33. qđ sicut circa delectationes vitiosas cōuenit tripliciter se habere. scilicet modo humano: suphumano: et inhumano. et similiter circa tristitias inordinatas. Modo humano ut quando circa cōstantijs debite sustinet quis terribilia et ad hoc ē virtus moralis acquisita uel infusa que tamē non facit sustinere sine tristitia scđm p̄m. 3. et ibi. et fm Aug. 14. d. ciui. ca. 17. Modo suphumano ut qñ terribile sustinet cū gaudio. sicut fuit in quibusdā martyribus. Modo inhumano et ut quasi diuino qñ mors nō solū no timet sed cū gaudio appetitur. sicut Paulus cupiebat dissolui et esse cū xp̄o. qđ probat per Aug. super Jobe. omel. prima. tractantē illud. i. ad Cor. Cum sint in vobis scđmata nōne hoies estis dicit Aug. voluit qđ eēt dñ. sicut dicit in ps. Ego dixi dñ estis. Ad hunc tertium modū est virtus eroica quaz virtutem cōiecturat philosophus opponi bestialitati que est inhumana circa delectationes vitiosas. de qua virtute dicit 7. et ibi. igit virtutes pficiunt homines modo humano. et dona modo suphumano. et beatitudines modo inhumano

Sed cōtra hoc obiicit multipliciter primo quia charitas est excellentissimū donū dei fm Aug. 3. de trini. ca. 19. et fm aplm. i. ad cor. 13. Si fortitudinem habuero: et si tradidero corpus meū ita ut ardeam. qđ videtur esse modo inhumano velle ardere pro deo. charitatem autē non habeā nihil mihi pdest. igitur nō videt esse aliqđ donū qđ excellentius pficiat qđ charitas. et tamē est virtus. et h si in pmo gradu loquit de virtutib⁹ moralibus et theologis. ¶ Preterea circa terribilia cōuenit virtutē humanam recte tenere mediū. igit rectius et rectissime quantū possibile ē tali nature. scilicet hoc ex habitu fortitudinis eiusdē speciei pōt intendi fm gradus qui nō variat speciem igit idē habitus spē dīspōnit ad sustinendum modo pfecto et supmo sicut et infimo. Si dicas qđ nō eodē sed alio. igitur ille qui dīspōnit ad sustinere in infimo gradu de necessitate est impfectus quantum ad actū suū et obiectū. quia circa sustinere terribilia nō pōt habere pfectionem. sed ad hoc qđ aliquis pfecte se habeat ad illud oportet qđ habeat habitū aliū in specie. Sed pluralitas specierū nō videtur ponenda sine necessitate manifesta. vbi. scilicet vna species non sufficeret. qđ nō apparet in proposito. Preterea xp̄s tristabat in passione sua sicut dicitur est. di. 15. hui⁹. et vniuersaliter omnis martyr sibi dimissus. i. si nō fiebat circa euz miraculū quantumcūqđ sustineret voluntarie nō sine tristitia quacūqđ sustinuit. sicut probat per Aug. 14. de ciui. vbi arguit cōtra philosophos dicentes se eē beatos. qz habuerūt quicquid voluerūt. quia si prospera acciderūt illa voluerūt si aduersa: similiter. quia patienter sustinebant. Arguit autē cōtra eos. d. qđ in aduersis nō habuerūt qđ voluerunt. qz quantum erat ex se noluerūt ea accidere. si tamē accidebant: voluerūt ea patienter portare ne amissa patientia miseriores essent. et hoc vniuersaliter psuadet. quia

patientia nō potest esse circa finem se appetibilia. miseri ergo erant in vita ista. quia sustinendo aduersa habuerūt alii, quid quod non omnimodo voluerūt. quia obiectū patientie ipsorum nō erat absoluta ratione volubile: sed supportandum patienter. **P**reterea impossibile ē eundem agere simul aliquē actū humane: superhumane et inhumane. igitur acquisito dono euacuabitur virtus prius acquisita uel infusa in baptismo. uel si maneat nō erit possibile exire in actū suū. uel non erit necessaria. quia ex perfectiori dono poterit exire in actū suū. eodem modo beatitudines euacuabunt virtutes et dona. uel saltem necessitate eorum quod uidet in conueniens: potissime si sit sermo de virtutibus theologice. quia caritas nō euacuabit in patria. nec fides nec spes in via.

Preterea ista uocabula superhumane et inhumane sūt metaphorice. nam ois actus hominis proprie loquedo ē humanus. sicut enim necessariū est actū rectū conuenire obiecto fini et alijs circumstantijs. ita etiam necessariū est quod conueniat ipsi operanti. nō enim conuenit mihi agere quod conuenit tibi. et multo minus quod conuenit angelo. igitur necessariū est ad rectū actū hominis quod agat illo modo humano. igitur quicumque habitus disponit hominē simpliciter ad agendum modo humano. disponit ipsum absolute ad agendum circa quodcumque.

Preterea si quis semper ozaret et daret sibi donū intellectus et nō exercitaret se circa credibilia. quia non haberet fidem acquisitam sine qua fides infusa nō exiit in opus. posset operari modo superhumano pro te. quia haberet donum intellectus. igitur posset excellentius agere circa credibilia quam alius exercitatus in scriptura sacra. quod nō experimur. imo quicumque talis forte facilius erraret circa credibilia quam alius bene exercitatus in scriptura.

Preterea circa tot conuenit bene ordinari humane circa quos superhumane et inhumane. igitur ē idē modus ubique

Trem tunc beatitudo uera esset i actū alicuius beatitudinis quasi supremi habitus.

Aliter dicitur quod conuenit per virtutes agere recte. per dona perfecte: et per beatitudines expedite. **C**ontra hoc. eadem uirtute recte ago. quia uirtus ē rectitudo potencie: et perfecte ago. quia uirtus est perfectio habetis in se: et qua opus eius perfectum reddis et expedite. quia uirtus est habitus faciens expedite et facilliter operari.

Aliter dicitur quod oportet alii disporre uoluntate ut est mobilis a ratione recta quod sit per uirtutem. et aliter ut est mobilis a spiritu. scilicet quod sit per donum. **H**ec enim duo ponunt mouentia uoluntatem. **C**ontra hoc. quia et falsum est quod supponit quod ratio mouet uoluntatem. ita quod uirtus non sit nisi dispositio mobilis in uoluntate. et secundo hec non ponit distinctio beatitudinum a donis et uirtutibus. et tertio ex quo deus dedit habitum uoluntati semper assistit uoluntati et habitui ad actus sibi conuenientes sicut postquam illuminauit cecū miraculose semper assistit illuminato ut possit mouere illam potentiam. igitur per idem est aliquid proportionatum mouenti primo et secundo. igitur si per habitum proportionatur potentia sibi ipsi. per idem sufficienter proportionatur spiritui sancto: ut alij mouenti. nō igitur propter istam motionem oportet ponere necessario alios habitus.

Ad istam questionem potest dici sine assertionem quod nō sūt necessarii in uia nisi illi habitus qui sūt uirtutes morales. intellectuales et theologice. quod ostenditur sic. **N**am ratione naturali concluditur necessitas habitus intellectualis perfectantis intellectus circa

ea speculabilia et circa operabilia. et ita habetur habitus intellectualis speculativus et practicus. cōsimiliter ratione naturali concludit necessitas habitus perfectius appetitū circa appetibilia in ordine ad se. et ulterius circa appetibilia in ordine ad alterum. et ita habet prima distinctio virtutis appetitive ordinantis talem potentiam in actibus ad se et ad alterum. **P**roter istos habitus et si forte concludatur per rationem naturalem quod homo non sufficienter perficit istis habitibus sicut nititur ostendere solutio prime questionis primi. necessitate alterius cognitionis quod acquisite. tamen ratio naturalis non sufficienter concludit quod habitus intellectus distincte. et quis appetitius sit necessarius alius ab istis. sed rationabiliter tenet propter illas persuasiones que posite sunt in questione illa primi. quod proter istos habitus est necessarius ille habitus cognitive. et illi appetitive habitus quos ecclesia catholica docet esse necessarios: et fide tenemus tres virtutes catholicas esse necessarias perfectius immediate animam respectu obiecti increati. **E**x istis arguo sic. Illi habitus tantum ponendi sunt in viatore quibus perficitur circa omne obiectum quo perfici potest in via. sunt septem virtutes in genere non curando de scientiis speculativis. igitur proter scientias speculativas acquisitas nullus erit habitus in viatore ponendus alius simpliciter a septem virtutibus. Probatio maioris. **O**biectum circa quod perfici potest viator: non potest esse nisi deus vel creatura. sed circa deum sufficienter perficitur tribus virtutibus theologis. et hoc perfectissime quantum perfici potest. si illi tres habitus sunt perfectissimi in suo genere. circa creaturam vero non loquendo de speculativis. intellectus perfectissime perficitur per prudentiam si prudentia sit perfectissima. ipsa enim est de omni agibilibus et quantum ad omnem conditionem agibilibus

perfectissima noticia. Similiter quantum ad appetitum perfectissime perficitur tribus virtutibus moralibus si sunt perfectissime. quia tam circa alium et appetibile alteri quam circa se et appetibile sibi. et hoc ut primo et directe. vel secundario propter illa prima. et hoc intelligendo de istis quatuor virtutibus cardinalibus quod non sunt in aliquo unus habitus numero qui sit sibi universalis temperantia vel universalis iustitia. hoc est circa omnia secundum quod singule species iustitie insunt in suis propriis singularibus. **P**er tres autem virtutes theologicas sufficienter perficitur viator circa deum immediate. quia circa ipsum ut immediate cognoscendum in via sufficienter perficitur fides. quia de deo in fide non potest haberi nisi cognitio fidei. sicut dicitur est supra in isto tertio. **C**irca ipsum ut diligibile in se sufficienter perficitur charitas et ut appetibile ut commo dum mihi spes. sicut patet in questionibus superioribus de fide spe et charitate sed non convenit viatorem habere circa deum actus ordinatos alios quam intelligere et diligere ipsum in se et appetere eum mihi ut bonum meum. ergo. **C**onsimiliter circa omne aliud bonum a deo ut circa obiectum sufficienter perficitur viator habitibus intellectualibus et appetitivis. Sed isti habitus intellectivi perficientes intellectum sunt virtutes intellectuales. et ille sufficienter perficitur viatorem quantum possibile est. et ad considerandum et ad syllogisandum practice. habitus etiam appetitivi sunt virtutes appetitive que virtutes sufficienter perficiunt viatores ad appetendum vel ad diligendum. siue in ordine ad se. siue ad aliud. igitur homo perfectus tribus virtutibus theologis et virtutibus intellectualibus speculativis et practis. et virtutibus moralibus ordinantibus ad se: et ad alterum perficitur quantum potest competere viatori. igitur non videtur aliqua necessitas ponendi aliquos alios

habitus ab istis qui sunt virtutes theologice intellectuales et morales. Nota dum ulterius quod sicut habitus in genere qualitatis est quoddam genus intermedium. ita habet sub se multa intermedia antequam veniat ad species specialissimas. siue enim primo diuidatur per intellectuale et appetituum quod videtur probabile. et ulterius utrumque horum per acquisitum et infusum siue e converso. primo per acquisitum et infusum. et utrumque per intellectuale et appetituum: saltem ulterius intellectuale acquisitum diuiditur per speculativum et practicum. et appetituum acquisitum in ordine ad se. et ad alterum. acquisitum autem speculativum diuiditur per realem et rationis. vel quia est circa ens reale vel rationis. qui autem circa ens reale diuiditur illa divisione que ponitur. 6° metaphysice. et quodlibet membrum illud diuiditur forte multis divisionibus antequam deveniat ad species specialissimas. habitus etiam practicus acquisitus diuiditur in eum qui est circa agibile. et in eum qui est circa factibile et qui est circa factibile plures habet divisiones antequam deveniat ad species specialissimas. qui autem est practicus circa agibile diuiditur multiplici divisione. sicut patebit in questione de connectione virtutum. siue enim sit scientia practica siue sit prudentia practica non est una circa omnia agibilia. sicut ibi tangitur. De tota illa divisione habitus intellectivi non accipit in numero virtutum nisi una virtus infusa que est fides. et quoddam genus intermedium ad multas practicas acquisitas quod dicitur prudentia. et sic numerando species satis communes possunt haberi tres. scilicet fides. prudentia. et scientia practica. scientia autem speculativa. quia non perficit hominem ad bene operandum ideo non connumerat inter virtutes cardinales. minus enim est necessaria homini ad recte vivendum humane quam prudentia. et etiam fides. appetitive etiam possunt poni quatuor: due acquisite et due infuse. stando in ipsis speciebus sub habitu

appetitivo infuso et acquisito. Sub infuso quidem primo sunt spes et charitas. Sub acquisito autem virtus disponens appetitum ad se et ad alterum. que ad alterum vocatur uno nomine communi quod est iustitia que autem ad seipsum non habet nomen commune. et forte illa est ratio quare non stat in illa numeratione virtutum cardinalium sed descendit sub illa ad alias proximas sub eis. appetitivum enim ad seipsum que dicitur sunt appetibilia ex se que. scilicet nata sunt ex se statim convenire. et quedam etiam sunt primo fugibilia que. scilicet nata sunt ex se statim disconvenire. Alia sunt appetibilia non primo. et alia non primo fugibilia. sed secundario propter illa primo appetibilia et primo fugibilia. virtus in communi que disponit circa prima vocatur temperantia. que circa secunda fortitudo. et prima pertinet ad concupiscibile. et secunda ad irascibile quarum distinctio ut aliquantulum videatur est notandum quod concupiscibile respicit illud quod ex se natum est esse conveniens vel disconveniens. ita quod nullo alio posito circa ipsum nisi sola apprehensione facta. natus est sequi actus delectandi vel tristandi siue prosequendi vel fugiendi quantum est ex parte eius. talia non respicit irascibile. actus enim irascibilis est irasci. quod secundum philosophum secundo rhetoricorum est appetere vindictam secundum rationem apparentem propter apparentem parvipensionem. igitur obiectum irascibilis est vindicare. vel verius si hoc est actus eius scilicet punibile quod posset dici irascitivum. vel visitatio modo loquendi offendens. quod offendens non dicitur statim disconveniens concupiscibili. sed quia impendit illud quod est primo conveniens appetitui eius gustativo. puta cibum: et in tantum offendit animal. ideo primo concupiscit. removere tale offendens quod est prohibens cibum. obiectum igitur irascibilis est tale. offendens circa quod irascibilis habet quoddam nolle. non quidem proprie refugientis sicut

concupiscibilis nolens refugit. sed magis repuentis siue repellentis. quia irascibilis nolens repellit. non enim concupiscit tantum amouere illud impediens: sed etiam ultra punire. quere supra dicitur. 26. huius. quia tamen eius actus est velle vlcisci. et obiectum nolitum non punitum est adhuc presens. ideo semper irasci est cum tristitia. non tantum concupiscibilis. sed etiam cum tristitia irascibilis. et hoc non nisi tunc quando irascibilis habet actum imperfectum. quando scilicet desiderat vindicare sed non vindicat. quando autem actu vindicat tunc actus eius est perfectus assimilatus fruiioni ex parte concupiscibilis. et tunc irasci irascibilis est sine tristitia. imo est cum magna delectatione propria sicut Aristoteles secundo rhetori. Ira viri quasi mel. Sicut ergo concupiscibilis indiget ordinari circa ea que sunt nata primo appeti ne ea inordinate appetat. sed secundum moderamen recte rationis ita etiam irascibilis indiget moderari per habitum ne imoderate velit propellere offendens et vlcisci de illo. sed moderate velit propellere propellenda et non propellere non propellenda. habitus autem quo disponit ad propellendum propellenda non est nominatus. licet posset dici bellicositas uel aliquid tale. habitus autem quo disponit ad non repellendum non repellenda. sed ad sustinendum dicitur patientia. et quia difficilius est non repellere offendens quam repellere. ideo patientia est nobilissima fortitudo. iuxta illud poetam. Nobile vincendi genus est patientia. vincit enim qui patitur. irascibilis igitur non habet pro obiecto arduum siue appetibile quod est obiectum concupiscibilis. sed ipsum offendens. ita quod actus eius ad eum est velle vindicare uel nolle offendens velle quidem quasi imperfectum dum irascitur ante repulsionem uel sustinentiam quod assimilatur ei quod est desiderium ex parte concupiscibilis. et velle perfectum quod assimilatur fruiioni in con-

cupiscibili quando moderate repellit. uel moderate sustinet. Si dicas quod ipse concupiscibilis est velle unum oppositum igitur ipse est nolle alterum. Respondetur semper quando irascibilis habet actum suum sunt ibi duo nolita. unum concupiscibilis et aliud irascibilis. ut in exemplo posito nolitum concupiscibili est carere cibo. ex qua nolitione sequitur in concupiscibili tristitia. qua quasi refugit nolitum et non repellit. est etiam ibi aliud nolitum. scilicet illud quod aufert cibum. et illud est nolitum ab irascibili. non actu refugiuo sed repulsiuo. et dum non actualiter repellit est tristitia propria irascibilis. patet autem quod isti dolores. scilicet irascibilis et concupiscibilis non sunt idem dolor. quia si offendens illud offerat sub ratione impossibilis repellendi. erit maior tristitia in concupiscibili. et tamen non erit proprie ira. nullus enim maxime timens irasci secundum philosophum secundo rhetori. et tamen timens quanto magis timet tanto maiorem dolorem habet ipse concupiscibilis refugit quod timeat et licet aliquando doleat irascibilis de non posse vindicare. quando. scilicet non est potestas vindicandi. tamen de alio dolet concupiscibilis. scilicet de carentia obiecti concupiti. dolor etiam concupiscibilis fit cum alia mutatione organi in parte sensitiva quam dolor irascibilis. quia ille concupiscibilis est cum restrictione sicut delectatio opposita fit cum dilatatione. dolor autem irascibilis fit cum calefactione que est accensus sanguinis circa cor. et ex hoc sequitur quod irascibilis et concupiscibilis in parte sensitiva habent diuersa organa. quia idem non posset moueri simul diuersis motibus talibus. in parte autem rationali possumus habere similem distinctionem obiectorum sicut in parte sensitiva. Nam voluntati est aliquid primo delectabile: puta bonum sibi conueniens secundum se uel conueniens appetitui sensitivo cui coniungitur in eodem supposito. potest etiam habere voluntas obiectum offendens. et sua

rectam rationem et contra rectam rationem et respicere illud ut offendens actu nolendi repulsivo et imperioso. non tamen est tanta distinctio horum in voluntate quanta est in appetitu sensitivo. quia voluntas non est organica. nec oportet dicere magis quod alterum istorum sit vis et alterum potentia quam e converso. sed sicut ratio distinguitur in portionem superiorem et inferiorem per comparisonem ad obiecta diversa. et tamen est simpliciter eadem potentia. de vi autem nescio quid oporteat loqui. est enim verbum superfluum. Idem enim simpliciter est ratio operandi circa ista obiecta distincta superius scilicet et inferius. sicut dictum est di. 14. secundi. Eodem etiam modo potest dici circa primam et secundam delectabilia vel tristabilia quod eadem potentia vel vis omnino est ratio operandi. Nam potentia est illud quo potens est potens. et quo potens est fortis. in spiritibus enim idem est esse potentem et fortem. non erit igitur hic distinctio: nisi ex parte obiectorum in que tendit. sicut si diceremus intellectum distingui in principia et conclusiones in quantum tendit in conclusiones per principia. sed propter talem distinctionem principiorum et conclusionum nullus distinguit intellectum. nec in potentias nec in vires.

His suppositis ^{de irascibili} et concupiscibili redeo ad virtutes. et dico quod proprius habitus perfectus concupiscibilis est temperantia. et irascibilis fortitudo in communi. et loquendo de habitibus acquisitis et non infusis. ambe autem infuse perficiunt concupiscibile. quia deus quem habent pro obiecto est tantum volubilis. Et si utraque istarum specierum intermediarum tam scilicet fortitudo quam temperantia possint subdivi-

di. tamen in connumeratione virtutum cardinalium remanent indivisa. secundum hoc igitur in connumeratione omnium virtutum sunt tres theologice et quatuor cardinales. De theologis habet ab apostolo. i. Cor. 13. de moralibus. Sap. 8. iste numerus septenarius simpliciter perficit viatores. ita quod secundum gradus istarum in specie sua est ipse perfectus. secundum enim quod iste sunt intensiores et remissiores secundum hoc est magis vel minus perfectus. et si sint intensissime quantum possunt esse in via. est homo simpliciter perfectus quantum potest esse in via: non curando modo de ista perfectione que habet per virtutes speculativas acquisitas que prius exclusae sunt. Per istas quippe septem virtutes intelligendo de eis et de speciebus earum necessarijs de quibus postea dicitur si sunt in se perfectissime est homo simpliciter perfectissimus. et circa deum in se. et circa omnia alia a deo ut intelligibilia ratione practica. et ut appetibilia vel sibi vel alteri. et hoc in ordine ad se in quem possunt virtutes acquiri ex se. vel in ordine ad finem ultimum in que possunt virtutes acquiri cum charitate. ¶ Alterius ad videndum de beatitudinibus donis et fructibus. Notandum est quod tres virtutes acquisite scilicet fortitudo: temperantia: et iustitia sunt genera intermedia. nam prima concupiscibilia videntur esse duo scilicet honor et voluptas. vel delectatio stricte sumpta aliter ponitur quam primo bonum est conveniens. et hoc vel honestum vel delectabile siue etiam utile. Sed utile non potest esse primo motuum ad concupiscendum quia non concupiscitur nisi in ordine ad aliud. Idem concludit illud primo. Job. 7. Omne quod est in mundo re. Nam concupiscentia oculozum que scilicet respicit divitias non potest esse prima loquendo de divitijs in quantum sunt bonum utile. et non delectabile. quod si loquas

mur 3 diuinitis inquantuz sunt pulchre hoc est inquantum sunt bonum delectabile. sic possunt primo concupisci sicut aliud pulchrum visibile ita q̄ prima concupiscibilia ut dicitur est a natura rationali sunt honoz et delectatio stricte sumpta. Igitur prime species temperantie que moderatur circa concupiscibilia erūt due. quia que moderatur circa honozes dicitur humilitas. que circa voluptates retinet nomē generis. et quot possunt esse voluptates distincte circa quas voluntas moderatur. tot possunt esse species illius temperantie que moderat ipsas voluptates. puta altera circa gustabilia. altera circa tangibilia. nec solū de voluptatibus sensituius quibus delectatur voluntas coniuncta. sed etia de voluptatibus proprijs ipsi voluntati ut voluntas est. Unde voluntas angeli potest appetere bonuz delectabile. licet nō habeat appetitum sensituum coniunctum. Et q̄ ille temperantie distinguatur. probatur. quia circa aliqua potest esse summa delectatio circa alia nulla. potest enim esse aliquis temperatus simpliciter circa venerea: ut uti tantum sua uel simpliciter. nolens uti. et intemperatus circa gustabilia volens comedere nō comedenda. potest etiam aliquis esse temperatus circa sensibilia. et intemperatus circa speculabilia. puta si voluntas sua delectetur in hoc q̄ intellectus summe speculatur intelligibilia. quozum speculatio non est multum utilis scdm se. hec delectatio est immoderata et moderanda. Que autem sunt species fortitudinis nō oportet ad propositum ita explicare. quia non tāgitur inter alia nisi fortitudo in se uel patientia. que ut dicitur est. est nobilissima fortitudo que non repellit repellenda. ita q̄ parū est quoddam permittere. et sic diceretur de permissio ne q̄ sit actus positiuus uelle scilicet uel uolle. uel forte nihil uelle. uel non impe

dere. ita diceretur qualis actus sit parū in voluntate respectu terribilis. Iustitia subdividenda est propter ea que sequuntur. ¶ Ubi sciendum est q̄ in ordine ad alterum potest aliquis primo recte se habere comunicando se illi quantum potest se comunicare. uel comunicando illi aliquid aliud. uirtus inclinās ad primum est amicitia qua quis dat se ipsum proximo quantum potest se dare. et inquantum potest proximus habere eum. Et hec est perfectissima uirtus moralis. quia tota iustitia est perfectior his que sunt ad seipsum. et hec est perfectissima iustitia. Si autem comunicet sibi alterum. aut igitur bona extrinseca aut intrinseca pertinentia ad victuz humanum. ¶ De bonis extrinsecis que indigent homines comutare dicitur iustitia comutativa. et hec frequēter dicitur iustitia pro tanto. quia ei commutatur aliquid equiualens. Si autem comunicet sibi aliud necessarium adiunctum. aut igitur regimen. et hoc conuenit presidenti. et hec species iustitie est innominata. posset tamen dici presidentia uel dominatio iusta. aut communicat ei subiectionem iustam. et hec denominatur a subieci. ¶ His intellectis dico q̄ beatitudines quas ponit Saluator. Mathē quinto. Sunt idem habitus cum habitibus uirtutum. Tamen aliquando nominantur species specialiores uirtutum quam sumantur in numero illo septenario uirtutum prius assignato. ¶ Duas quidem species temperantie enumerat Saluator: inter beatitudines scilicet humilitatez que moderatur circa primum delectabile scilicet honozes et hanc exprimit ibi. Beati pauperes spiritu. ubi scdm Augusti. recti intelliguntur pauperes scilicet recti aut timentes deū non habentes inflantē spiritū. Aliā specie moderantē voluptates i comuni exprimit illud. Beati mundo corde. et.

Mundicia eni cordis est imunitas voluntatis ab omni inordinata affectione uel delectatione. tam ratione sui quam ratione appetituum sensitiuorum quibus coniungitur. fortitudinem exprimit in sua specie perfectissima. ibi. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Iustitiam exprimit tres species. unam quidem que est in communicando seipsum per amicitiam. et hanc exprimit cum dicit. Beati mites. quoniam enim amicitia plus sit quam benignitas secundum philosophum. 8. ethicorum. non latens in contra passis. et benignitas plus sit quam mititas. quia mites sunt qui non offendunt nec resistunt in malo. tamen propter hoc minimum quod est quasi infimum in amicitia exprimit illam qua quis communicat se proximo. Aliam speciem que diuidit in donationem iustam et obedientiam exprimit per illud Beati pacifici. pax quippe seruat in hoc quod presidens recte regit. et subditus recte obedit. Tertia species iustitiae que est quantum ad exteriora communicanda exprimit ibi. Beati misericordes nullo enim alio modo potest aliquis esse perfecte dispositus circa exteriora communicanda proximo quam per misericordiam. misericors enim communicat non ut rehabeat. nec ut prius rebeneficiatus ab eo cui communicat liberalis quidem et si communicet amico. potest tamen esse aliqua liberalitas inferior quam misericordia. et ita liberalitas est imperfectior species iustitiae quam misericordia. Hanc autem iustitiam que est circa temporalia communicanda expressit Saluator. Luce. 8. Cum facis conuiuium. Sic igitur habemus tres virtutes morales expressas in se uel in suis speciebus. Duas autem theologicas exprimit charitatem ibi. Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam. Esurire quidem non est sine misericordia. sed habitus quo elicitur est charitas. propiusime enim charitas uicem est habitus quo esurimus iustitiam et diligimus deum in se quod est uera iustitia. spem

exprimit per illud. Beati qui lugent. Luctus enim est habitus desiderandi illud. Sic itaque in octo beatitudinibus due exprimuntur virtutes appetitiue theologice. et tres morales. fortitudo in se. et temperantia in duabus speciebus. et iustitia in tribus speciebus. Due autem virtutes intellectuales. una acquisita ut prudentia. et alia infusa ut fides. que non exprimuntur in se nec in suis speciebus. satis dantur intelligi per appetitiuas. quia non est uoluntas optime disposita sine uirtute correspondente in intellectu. De donis dico quod ibi enumerantur quattuor virtutes cardinales. Prudentia per donum consilii. prudentia enim est habitus consiliatus. quia est habitus recte syllogisandi practice. et tale syllogizare est consiliari. unde habitus quo quis est consiliatus est prudentia. fortitudo exprimitur suo nomine inter dona. Timor autem est species temperantie. idem enim est omnino timor quod humilitas. licet alio nomine nominetur sicut patere potest per Aug. super illud Math. 5. Beati pauperes spiritu. frequenter enim numeratur non nominibus propriis. et ideo scriptura frequenter commendat timorem. unde illud. Initium sapientie timor domini. nihil aliud est nisi humilitas que est principium uirtutum. cum inter dona ponitur pietas. hec est que apud Saluatores uocatur misericordia. et ita est species iustitiae. Exprimuntur et inter dona quattuor virtutes cardinales. due quidem ut prudentia per consilium. fortitudo proprie nomine suo. Due autem alie non sub ratione illarum specierum intermediarum que enumerantur in illo alio septenario. sed in quibusdam speciebus earum puta temperantia in timore. et iustitia in pietate. Due infuse exprimuntur ibi. Charitas quidem per spiritum sapientie. Uniuersaliter enim quando in scriptura commendat sapientia. ut beatus uir qui in sapientia morabitur et huiusmodi

sapientia est charitas. est enim habitus
 q̄ sapit haberi illud omn̄ qd̄ est in se sa-
 piendū. quo. s. placet mihi bonū eius i
 se. et illud volo mihi. p̄ alia duo dona
 intellectū et scientiā exprimit fides infa-
 sa ita q̄ illa duo nō circūloquant duos
 habitus. sed vnuz tm̄ fm̄ perfectū et im-
 pfectū. et vnus pōt dari sine alio. sed nō
 ecōuerso. pōt. n. intellectus dici fides im-
 pfecta que est notitia articuloꝝ p̄moꝝ
 et scientia fides pfecta q̄ est explicita no-
 titia de articulis. sicut in scibilibus nālī-
 bus intellectus dicit esse p̄ncipiū. et scia
 cōclusionis. Spes aut̄ explicitē nō enu-
 merat hic. sed dat̄ intelligi p̄ charitatez
 que ē sapientia. Sapientia enim est qua
 sapit mihi deus in se. et q̄ sapit mihi ut
 bonū. nā qui sapit et saporē in se appro-
 bat et sibi appetit. De fructibus dico q̄
 quidam illorū sunt virtutes fm̄ illā re-
 gulā fm̄ quā enumerate sunt in illo septe-
 nario. Quedā aut̄ sunt species virtutū
 ibi. s. enumerataz. quedā nec sic nec sic
 sed delectationes cōsequentes actus. vbi
 gratia. charitas exprimit ibi p̄prio no-
 mine et similiter fides. spes aut̄ in h̄ qd̄
 dicit longanimitas. vnde legit̄ de patri-
 archis. longanimes in spe. quasi in lon-
 gū animose expectātes. Virtutes mo-
 rales expriment ibi. Fortitudo quidē in
 paciencia. Iustitia in sua specie que est
 misericordia. in hoc q̄ dicit bonitas sic
 cōter dicit bonus qui cōicat se. p̄mo
 et in alia specie que ē amicitia exprimit
 ibi benignitas que ē quasi beniuolentia
 et bona igneitas. In tertia specie q̄ perti-
 net ad regimē ul̄ ad subiectionē. ibi mā-
 factudo. uel spālīter exprimit ibi obedien-
 tia. Māsuetus. n. ē qui exequit̄ iniūcta
 sine murmure. Temperantia exprimit in
 duab' spēs' suis. in cōtinētia et castitate
 Si placeat dicere p̄tinentiā circa alia de-
 lectabilia q̄ castitatez. uel pōt poni vna
 spēs tp̄antie ut cōtinētia dicat vna spēs
 et castitas circa q̄cūq̄ delectabilia. quō
 p̄bs. 7. ethi. ponit castitatē eē quendam

gradū in qualibet virtute. Prudētia ex-
 primis p̄ modestiā. Modestus. n. ē qui
 modū debitū tenet in agēdo et prudētie
 est inuenire modū in actōne et p̄figere et
 terminare. Sic igit̄ habemus tres vtu-
 tes in se. fortitudinē in paciētia. iustitiā
 in tribus spēsbus. tēpantiā in vna specie
 uel duabus. prudentiā in vna spēs. et ita
 oēs virtutes tā intellectuales q̄ morales
 Alia quedā enumerat̄ ibi q̄ sūt delecta-
 tiones cōicantes uel sequētes actus: ut
 gaudiū qd̄ p̄prie est delectatio in volun-
 tate. et pax q̄ est securitas hūdi omn̄ sine
 repugnantia. Sic igit̄ p̄ q̄ in sustinēdo
 septē vtutes sufficienter p̄ficere hominē
 in via in se uel in suis spēsbus. nō erūt ne-
 cessarij alij habitus qui nec sint illi nec
 spēs earū. nec enumerant̄ alij in donis
 nec in beatitudinibus nec in fructibus.
 Et licet numerus sit alius explicitus be-
 tudinū et donorū. hoc est quia alij spēs
 illarū septē virtutū alie expriment̄ hic
 q̄ ibi. et nō quia alij habitus qui nō sūt
 illaz virtutū spēs. Si etiā tm̄ pondera-
 ret scriptura que ponit alicui octonariū
 um alicubi septenariū ut opozt̄ eos di-
 stinguere ut diuersos habit' quare igit̄
 nō ponunt distincti habitus illi de q̄bus
 facit mentionē ap̄s. i. cor. 12. ubi ponit
 nouenariū ab illis quos enumerat̄ mini-
 strantes fidē q̄noz virtutē et. frequen-
 igit̄ scriptura eadē realiter expumens.
 exprimit sub alijs verbis. nūc omittens
 quedā. nūc alibi explicans sic omiffa.
Ad argumeta in opposi-
 tū p̄z. q̄s
 et si numerus nō sit idē hoc nō ē bituz
 ab habitib'. sed spēsū intermediarū uel
 spālīsimarū p̄tentarū sub istis sunt alij
 numeri. uel si omittunt aliquarū illarū
 alicubi: et alicubi non. numerata tm̄ h̄ et
 ibi sūt eadē ut declaratū est. Ad illud
 philosophi de virtute eroꝝca qd̄ addu-
 cit p̄ opinione prima: oīco q̄ in oī boni-
 tate assignat̄ quoz grad' qui sūt eiufdē
 habitus in spēs. s. p̄seuerantiā. p̄tinentiā

temperantiam et eroycam. Perfectissima igitur virtus in eadem specie manens est eroycam. et sic metaphorice loquuntur alii qui quod perficitur modo in humano. quia scilicet non est communiter hominis ad illum gradum licet eiusdem speciei attingere. Et quod adducit per oppositum de bestialitate posset similiter dici quod esset excessus in eadem specie vitii. Sed melius potest dici alterius speciei. quia circa aliud obiectum sed ex hoc non sequitur propositum. quia circa multa contingit errare et vitiose agere sed circa tantum unum. scilicet perfecte circumstantio natum contingit recte agere: rectius et rectissime. licet igitur bestialitas sit alius habitus a consuetudine humano qui est circa aliud obiectum. non sequitur eroycam esse alterius speciei a virtute humana. quia circa idem obiectum ordinat. sed excellentiam nec est manifestum hanc excellentiam non posse esse per alium gradum eiusdem speciei.

Questio premissa

diligenter considerandum est. Circa istam. 35. di. in qua magister agit de donis comparando unum ad aliud. Querit utrum sapientia: scientia: intellectus et consilium sint habitus intellectuales. Solutio huius patet ex dictis. Sapientia quidem est habitus appetitivus. scilicet charitas. licet includat fidem tanquam suum sicut actus voluntatis actus intellectus. Scientia et intellectus circumloquuntur habitum fidei perfectum et imperfectum. sicut deum est prius. Consilium acceptum pro habitu est habitus prudentie. Sed obicitur quod scientia et intellectus non sunt unus habitus. quia in cognitione acquisita alius est habitus principii qui dicitur intellectus. et alius conclusionis qui dicitur scientia. igitur a simili in cognitione infusa alius est habitus cognoscendi articulos. et alius cognoscendi consequentia vel explicita ex articulis. consequentia non valet. quia in acquisitis assentitur vero complexo propter cuius

dentiam ex suis terminis. aliam autem evidentiam habet proprie principium ex terminis suis. et alia conclusio ex suis et alterius rationis licet ista evidentia sit causata ab illa. et ideo potest esse alius habitus respectu huius et illius qui respicit formalem rationem veritatis hic et ibi. sed in creditis non assentitur propter evidentiam crediti. sed propter veritatem reuelantis cui assentitur. et illa est eadem respectu primorum articulorum et respectu aliorum explicatorum ex illis. et ideo non est alius habitus unius et alterius. quia est idem obiectum sub eadem ratione formali.

Solet etiam quod

ri circa istam. 36. di. in qua magister agit de virtutum connectione. Querit utrum virtutes morales sint connexae. quod non. Aliquis potest esse naturaliter inclinatus ad actus unius virtutis et non alterius. sicut unus est complexionatus ad faciliter irascendum. et tamen non ita inclinatur ex natura ad actus concupiscentie. igitur talis potest faciliter exercitare se circa illos actus ad quos inclinatur. quam circa illos ad quos non inclinatur. et ita habebit virtutem circa hos et non circa illos. Preterea qualitercumque aliquis sit inclinatus potest habere materiam exercendi se circa actus unius virtutis et non alterius. pura religiosus potest habere opportunitatem circa passiones re frenandas. non autem circa terribilia bellica aggredienda vel sustinenda. igitur generabit in se temperantiam sine fortitudine. Preterea ratione existente erronea voluntas potest elicere actum contra iudicium eius. et tamen recte eligere igitur ex talibus frequentibus electionibus potest generari habitus moralis. et tamen in intellectu non generatur prudentia. quia intellectus non recte dicitur. et ita potest esse virtus moralis sine prudentia. Preterea intellectu erroneo recte dicente voluntas potest non eligere dicta

tum sed oppositum eius. et ita ex sic frequenter dicitur generabitur prudentia in intellectu. non tamen virtus moralis in voluntate sed potius virtus. Preterea actus continendi omnia propter deum est arduus et consonus rationi. igitur ad illum potest esse virtus inclinans. igitur talis sic contemnens videtur habere virtutem sic inclinantez. et tamen non potest habere liberalitatez ut videtur. quia non habet materiam huius virtutis. quia nihil habet quod possit dare. Similiter etiam multi habent alias virtutes qui non sunt pauperes. Preterea continentia coniugalitatis videtur esse virtus. et tamen est sine virginitate que videtur esse virtus. Preterea magnanimitas est virtus que videtur repugnare humilitati. quia magnanimitas dignificat se magnis honoribus. humilis autem dignificat se parvis honoribus quia reputat se parum valere in oculis suis. Contra. 6. ethicorum. et Aug. 6. de trini. ca. 4.

Hic sunt quatuor

articuli. Primus de conexione virtutum moralium intra se secundum genera et species illorum generum. Secundus de conexione cuiuslibet virtutis moralis cum prudentia. Tertius de conexione virtutum moralium cum theologis.

Quarto de conexione theologiarum inter se. Quantum ad primum dicitur sic. philosophus. 6. ethicorum dicit sic. In omni genere bonitatum vel malitiarum est distinguere quatuor gradus quorum primus apud philosophum dicitur perseverantia. secundus continentia. tertius temperantia. In quarto autem dicitur virtus eroica. et in duobus primis gradibus non est virtus. sed tamen quedam dispositio imperfecta quam nata est sequi virtus perfecta. In tertio gradu est virtus composita. In quarto est virtus in gradu super excellenti. Concedit ergo quod in duobus primis gradibus non est conexio. quia potest

aliquis exercitari in actibus unius virtutis et non alterius. et ita acquirere tam perseverantiam quam continentiam unius et non alterius. In tertio gradu distinguitur quia aut est virtus imperfecta aut mediorum aut perfecta. et in duobus primis gradibus non oportet esse connexionem propter idem quod prius. quia. scilicet. aliquis potest exercitari in actibus alicuius virtutis et non alterius. In tertio autem gradu huius tertii gradus et multo magis in quarto gradu est conexio. quod probatur multipliciter. primo quia non est virtus vere perfecta que in contrarium fini suo obliquari potest secundum quod dicit Aug. in sermone de operibus misericordie. charitas que deserit potest nunquam vera fuisse. sed si una virtus moralis esset sola sine alijs posset obliquari circa alios fines. igitur non est vera virtus. probatio minoris. quia una virtus non firmat voluntatem circa illa appetibilia que non per se respicit. igitur si voluntas non habeat nisi illam virtutem potest obliquari circa alia appetibilia presentata sibi. sed ex obliquatione circa alia potest obliquari circa obiectum illius virtutis. ergo etc.

Hoc patet in exemplo. quia habens temperantiam et non fortitudinem non firmatur circa terribilia sustinenda. igitur si presententur sibi terribilia puta vel quod fornicetur vel sustineat mortem potest obliquari circa terribilia. et per consequens circa ea que sunt temperantie. Nam talis potius eligit non sustinere mortem quam non fornicari. quia non est firmatus circa illam passionem terribilem. Hoc arguitur secundo. quia virtutis est delectabiliter operari. secundo ethicorum. sed una virtus sine alia non est principium delectabiliter operandi. sicut patet in exemplo predicto. Nam temptatus de intemperantia si non sit iustus non delectabiliter fugiet que pertinet ad intemperantiam. et per consequens non est perfecte temperatus. eodem modo potest

poni exemplū. Si quis enī sit auarus eliget seruare pecunias plusq̄ t̄pantiā. **P**reterea tertio virtus perfecta pdu- cit ad finē virtutis. quia perfectio in mo- ralib⁹ est pducere ad finē. sed vna virt⁹ sine alia nō perducit ad finē. nec virtum politicū facit. § 7c. **C**onfirmat illa po- sitio per Greg. 20. moralitū. ca. 1°. Si q̄s vna virtute pollere credif. tūc veraciter pollet cū vitijs ex alia parte nō subiacet 7 li. 19. ca. 3°. Una virtus uel nō ē vir- tus uel oio nō est. **P**reterea cōmētator sup 6°. ethi. in principio. Nō existēte tē- perātia qualiter erit iustitia. **P**reterea idem sup illud. 6°. ethi. Tēpantiā h̄ ap- pellamus noīe uelut saluantē prudētā. cōmētator: sorores ad inuicēz virtutes sunt. Hoc idē probat per glo. sup illud Apoca. 20. Ciuitas in quadro posita ē. quere ibi. **C**ōtra hoc arguit p̄mo sic. si- cut p̄ te p̄tingit duos gradus esse incon- nexos. s. p̄seuerantiā 7 p̄tinentiā. 7 cōst- militē duos p̄mos gradus tertij grad⁹. s. quādo virtus est imp̄fecta uel medio- cris. eodē modo arguit de virtutib⁹ fm tertij grad⁹ virtutis. quia contingit ali- quē h̄ntem virtutē fm duos gradus ex exercitari circa actū vni⁹ virtutis 7 non alterius. Nō enim minus est dispositus aliq̄s h̄ns habitū ad opandū circa ista obiecta q̄ alius nullū h̄ns habitūz. igit si aliq̄s a p̄ncipio potuit se exercitarē fm actus vni⁹ virtutis 7 nō alterius. multo magis cū habuerit habitū vni⁹ virtutis fm duos gradus tertij grad⁹ poterit ex- exercitari circa ob̄m illius virtutis 7 non alterius. 7 ita poterit sibi acquirere vnā virtutē p̄fectā 7 nō aliā. **C**onfirmatur q̄z pōt nō cōcurrere sibi oppozunitas agendi circa materiā alterius virtutis. nec inclināf ad hoc sicut ad illud cuius habet habitū. Si dicat q̄ licz materia alterius virtutis nō occurrat exteri. oc- currit tñ i fātasmatib⁹: 7 circa illa opoz- tebit recte eligere. uel virt⁹ acquisita nō saluabit in aliq̄ gradu. **C**ōtra. possibi-

le est illa alia nō cōsiderare. sed solū illa ad que inclināf habitus virtutis. qz nō contingit intelligere simul duo distincte sc̄dm cōmuniter loquentes. igitur si oc- currant alia que p̄tinet ad aliā virtu- tem non pōt voluntas eligere circa illa nec bene nec male. sed p̄cipere nō cōsi- derationem illozū 7 cōsideratōne eozz que p̄tinent ad virtutem quaz habet. 7 stabit p̄positum.

Dicitur aliter 7 me

lius q̄ possibile est habitū quantūcūqz perfectū in genere nature acquiri ex acti- bus frequēter elicitis circa obiectū vni⁹ us virtutis absqz acquisitione alterius habitus. sed ille habitus quantūcūqz intensus non habet rationē virtutis ne- si sit cōformis alijs virtutibus acquisi- tis. 7 ideo nō est virtus. p̄cordia enīz ha- bitus ad habitū necessariā est in quoli- bet habitu qui est virtus. **I**stud dēnī possēt faciliter imp̄bāri. si virtus mo- ralis esset per se ens 7 per se vni⁹ in ḡne qualitatis. Sed quia non credo hoc eē verū sicut tangeret inferius. ideo aliter arguo sic. Virtus cū oibus que sunt de- per se ratione virtutis generat ex actib⁹ conformibus recte rōni. ita q̄ ultra nāz actus uel hitus rō actus uel habitus vir- tuosi non requirit nisi conformitatē ad rectam rationē ex secūdo ethi. virtus ē habitus electius immediate existens q̄ ad nos determinata ratione 7 ut utiqz sapiēs determinabit. **S**ed sine p̄cordia aliarum virtutum concurrentium i eo- dem operante potest esse talis conformi- tas tam actus q̄ habitus ad rectam ra- tionem circa illud quod elegit. **A**sum- ptum patet. nam recte eliget circa mate- riam temperantie precedente tamen ro- eta ratione dictante de tali eligibili. po- test autem precedere dictamen rectum circa materiā vni⁹ virtutis absqz om- ni dictamine rationis circa materiā alterius virtutis. ergo 7 cetera.

¶ Preterea sequitur ex isto modo quod quaelibet virtus est alia ratione essendi virtute. Quis est falsus igitur et animus. Probatur contra: quod si habitus participantis non est virtus nisi quod comitatur aliam virtutem puta fortitudo. igitur fortitudo virtualiter inquantum comitatur participantem est ratio illi habitui essendi virtutem. et pari ratione eodem verso. participantia ut comitatur erit fortitudinis ratio essendi virtutem. igitur quaelibet erit alteri ratio essendi virtutem. consequens est falsum: quia sequeret quod aliqua erit virtus ante quam sit virtus. et ita nulla prima virtus. et ita nulla virtus erit. Probatur illorum. acceptimus. n. habitus illum de genere qualitatibus qui dicitur esse participantia. si non potest esse virtus nisi comitante alia virtute que est fortitudo. igitur fortitudo prius erit virtus quam temperantia sit virtus. et tamen non potest fortitudo esse virtus nisi comitante participantia virtute per hypotheseum. igitur fortitudo erit virtus prius quam sit virtus. ¶ Per idem probatur quod nulla erit prima virtus: quia non participantia: quod illa non potest esse virtus sine comitante omnium altiarum. et hoc habetur rationem virtutis ex hypothese. Si dicatur ad hoc probabile quod aliquid potest esse virtus habens secundum omnes virtutes comitantes. sed in ratione que est talis habitus vni precedat alium. non tamen in ratione qua est virtus sed omnes habitus sicut prius sicut posterius generati habent rationem virtutis ex ratione propria et comitantia mutua. ¶ Contra hoc: quod sequitur tunc quod vnus actus generabit omnes virtutes morales in eadem virtutis: quod videtur inconueniens. probatio contra. pone habitum participantem generatum: et per quos habitus fortitudinis generatum ad similem gradum. tamen nullus istorum habituum erit virtus quousque quilibet habitus sit in eo gradu in quo est virtus. Aut igitur quilibet habitus erit ante alium virtus vel esse poterit: et habet oppositum quod vnus habitus potest esse virtus sine alio. et ita non erit conexio virtutum. Aut non erit tunc omnes habitus sicut fiet per vnum actum in eadem virtutis: quod videtur inconueniens. quod ille actus videtur esse vnus virtutis. et sicut est actus vnus virtutis si esset generata. ita est generatus vni

us. igitur non omnium. Preterea tertio ratione nabilius videtur species eiusdem generis in virtutibus moralibus esse conexas quam duo genera quod magis inclinatur aliquid ad ordinare se habendum ex virtute quam habet circa materiam magis coniunctam materie virtutis quam habet circa materiam magis remotam. materiam autem species eiusdem generis magis sunt conexe quam materiam diuersorum generum. sed species eiusdem generis virtutis non sunt conexe: puta virginitas et castitas coniugalis. §.

Quantum ad istum

articulum concedo quod virtutes morales nec sunt genera sua que commiter assignantur iusticia: fortitudo: et temperantia. nec secundum illa generaliora que prius assignantur que sunt virtutes disponentes affectum ad se ipsum vel ad alium sunt conexe. ¶ Ad hoc est per se ratio talis. quod vna virtus est aliqua perfectio hominis sed non tota talis. sufficeret enim tunc vna virtus moralis. igitur partiales quando autem sunt plures perfectiones partiales idem perfectibile potest esse simpliciter perfectum secundum vnam perfectionem in summo: et simpliciter imperfectum secundum aliam: sicut patet in homine cuius est habere multas perfectiones organicas potest habere vnam perfectionem in summo nihil habendo de alia: ut esse summe dispositum quo ad visum vel gustum vel olfactum nihil habendo de auditu. igitur potest aliquid habere perfectionem respectu materie participantie nihil habendo de perfectione que requireret respectu materie alicuius virtutis. et per quos potest esse simpliciter participatus etiam quantum ad quemcumque habitum participantie. non tamen erit simpliciter moralis sine omnibus virtutibus moralibus. sicut non est perfecte sentiens simpliciter sine omnibus sensibus: sed non est minus temperatus: licet sit minus perfecte moralis: sicut non audiens non est minus perfecte videns: sed sit minus perfecte sentiens.

¶ Der hoc patet ad quod dam tacta pro prima opinione puta ad

illud q̄ virtus potest obliquari. hoc. n. est falsū de virtute. nam virtus nō obliquatur sed habens virtutem ex defectu alterius virtutis obliquatur respectu alterius virtutis. nec ex hoc est virtus ista imperfecta. quia non est eius obliquē hominem circa omnia. sed circa ppria obiecta. sicut nō magis obliquatur homo in videndo si potest audire q̄ si nō. Si arguitur sic. est d̄ facillē amissibilis talis habitus uel dispositio. igitur non ē virtus. nego antecedens. immo licet cōtra eius inclinātionem fiat. nō tamen corrumptur nisi multis peccatis. dispositio aut bona corrumptur vno uel paucis. Per idē ad illud de delectabiliter operari. nā quantum est ad illam materiam precise sumptā delectabiliter opatur. puta delectabile sibi est abstinere ab opere intēperati. sed nō est sibi delectabile subire terribilia: qz circa illa non est ordinat⁹ tristatur ergo cum cōmittit actum intēperantiē: quia est cōtra habitum suum sed tristius esset sibi subire terribilia. si gīt enīz tristius z eligit quodāmodo min⁹ trīste ne incurrat tristitius. concedo igr qz talis est imperfectus z tristabilis operatur. sed non circa mām illius virtutis quā habet nisi tñ p accēs: quia. s. cōcomitatur alia materia circa quā non est virtuosē dispositus ut circa ipsaz virtuosē z delectabiliter operet. Per idem patet ad aliud de fine virtutum moralium: quia vna virtus non pducit pfecte ad finem virtutis. sicut nec vnus sensus pducit hominē ad perfectum actuz sentiendi. sed quelibet virtus quantum in se est pducit ad finem. omnes autem req̄runt ad perfecte perducendū pcedit igit qz vna non pducit sufficiens simpliciter sed quantum sufficit ad perfectionem talis virtutis. Ad p̄mum argumentū qd adducitur ibi de Aug. dico qz p̄s in p̄dicamētis non dicit habitū esse inamissibilem: sed de difficillē amissibile. lz igit virtus potest amitti. z ita habens eam

possit obliquari. non tamē virtus ipsa obliquatur: sed habens recedit ab apice virtutis. non tñ sequit eam nō fuisse virtutē etiā pfectā fm rōnem habitus: qz nō fuit inamissibilis. z qd dicit de charitate oz exponi. quia aliq̄s vere fuit in charitate quia postea peccauit mortaliter: lz nō fuit vera charitas. i. vere p̄iungēs finē. s. beatitudinē. Ad auctoritates Gre. potest dici qz loquitur ibi de virtutibus put sunt habitus qui sūt p̄ncipia merēdi. z hoc modo uerum est qz vna virtus moralis sine alia non est virtus: q̄a nō meremur p vnam sine alia: uel non comitante alia. nam habens temperantiam moralem non meretur si non p̄comitēs humilitas: uel saltem si oppositū non insit ei. Per idem ad glo. super Apoca. z ad p̄mentatorē pcedo. n. qz sorores z si iuuent se mutuo ad iuuendū vna tñ non est altera. nec essentialit p̄cicit alteram. ita iste virtutes bene iuuant se ad saluandū se mutuo. z in hoc p̄t intelligi dictum quozundam qz vna nō ē tora sine alia: quia nō ita bene saluatur sine alia. nam hōi exposito multis tempestatibus circa diuersas mās. imperfectio circa vnam mām est vna occasio i pfecte agēdi circa aliam. z pfecta dispositio agēdi circa vnaz iuuat ad recte se habendū circa aliam. iuuat ergo se mutuo sicut sorores. sed nulla est requisita ad pfectōem essentialē alterius. sicut pus nascitur vna soror qz alia. z similit̄ virtutes non possunt simul gnārī. nō enī possunt haberi duo actus perfecti gnātīui duarū virtutum.

Secūndus articulus

h̄z duo dubia. p̄mo de p̄ncipio cuiuslibet virtutis cū sua prudentia. 2º de p̄ncipio omnium euz vna prudentia. Quātum ad p̄mū vi qz illa p̄ncipio sit necessaria. qd p̄bas p̄ p̄m. vij. ethy. c. xv. ubi finis sua est qz si uoluntas male eligit in

Intellectus male dicat. Idem ibidem dicit aliud ad eandem iniam. quere ibi. ca. xv. Idem etiam in libro de motu animalium. si maior proponatur ab intellectu et minor sumat a sensu uel fantasia. prolo erit operatio. ita quod necario est operari secundum cum si non impediatur. igitur secundum cum nunquam est operatio propria dictamini rationis. Hoc confirmat per Augustinum super illud psalmi. Loquetur ad eos in ira sua. obumbratio mentis sequitur eos quod legem dei transgrediuntur. Item Dionysius. iij. de diuinitate. Nullus operatur ad malum aspiciens. Preterea. iij. ethy. Omnis malus ignorans. cui concordat illud Sapientie. Execrauit illos malicia eorum. Modus ponitur iste quare quod. v. q. Si obijciatur hoc per articulum excommunicatum stante scientia in vniuersali et in particulari uoluntate non posse uelle oppositum. error Respondent quod. x. q. x. quod ista oppositio stante scientia et est distinguenda secundum oppositum et diuisionem. et in sensu diuisionis est falsa: quod significat quod uoluntas nunquam habet potestatem uolendi oppositum In sensu autem propositionis adhuc est distinguenda: per hoc quod ablatiuus absolutus potest exponi per si uel quod uel dum. Si exponatur per quod falsa est. et uerum est esse errorem: quia significat quod rectitudo in scientia uel in intellectu est causa rectitudinis et uoluntate. Si autem exponatur per si uel dum ita quod notetur persecutio ne uel concomitantia non calitate. tunc sic cum per propter habet ueritatem. nec sic dicitur. ita tamen quod intelligatur quod non sit potestas nature in errore intellectus sed uoluntatis. sicut. n. tpe secundum eum concomitant se ille et ille. sed potest non est error: uoluntate. ita quod considerando intellectum secundum illud quod est prius nature uoluntate actus intellectus rectus est: sed uoluntate libere errante intellectus excecatur. et si si tpe tamen posterius nature. Pro isto arguitur sic. Si prima electio non excecaret intellectum nec aliqua alia. nam prima potest esse eque male sic quecumque alia. et si non excecatur quoniam est mala. igitur nunquam. et ita est cumque malicie actualis in uoluntate nunquam

excecatur intellectus. et ita posset esse quam tuncque malus absque omni errore intellectus. quod uident negare plures auctoritates.

Contra hoc arguitur.

per Augustinum super illud psalmi. forte uinos deglutissent nos. si uini sorbent quod sciunt malum esse et sentiunt. aut forte moriuntur Idem super illud psalmi. fiat mensa eorum coram ipsis et. quid est uinos sentientes nisi scientes non debere senti. ecce noxiis misericordiam et pedem ponunt. Idem super illud psalmi. Occupauit anima mea desiderare et. prece dit intellectus. sequitur tardus aut nullus affectus. Ad hoc est auctas. ij. ethy. Ratio ad nihil ualeat ad uirtute. Si autem rectitudo intellectus in considerando necesse haberet per concomitantiam uoluntatem rectam cum scientia multam faciat ad considerationem rectam. per prius multam faceret ad rectum uelle. immo sequitur aliud quod non oportet persuaderi alicui quod non esset uiciosus. sed quod deberet considerari secundum habitum uirtutis. nam per te considerando recte secundum habitum scientie uoluntas non potest simul non esse recta et ita non oportet persuaderi alicui de recte uolendo: sed de recte considerando.

Preterea. intellectu recte dicitur uoluntas potest nihil eligere. sicut potest non eligere quod dicitur ab intellectu: quod ratio non mouetur simul ab isto intellectu et ab illo. nihil autem eligendo non generat in ea uirtus aliam: sed ex recto dicitur nature generabitur si ne alia uirtute moralis. Sed quod mala electio non possit excecari intellectum. ita quod erret circa eligibilia. pro: termini sunt totalis causa noticie primi principij. ita in practicis sicut in speculatiuis. ex primo posteriorum. et forma syllogistica est eundem omnium intellectui per diffinitionem syllogismi perfecti. i. per. igitur terminis apprehensio et compositio: et facta deductione syllogistica: necesse est intellectus acquiescere conclusioni: cuius noticia

dependet p̄cise ex noticia principij ⁊ noticia deductōis sylogistice. igitur imposibile est uoluntatem facere intellectum cōsiderātem p̄ncipia ⁊ deductionem syllogisticam errare circa conclusionē sic deductam: ⁊ multo minus circa p̄ncipia. igitur nullo modo excecabitur intellectus ut erret. Si cōcedas conclusionē ⁊ dicas q̄ ideo uoluntas excecatur: quia a uertit intellectum a cōsideratōne recta.

Contra: quia sic auertere non est excecatur: quia sic posset auertere stāte prudentia. possibile est enim prudentem nō semper cōsiderare ea que sunt prudente sed uoluntarie quādoq̄ alia.

Preterea: uelle auertere requirit aliquod itel ligere simul in tempore ⁊ p̄cūs natura: illud aut est dictamē rectum ratōnis a quo uoluntas uult eam auertere. ⁊ tūc sequitur q̄ uelle auertere non est p̄cūm per te: quia stat cū recto dictamē. Aut ille actus p̄cūm ipsi uelle auertere est alius a dictamine recto. ⁊ si sit rectus sequitur idem q̄ p̄cū. s. q̄ uelle auertere non sit peccatū: ⁊ ita nec ad ip̄m sequit̄ excecatur. Si autem ille actus p̄cū ipsi uelle auertere nō sit rectus. tunc nō erit excecatur sequens ip̄m uelle auertere. q̄ p̄cedit illud uelle.

Preterea. aut stante recto dictamine uoluntas male eligit ⁊ ita habet p̄positū. aut si male eligit. ⁊ isto modo stāte eligit: eligit p̄cū a actu intellectus ⁊ non recto: quia si cēt rect⁹ tunc per te uoluntas eligendo nō peccat. igitur ille actus alius nō rectus erit p̄cū ipsi uelle malo. ⁊ nō erit nō rect⁹ per aliud malū uelle. quia non est circulus. p̄pter processum in infinitum i causis ⁊ causatis. ⁊ p̄ cōsequens uoluntas nō excecatur ad illud malū dictare: quia p̄ te sequitur ad illud uelle malum.

Preterea. nullus in uia est incōzigibilis. igit̄ nullus potest omnino errare circa p̄ma p̄ncipia practica. p̄batio consequentie: quia errans circa p̄ma p̄ncipia practica nihil habet per quod possit reuocari ad

bonum. quomodoq̄ enim fiat sibi p̄suasio negabit assumptā q̄a nihil pōt assumi notius q̄ primū principij practicum.

Preterea. damnati non acq̄escunt huic tanq̄ uero deum esse eē odīendum: quia tunc non esset uerum illō Esa. vli. Uermis eorum nō moriet. nā simplr̄ delectabiliter odirent deū absq̄ remorsu. ḡ.

Quantum ad illuz

articulum potest dici: q̄ rectuz dictamē simplr̄ stare potest in intellectu absq̄ recta electōne illius dictati in uoluntate. ⁊ ita cum unicus actus recte rōnis generet prudentia generabitur prudentia in intellectu absq̄ habitu uirtutis moralis.

Et si tunc querit̄ quomodo malicia excecatur intellectuz fm̄ illas auctoritates pōt dici q̄ excecatur duplr̄. vno modo p̄ uatiue. alio mō p̄sitiue. P̄sitiue q̄a auertit a p̄sideratōne recta uoluntas. n. eligens oppositū: alicuius recte dictati non p̄mittit̄ intellectum diu stare i illo recto dictamine. sed auertit ip̄m ab illo ⁊ p̄uertit ad p̄siderandū ratōnes p̄ opposito si que p̄nt esse sophistice uel p̄habiles: salte auertit a p̄siderādo illud imperans. ne stet illa actualis displicētia q̄ stat in remorsu illo qui habetur i eligēdo oppositū dictati. Positiue autē excecatur sic. nam sicut uolūtas recte eligēs finem p̄cipit intellectui cōsiderare illa que sunt necessaria ad illū finē. ⁊ intellectus sic inquirēdo media ordiata ad illum finē rectū generat i se habitū prudentie. ita uolūtas eligens sibi malū finē pōt enī sibi p̄stituerē malū finē sicut dictum est di. i. p̄mi. p̄cipit intellectui iuenit̄ media nēcia ad delectabilia p̄sequēda ⁊ tristia opposita fugiēda ⁊ sicut ex imperio uoluntatis bene eligentis generatur in intellectu bene dictate circa media ad illum finem bene electuz perquirēdum. habitus qui est prudentia. ita uolūtas male eligente habitus acq̄sue

ex dictamine circa ea que ordinant ad malū finem electum est error: et habitus directe oppositus habitui prudentie: et potest vocari impudētia vel stulticia non tamen privatiue sed positīue et cōtrarie: quia sicut prudens habet habitum quo recte eligit ordinata ad finem debitum: ita impudens vel stultus habet habitum quo p̄mpte eligit ordinata ad finem p̄stitutum a voluntate mala: et talis habitus generatur ex impio voluntatis male eligētis. Pro tanto igitur verum est quod voluntas mala exccat: non quidem faciendo errare circa aliqua cōplexa: sed faciēdo intellectū habere habitū considerandi aliqua vera ordinata ad malū finem: et totus ille habitus est error in agibilibus. Non sit error: deceptiuus quod ad p̄sderationem siue speculationem.

Aliud dubium pos

set hic esse: si non necessario generetur simul habitus rectus intellectiuus: et habitus boni appetitiuus: quia puenit bene dīctare circa aliqua non bene agendo circa illa: an habitus intellectualis generatus sine virtute moralī sit prudentia: et an e cōuerso habitus generatus in appetitu sine illo in intellectu sit habitus moralis. Quantū ad p̄mū de prudētia potest dici quod stricte loquendo prudentia non est sine virtute moralī: quia est ratio recta cōfesse se habens appetitui recto. ex. vj. Ethic. Appetitus autem non est rectus sine virtute moralī. patet ibi. Et si hoc verum esset: tunc non tamen prima dictamina circa p̄ncipia agibilia essent recta: et non tamen essent prudētie: sed quasi quedam semina prudentie: sed etiā circa media necessaria ad finem p̄stituendum a voluntate esset aliquis habitus recte dīctatiuus: et tamen non esset prudentia. Posset igitur poni duplex habitus intellectualis circa agibilia rectus: et neuter esset prudentia. Unus quidem qui p̄cederet rectam electiōem finis in particulari: et ille non esset prudē

tia: quia prudētia est circa ordinata ad finem: quia est habitus cōsiliatiuus. cōsiliū autem non est de fine sed de entibus ad finem. est etiā discursiuus: quia cōsiliatiuus: et ita de his ad que discursif.

Electo autem sine bono non tamen in p̄muni sed in particulari etiā: ut quod caste viuendū est potest esse aliquis habitus dīctatiuus recte de his que sunt ad finem: sed non habens secum electionem rectā tanquam cōcomitātem: et ille quod tunc est ex parte obiecti esset prudentia. esset. n. recta ratio circa ea que sunt ad finem: sed deficeret si bi alia cōditio: quia non esset cōcoris appetitui recto circa ead obiecta. Scdm istam viā esset dīcendū quod quicūque habitus generaretur in intellectu: licet p̄cicus et rectus: et hoc siue circa finem: siue vniuersalem siue p̄ticularem: siue circa media necessaria ad cōsequendū finem illū p̄ticularem electū si non cōcomitetur recta electiō voluntatis circa eadem non est prudentia. Si arguit cōtra hoc sicut arguit contra p̄dictum articulum de cōnexionē virtutū moralīū quia in ista cōcordia sequeretur prudentiam cōstituere virtutem moralem: et e cōuerso. et ita per vniū actū vltimate generaretur vterque habitus. scilicet prudētia et virtus moralis. Ille autem actus non posset esse intellectus et voluntatis simul: sed tamen alterius. igitur non posset esse generatiuus vtriusque. Posset dici quod non est necessaria p̄formitas vniū virtutis moralis ad aliam: quia nulla est regula alteri: sed cuiuslibet est necessaria p̄formitas ad prudentiam: quia in dīstīctōe virtutis cadit quod sit habitus electiuus s̄m rectam rationem: et ideo potest esse cōstitutio per modum cōcomitantis: et hoc ip̄ius habitus in esse moralī p̄ prudentiam et e cōuerso. non sic autem moralīū inter se: et tunc cōcederetur quod simul generaret aliquis habitus in rōne virtutis moralis p̄ actum vniū qui generat vltimate tam virtutem moralem quam prudentiam: incōueniens quod est

in moralibus q̄ vn̄ actus vltimate ge-
neret duas virtutes morales. sed nō est
hoc incōueniens in tempantia 7 prudē-
tia: q̄ ille actus qui generat prudentiā
in ratiōe regulatiui generat tempantiā
in ratiōe regulati. nō aut̄ habet ratiōem
virtutis nisi ex rōne regulati. 7 ideo ge-
nerat tempantiā in rōne virtutis. nō
sic pōt compando eam ad fortitudinē:
quia fortitudo nō est regula eī. ¶ Dice-
retur igit̄ q̄ nō constituūt se in esse vir-
tis p̄ aliquam positatem quasi vna sit
p̄as virtus q̄ reddat aliam esse virtutez.
sed simul nā est habitus intellectualis
prudentia 7 habitus moralis virtus. ¶
Et si queritur tūc per quid generantur
isti duo habit̄ in esse p̄fecto. cōcedo q̄
per vnū actum siue act̄ ille sit recta ele-
ctio: quia absq̄ recta electōe habitus fi-
nis nō est habitus intellectualis cōcōrs
appetitui recto: ideo nec prudentia siue
actus sit intellectus: quia absq̄ recto di-
ctamine nō est electio cōcōrs recte rōni-
sō nec virtuosa nec generatiua virtutis
moralis. igit̄ tam actus intellectus q̄ a-
ctus voluntatis generādo aliquid per se
in esse nature: potest p̄comitanter gene-
rare illud in esse relatiuo: 7 vltimus cō-
comitanter suū correlatiuū: 7 ita vnus
actus generaret simul natura virtutez
moralē 7 eius prudentiaz. 7 fm hoc di-
ceretur q̄ p̄terq̄ habitus p̄cedēs electi-
onem rectam esset quidā intellectus sci-
entia moralis siue quedā scientia mora-
lis: sicut. n. in factibilibus artifex differt
ab experto: quia artifex scit p̄pter q̄d:
expertus t̄m quia. i. metaphysice artifex
nō est p̄mptus n̄ agēdo: expertus aut̄
p̄mptus est: vt habet ibidez. ita in mo-
ralibus habēs habitum rectū principij
vel cōclusionis. nō autēz exercitatus in
opando vel dirigendo circa agibilia: lz
habeat habitū directiū remotū: qui
habitū potest dici intellectus vel scien-
tia moralis: nō tamen habet habitum
directiūm p̄pinquū: qualis est pru-

dentia: 7 qualis in factibilibus est habit̄
expert̄. ¶ Licet istud videat̄ probabiliter
dictum de distinctōe scientie practice et
prudentie: tamē quia prudentia nō so-
lum est circa media ordinata ad conse-
quendū finem vltimū: sed etiā in dictā
do de illo fine saltem in particulari: puta
de castitate. quod p̄batur p̄mo: q̄a vir-
tus moralis semp̄ sequitur ordine nāe
prudentiā aliquam. ex electione autē fi-
nis particularis puta castitatis genera-
tur virtus moralis. igit̄ istam electōem
p̄cedit aliqua prudentia. igit̄ nō est ita
proprie restringenda vt t̄m sit habitus
circa media ordinata dictata ad conse-
quendū finem particularem electum.
¶ Sc̄do p̄batur idem: quia tunc nō eēt
vna prudentia correspondens vni virtuti
Nam v̄tus moralis ē vna vnitate finis
ad cuius electōem p̄ncipaliter inclināt.
Si aut̄ ad dictandum de illo fine nlla
esset prudentia: sed t̄m de medijs ad illū
finem: nullum esset obiectū a quo esset
vnitas prudentie dictatiue: sed eēt ml̄
te prudentie de multis medijs dictatiuis
ad finem ordinatis. vbi tamē esset vna
virtus moralis ex vnitate finis. igit̄.
tum p̄pter positatem naturālē pruden-
tie ad virtutem moralē. tum p̄pter vni-
tatem prudentie respectu vnus virtutis
moralis videt̄ esse cōcedendū q̄ ille ha-
bitus practicus qui est recte dictatiuus
de fine particulari sit p̄prie prudentia.
Nec obstat quod dicit̄ prudentiam esse
habitū cōsiliatiū: 7 ita ad fines discursi-
uum: nam de finibus p̄p̄is virtutū
moralium dicitur discurrendo a prin-
cipio practico ad cōclusionem ut a fine
vniuersali ad particulares. 7 illā discursi-
uus est p̄ma cōsiliatio: lz cōmunius di-
catur cōsiliū de medijs virtutum.
¶ Q̄d etiā additur q̄ sit cōcōrs appeti-
tui recto nō mouet. nam p̄us naturali-
ter nō videtur habere aliquid de ratiōe
sua dependens a posteriori. prudentia
videt̄ esse naturaliter p̄or virtute mo: a

li: quia diffinit ipm. q̄ ergo ibi dicit cō
corū sicut tactum est in p̄mo. q. de theo
logia practica 7 speculatiua debet intel
ligi id est cōformatiua praxi recte sibi
ip̄i: hoc est q̄ debz esse talis cognitio q̄
q̄tum est ex se praxi recta debet sibi cō
formari. 7 talis cognitio est prudentia:
siue in eodem dictante sequatur electio
recta siue nō. ¶ Potest ergo aliter dici
q̄ ille habitus generat̄ ex dictaminib⁹
siue circa fines quosdam p̄ticulares sal
tem qui sunt prop̄ij fines virtutū mo
ralium: siue circa media ordinata ad il
los fines est p̄p̄ie prudentia: l3 electō re
cta nō sequatur in eodem dictate: 7 ita
nō erit omnino necessaria cōnexio alicu
ius virtutis moralis ad prudentiam di
ctatiam de sua materia: tamē ecouer
so sic: q̄a nulla electio pōt esse recta mo
raliter nisi sit p̄corū sue regule 7 sue mē
sure que est dictamen rectū. Dictamen
aut̄ rectum est vnū tm̄ natum generare
prudentiaz: ideo ecouerſo potest cōcedi
cōnexio: quia virtus moralis nō potest
esse sine prudentia circa suam materiā
Ad auctoritates Augus. responderi po
test. quere.

De alia parte hu

ius articuli. s. de cōnexionē omnium vir
tutum moralium ad vnam prudentiam
p̄sus. vj. Ethicorū videtur dicere q̄ sic
Prudentie vni existenti omnes inerunt.
p̄mentator: quere ibi. qualiter aut̄ vna
prudentia sit circa omnia moralia possz
poni: sicut de vno habitu sciētie. quere
hoc quoli. ix. q. iij. quam op̄nionem 7
eius improbatiōem quere super. vj. me
taphysice. q. j. Quātum ergo ad istuz
articuluz potest dici q̄ sicut ars respicit
factibilia: ita prudentia agibilia. nec erit
maior cōnexio agibilium vt respiciant
tur ab vno habitu q̄ factibilium. sicut
ergo diuersa factibilia requirūt diuer
sas artes p̄p̄ias: ita diuersa agibilia di
uersas prudentias p̄p̄ias. 7 sicut alijs

potest esse moraliter bene affectus circa
aliqua agibilia 7 male circa alia: ita et̄
am in dictādo post esse habituatus ad
recte dictandū circa ista 7 nō circa illa
cum nec circa illa habeat principia ad
dictandū de illis nec cōclusiones sequē
tes ex eis. ¶ Qualiter aut̄ omnes pruden
tie sint vnus habitus: 7 omnes habitus
geometrie p̄tineant ad vnam scientiaz
vniuersalem dictū est. q. j. super. vj. me
taphysice: q̄a ibi debet intelligi vnitas
nō formalis sed virtualis. habitus enīz
ille qui est de p̄mo obiecto est virtualit̄
vnus: 7 est virtualiter omnium que cōti
nentur in illo p̄mo obiecto. sed non est
formaliter omnium illorum. ita ille habi
tus qui est formalit̄ alicuius finis in ali
quibus agibilibus est virtualiter omni
um eorum quorum cognitio practica vir
tualiter cōtinetur in illo fine. sed nō est
formaliter omnium illorum: 7 ita vna pru
dentia est virtualiter omnium virtutum
extendendo nomen prudentie ad habi
tum illū qui est intellectus primi princi
pij practici. fm̄ hoc expōi potest aucto
ritas illa. vj. Ethicorū: Vni prudentie 7c
Vel si loquit̄ de vna prudentia formalit̄
tunc debet intelligi q̄ illi existenti vni
perfecte nō tm̄ fm̄ intensionem: sed et̄
am fm̄ extensionē omnes inerunt. nunq̄
aut̄ est perfecta extensioe q̄ntum potest
esse nisi sit perfecta circa omnia illa ad
que potest se extendere: 7 illa sunt omnia
pertinentia ad quascunqz virtutes mo
rales. ¶ Alio modo potest exponi illa
auctoritas nō de vnitate formalit̄: sed d̄
vnitate generis. sicut enim temperātia
apud p̄sum dicitur esse vna virtus: et
fortitudo alia: vtraqz tamen illarū est
quoddā genus intermediū habens sub
se multas species sicut dictū est p̄sus. ita
prudentia cōrespondens isti p̄numera
tioni vel coordinatiōi generum medio
rum potest dici vna p̄pter vnitatem ge
neris intermediū: l3 cōtineat sub se mul
tas species. sic intelligendo vnitate vni

prudencie fm genus omnes virtutes sūt connexe prout sibi fm quamcunq; suā speciem aliqua virtus est connexa. ⁊ h̄ supponendo precedentem articuluꝝ de connexione cuiuslibet virtutis ad suam prudentiam: uel mutua: uel non mutua.

De tertio articulo

Augustinus contra Julianum libro q̄rto. c. sc̄do videtur dicere q̄ non sunt vere ⁊ perfecte virtutes sine charitate. Et hoc probat quia talis nō gloriatur perfecte in domino. Contra hoc est Augustinus in sermone de patientia. ⁊ xlii. p̄ me partis. ⁊ de penit. di. iij. para. quāuis de heretico ⁊ scismatico si moriatur et neget christum nunq̄m eius patientiam commendabimus igitur habet patientiam. ¶ Preterea. quando aliqua ordinant essentialiter sicut dispositio et forma ad quam est dispositio: licet dispositio possit esse sine forma. tamē non everso. sed virtutes videntur esse quedā dispositiones ad charitatem: sicut felicitas naturalis ad supernaturalem. ergo.

¶ Preterea. tertio diffinitio virtutis moralis potest perfecte saluari i aliquo sine virtute theologica. ¶ Potest dici q̄ nulla virtus inclinatur ad finem ultimum nisi mediante illa cuius est per se respicere finem ultimum. ⁊ ita si sola charitas respicit finem ultimum immediate: alie n̄ erunt ad finem ultimum nisi mediante charitate. quatenus autem sunt quedā instrumenta perficiendi hominem debēt esse instrumenta ordinandi ipsum ad finem ultimum in quo est sua perfectio. et ideo sunt imperfecte sine charitate sine qua non possunt sic ordinare. tamē q̄a ista imperfectio non est earum fm propria speciem: ideo quilibet earum potest esse perfecta in sua specie absq; charitate. Pro tanto igitur dicitur esse informes sine charitate pro quanto charitas ordinat ipsas ⁊ earum fines i finē

ultimum. in qua ordinatione est ultima earum perfectio licet extrinseca. ¶ Per hoc patet ad Augustinū. nam virtutes non sunt vere sine charitate. quia nō p̄ducunt ad beatitudinem. ¶ Sed si everso virtutes theologice presupponat morales: dubium est. ⁊ quantum ad actū manifestum est q̄ non. Nam si aliquis prius viciosus de nouo conuertatur: talis in penitentia habet omnes virtutes theologicas: ⁊ tamen non morales saltē acquisitas. patet quia nō operatur debetabiliter aliquod eorum ad que inclinat eius habitus virtuosus: immo delectabile sibi esset operari fm habitum virtuosum prius acquisitum ⁊ tristabile sc̄m oppositum. ¶ Si dicatur huic in penitentia esse infusas virtutes etiam morales. ⁊ consimiliter de paruulo in baptismo. ⁊ per hoc saluetur predicta p̄necio quia si non habet innatas: saltē habz infusas. quod pbatur: quia habebit eas in patria fm Augustinū. ⁊ adducitur in littera. non videtur enim probabile q̄ haberet eas in patria nisi habent eas in via. nec acquirat eas in via cum morial

¶ Licet de istis virtutibus moralibus infusis multa dicantur. s. q̄ videntur necessarie p̄pter modum medium ⁊ finem. quia tamē omnis finis quem possūt habere ex specie sua determinant sufficienter ex inclinatione charitatis. Modus autem ⁊ medium determinatur p̄ fidei infusam: ideo nō videtur necessitas ponendi virtutes morales infusas. sed acq̄sitas tm̄ in his que habent eas acquisitas uel habere possunt. nec etiam i alijs qui. s. non possunt eas acquirere p̄pter defectum vsus liberi arbitrii: quia non est maior ratio quare isti debeāt habere ⁊ non illi. Et tunc ad illud de paruulis potest dici q̄ nō est necesse eos habere virtutes morales in patria: sed suffic̄ q̄ bene disponant circa appetibilia per charitatem. charitas enim disponit circa omnia volibilia. vnde ⁊ in illa ratione dicit

q̄ non oportet q̄ habeant omnes scien-
tiam in genere pprio. sed sufficere habet
eaz in verbo que est noticia perfecta. ¶

¶ Vel secūdo si habeant eas: potest di-
ci q̄ infundentur eis in instanti beatitu-
dinis. n̄ est .n. magis necesse illa que per-
tinent ad viatorē: si aliquando eēt fu-
turus viator dari sibi in baptismo q̄ ea
que pertinent ad statum comprehensio-
ris dari sibi in instanti beatitudinis in
mo magis ratōnabile hoc q̄ illud. ¶ Ul-
terio potest dici q̄ si illa pertinet ad ali-
quam perfectōnem comprehensiois et
non datur in instanti beatitudinis: po-
terunt eas acquirere per actus suos. sic
enim nō apparet ratio quare non pote-
runt addiscere aliqua scibilia in genere
pprio que primitus nō nouerunt. ita n̄
apparet ratō quare nō poterūt ex bōis
electōnibus circa appetibilia ad finē nō
tū ut sunt uolenda ppter deum in se. s; ut
sunt uolenda inquantū cōmoda sibi
acquirere sibi vnum habitum inclinā-
tem ad electōnem talium appetibilium
sub propria ratōne: et ita virtutem mo-
ralem.

Quantum ad illuz

articulum dico sicut p̄ dictum est vir-
tutes morales non requirere theologicas
ad hoc ut ipse morales sint p̄fecte in spe-
cie sua. licet non sint p̄fecte perfectōe ul-
teriori quā possint habere. ita etiaz ecō-
uerso theologice siue in via siue i patria
non requirūt necessario morales.

Quantum ad quar

tum articulum dico: q̄ virtutes theolo-
gice nō sunt connexe inter se: sicut patet
in patria vbi manebit habitus et actus
charitatis sine habitu et actu fidei et spei
Sicut etiam patet in via vbi in peccato-
re manēt fides et spes sine charitate. igit̄
ex rōne habituum in existendo non est
necessaria connexio earum. ¶ Sed nū
quid in fieri uel in infusione sunt p̄nexe

ita q̄ vna nō possit infundi sine alia. R̄
quecūq; separari p̄nt in eē p̄t deus sepa-
ri in fieri: et ideo quantū est ex se non ne-
cessario p̄nectunt in infusione. sed ex li-
beralitate diuina cōnectunt: q̄ deus to-
tum hominē perficit. ita q̄ sicut corpo-
raliter nullū sanauit nisi perfecte. ita et
am spiritualiter nō sanet hominē nisi p̄-
fecte sanat. Perfecta autē sanitas est s̄
quantū ad intellectū habet fides et quā-
tum ad voluntatem spem et charitatez
de peni. di. iij. c. si quid. ¶ Si queritur

utrū fides et spes sine charitate eēt vir-
tutes: dici potest sicut p̄ dictum est d̄ vir-
tutibus moralibus q̄ in sp̄ sua possūt
esse p̄fecte: inquantū. s. sunt p̄ncipia pro-
prio: actū respectu pprio: obiecto: sed
p̄fectōem illaz vltimā quā h̄nt in at-
tingendo finem ad quē ordinant ex cha-
ritate nō possunt habere sine ipsa. Et h̄
quidē p̄fectio tam in moralibus q̄ i iustis
licet dicat esse in attingendo finem p̄ ali-
quā operatōem elicita. siue per aliquē
ordinem istarū uel earum actuum ad fi-
nē. potest tñ dici esse p̄cipue in hoc q̄ ē
acceptari a deo ordinando ad beatitudi-
nē. sic quispe nulla virtus nec eius act̄
acceptat sine charitate: que sola diuidit
inter filios regni et p̄ditionis. De habi-
tibus intellectualibus planū est q̄ nō ē
necessaria eozū p̄nexio nisi forte sint ha-
bitus subordinati. quales sunt habitus
p̄ncipioz et habitus conclusionū. et i ta-
libus p̄t p̄t esse sine posteriori: s; non
econuerso.

Ad argumēta prin-

cipalia. duo p̄ma concedo: quia conclu-
dunt quod dicitur est in p̄mo articulo.

¶ Ad tertium dico q̄ licet ex frequenter
sic operari generetur quedā qualitas q̄
nata est esse conuosa recte ratōni. et esset
virtus si haberet rectaz ratōnem in ope-
rante cui esset conuosa. tamen quia non
est rectum dictamen in illo deficit res-
pectu operatōis recte: et ideo electio q̄ na-

ta est esse recta non est recta: quia nō est regulata et p̄ consequens si generat qualitatem aliquam. illa tamen non est habitus electiuus. et per consequens nec est virtus. ¶ Quartum concedo quia cōcludit quod dictum est in articulo d̄ cōnexionē virtutum moralium cum prudentia. ¶ Ad alias rationes sequentes de virtutibus: concedo q̄ licet posset dici q̄ nulle virtutes etiam in specie sint i composibiles. tamen inquantū adducuntur ad propositūz concludunt q̄ diuerse spēs eiusdem generis virtutū moralium diuersorum generum non sunt necessario connexę. Et concessum est in primo articulo questionis.

Sed iaz de decalogi. Circa istam d̄. 37. in qua magister agit de preceptis. Queritur vnum vtrum omnia precepta decalogi sint d̄ lege nature. Quoniam in his que sunt de lege nature non v̄ posse deus dispensare. sed dispensauit in aliquibus que vident eē contra precepta decalogi. ergo probatio maioris. Que sunt de lege nature uel sunt principia necessaria nota ex terminis. vel sūt conclusiones necessario sequentes ex talibus principijs. Sed siue sic siue sic: hñt veritatem necessariam. igitur deus nō potest facere ea esse falsa. igitur non pōt facere illud quod mandat fieri non esse bonum: et quod phibent non esse malum. et p̄ consequens de tali illicito licitum. probatio minoris: occidere et furari sunt contra precepta decalogi: ut patet Exo. xx. Sed in istis videtur de dispensasse. Nam de homicidio patet Gene. xxij. de abraaz de filio imolando. d̄ furto Exo. xi. et xij. de filiis israel quib⁹ p̄cepit ut spoliarent egyptios: que spoliatio est ablatio rei aliene inuito domino que est diffinitio furti. ¶ Preterea. ro. vij. dicit ap̄tus: Concupiscentiam nesci ebaz. sed ea que sunt nota ex lege natu-

re sciuntur esse vitanda uel agenda: etiā si nō sint scripta. sicut ea que sunt naturaliter nota in speculatiuis essent naturaliter nota etiā si non essent reuelata. ¶ Preterea. lex nature obligat in omni statu: quia notum est in tali natura esse sic agendum uel nō. Sed decalogus nō obligauit in omni statu: puta nō in statu innocentie: cum tunc lex decalogi nō esset data: et antequā esset data non obligaret. ¶ Contra in canone distin. ix. et in principio decretorum. et p̄ma Joannis. ij. quere.

Nic dicitur q̄ sic

et ponitur talis modus. Lex nature est lex descendens ex primis principijs notis in agibilibus. talia sunt quedam principia practica nota ex terminis: que sūt q̄dam seminaria ad quorum veritatē inclinatur naturaliter intellectus ex terminis. et ad assentiendum tali dictamini inclinatur uolūtas naturaliter ex talibus principijs. Sed omnia quecumq̄ sunt in decalogo sūt talia uel immediate uel mediate. omnia enī que ibi precipiuntur habent bōitatem formalem que fm se ordi nata est ad finem vltimū ut per illa homo cōuertatur ad illum finē et consequat ip̄m. similiter omnia que ibi phibentur habent maliciam formalem auertentem a fine vltimo. ita q̄ ibi precepta sunt bona: non tñ quia precepta. sed ideo precepta quia fm se bona. Similiter ibi phibita sunt mala. nō tñ quia phibita: sed ideo phibita quia mala. ¶ Et tunc videtur consequenter esse dicendum ad primū argumentum q̄ deus simpliciter nō potest dispensare in talibus: quod enim ex se est illicitum non videtur posse fieri licitum per aliquam voluntatem ut si occidere ex hoc q̄ est actus transiens super talem materiam. s. p̄imum est act⁹ malus: stante illa causa semper erit malus et ita nullum uelle quod est extra rōnez illoz terminozū potest fieri q̄ sit bon⁹

et tunc oportet exponere auctoritates que
 videntur dicere deum in talibus dispen-
 sasse. et exponunt vno modo que licet pos-
 set fieri dispensatio circa actum in genere
 actus. non tamen circa ipsum in quantum
 est prohibitus. et ita nec contra prohibi-
 tionem. Aliiter dicitur que actus manens in
 ordinatus potest fieri ordinatus. actus
 autem in quantum est contra prohibitionem
 est inordinatus: ideo non potest dispen-
 sare in illo in quantum est contra prohibi-
 tionem. Sed iste expositio que forte
 redeunt in idem non videntur saluare pro-
 positum. dispensare enim non est facere
 que stante precepto liceat facere contra pre-
 ceptum. Sed dispensare est reuocare pre-
 ceptum uel declarare qualiter debeat in-
 telligi. Est enim duplex dispensatio: scilicet
 iuris reuocatio. et iuris declaratio. que
 ro an stantibus omnibus circumstanti-
 is eisdem in isto actu qui est occidere ho-
 minem variata sola circumstantia prohibi-
 ti et non prohibiti posset deus facere que il-
 le actus qui cum talibus circumstantiis
 aliis est aliquando prohibitus alias esset
 non prohibitus sed licitus. si sic. igitur sim-
 pliciter potest dispensare. sicut simpliciter
 mutauit legem veterem quantum ad certi-
 monialia quando dedit nouam non qui-
 dem faciens que manente precepto de cere-
 monialibus illa non essent seruanda. sed
 faciens que actu illo manente eodem non
 tenebatur quis ad illam sicut prius. ita
 etiam dispensat quicumque legislator sim-
 pliciter quando reuocat preceptum iuris
 positum facti ab eo. non quidem faciens
 que actu prohibito uel precepto manente
 sed se auferatur ratio illiciti et fiat licitum.
 Si autem deus non potest facere de isto
 actu qui cum talibus circumstantiis erat
 prohibitus que manentibus eisdem circum-
 stantiis prioribus de prohibitione non sit
 prohibitus. igitur non potest facere que oc-
 cidere non sit prohibitum. cuius opposi-
 tum manifeste patet de abraam. Pre-
 terea que sunt uera ex terminis siue sint

necessaria ex terminis siue consequentia
 ex talibus necessariis procedunt in verita-
 te omnem actum uoluntatis. uel saltem habent
 ueritatem suam circumscripto per impossibile
 omne uelle. igitur si precepta decalogi uel per
 precepta practice que possent formari ab
 eis haberent talem necessitatem: puta que hec
 essent necessaria: primus non est occidendus
 furtum non est faciendum. ita que circumscripto
 omni uelle apud intellectum apprehendem-
 tem tales preceptiones essent sic note. igitur
 intellectus diuinus apprehendens talia ne-
 cessario apprehenderet ea tanquam ex se uera
 et tunc uoluntas diuina necessario con-
 daret istis apprehensis. uel ipsa non esset re-
 cta. et ita esset ponere in deo rationem scien-
 tiæ practice: quod negatum est in primo. Et
 set etiam ponere que uoluntas eius simpliciter
 necessario determinat circa aliqua uolun-
 taria alia a se. cuius oppositum est deum
 in primo. ubi tactum est que uoluntas diuina
 in nihil aliud a se tendit nisi contingenter.
 Quod si dicat uoluntatem creatam necessa-
 rio debere conformare se istis ad hoc que sit
 recta non tamen uoluntatem diuinam que conformi-
 ter uelle istis ueris. Sed que conformiter uult
 id sunt uera. Iste respondet ad rationem: quia
 ratio probat oppositum. nam intellectus diuinus
 per se apprehendit istos iminos. et potest
 apprehendere ueritatem preceptionis in eis
 quam preceptio habet: que uoluntas sua habeat al-
 que actum circa ea. igitur in secundo significatur nature
 scilicet. quoniam uoluntas habet actum circa illa omnia necesse
 que uelit conformiter illi dictaminis.

Ad questionem igitur

dico que aliqua possunt dici esse de le-
 ge nature dupliciter. Uno modo tanquam prin-
 cipia nota ex terminis uel conclusiones
 necessario sequentes ex eis. et hec dicuntur
 esse strictissime de lege nature. et rationes con-
 tra primam opinionem probant que in talibus non
 potest esse dispensatio: quas concedo. sed talia
 non sunt quecumque precepta secundum tabule: quia
 rationes eorum que ibi precipiunt uel prohibentur
 non sunt principia practice simpliciter

necessaria. nec conclusiones simpliciter necessarie. nō. n. in his que precipiunt ibi ē bonitas necessaria ad bonitatem vltimi finis puerrens ad finem vltimū. nec in his q̄ prohibētur est malicia necessario auertēs a fine vltimo: q̄n si bonū istud nō esset p̄ceptū posset finis vltim⁹ amari ⁊ attingi. ⁊ si illud malū nō esset p̄hibitum: staret cū eo acquisitio finis vltimi. De p̄ceptis autē p̄me tabule sec⁹ est q̄ illa immediate respiciūt deum p̄ obiecto. duo q̄dem p̄ma si intelligant esse t̄m negatiua. p̄m⁹: Nō habebis deos alie nos. 2^m: Nō assumes nomē dei tui i vanum. i. non facies deo tuo irreuerentiā. Ista sunt stricte de lege nāe: q̄ sequit̄ necessario si est de⁹ est amādus vt deus: ⁊ q̄ nihil aliud est colendū tanq̄ de⁹: nec deo est faciēda irreuerentiā: ⁊ per p̄ns in istis nō poterit deus dispēsare: vt aliq̄s possit licite facere oppositū talis p̄hibiti. 3^m p̄ceptū q̄d est d̄ sabbato ē affirmatiuū tanq̄ ad aliq̄e cultū exhibendum deo determinato tpe: ⁊ q̄tum ad determinatiōem illi⁹ nō est de lege nature stricte loquēdo. Sicut nec ad p̄tem negatiua que includit: q̄. s. p̄hibet act⁹ seruiliis p̄ tpe determinato p̄hibens a cultū exhibendo deo. Ille. n. act⁹ nō p̄hibetur nisi q̄ impediēs vel retrahēs ab isto cultū qui p̄cipit. Sed an sit de lege nāe stricte hoc p̄ceptū de sabbato q̄ruz ad cultū p̄ aliquo tpe determinato exhibendū deo: dubiū est: q̄ si nō. igit̄ absolute de⁹ posset dispēsare q̄ hō toto tpe vite sue nō hēret bonū motū circa deū quod nō v̄ pbabile: q̄ sine om̄i bono velle finis vltimi nō pōt aliquis habere simpliciter bonū velle circa ea que sunt ad finē: ⁊ ita nusquā teneret ad bonum velle simpliciter: q̄ q̄ rōne nō sequit̄ ex lege nāe stricte loquēdo q̄ nūc sit exhibēdus cultus deo: pari ratōe nec tūc: ⁊ ita pari rōne de quolibet tpe determinato: ⁊ ideo stricte loquēdo nō videt̄ quō possit p̄cludi q̄n aliquis teneat tūc vel nūc ex

habere cultū deo: ⁊ pari rōne nec aliquis indistincte: q̄ ad nullū actum tenet aliquis p̄ aliquo tempe indeterminato ad quez nō tenetur p̄ aliquo tempe signato aliquib⁹ oportunitatibus cōcurrentibus. Si autē illud sit de lege nature stricte: ita q̄ sequat̄ necario: de⁹ nō est odiēdus: vel ex aliquo alio dato. igit̄ de⁹ est diligēdus: ⁊ hoc aliq̄n actu elicito circa sp̄m. tūc argumētuz illud nō tenet a singularibus ad vniuersale: sed est fallacia figure dictōis: sicut in alijs a plurib⁹ in determinatis causis ad vnā. Si autē illud tertiū p̄ceptū nō sit de lege nature stricte: tunc iudicanduz est de illo sicut de p̄ceptis secūde tabule. ¶ Alitō mō dīcuntur aliqua esse de lege nāe: q̄a sunt multuz consona illi legi: h̄z nō sequātur necessario ex p̄ncipijs practicis q̄ nota sunt ex terminis et om̄i intellectu app̄hendēt̄ sunt necessario nota: ⁊ hoc mō certū est om̄ia p̄cepta etiam scde tabule esse de lege nāe: q̄ eoz rectitudo valde p̄sonat p̄mis p̄ncipijs practicis necario notis. Ista distinctio pōt declarari in exēplo. nā supposito isto p̄ncipio iuris positū pacifice esse viuendū in cōitate vel politia. ex hoc nō sequit̄ necessario igit̄ quilibet debet habere possessionez distinctaz a possessione alterius. posset .n. stare pax in cōuiuendo: etiā si om̄ia essent eis p̄munia. nec etiā supposita in firmitate illoz qui conuiuūt ē necaria illa p̄ntia: sed t̄n possessiones esse distinctas p̄ personis infirmis valde p̄sonat pacifice p̄uersationi. infirmi enīz magis curant bona sibi pp̄ria q̄ bona cōmunia: ⁊ magis vellent appropriare sibi cōmunia bona q̄ cōitati ⁊ custodibus cōsatis. ⁊ ita fieret lis ⁊ turbatio: ⁊ ita ē fe re in om̄ib⁹ iurib⁹ positūis. q̄ h̄z sit alī quod p̄ncipiū q̄d est fundamentū in cōdendo alias leges vel iura: t̄n ex illo p̄ncipio nō simpliciter sequūtur leges positūe: sed declarant siue explicant illud p̄ncipiū q̄ntum ad certas particulas

que explanationes consonant valde principi naturali vniuersali.

Sic igitur omnia

recolligendo primo negatum est omnia precepta secunde tabule esse de lege nature stricte loquendo. secundo concessum est duo primo prime tabule esse de lege nature stricte loquendo. tertio dubitatum est de tertio prime tabule precepto. et quarto concessum est omnia esse de lege nature large loquendo.

Contra primum isto

rum arguo: quia secundum apostolum ad Romanos. Non mechaberis: Non occides. et si quod est aliud mandatum in hoc verbo staturat. Diliges proximum tuum sicut teipsum. igitur in isto precepto Diliges proximum tuum includitur necessario precepta secunde tabule. hoc enim videtur apostolus ibi probare expressis verbis in fine concludit: Qui diligit proximum leges impleuit. hoc probatur autem saluatoris Matthei. xxij. In his tota lex pendet et propheta. scilicet dilectio proximi necessario sequitur ex hoc principio necessario: deus est diligendus. igitur a primo ad vltimum omnia precepta secunde tabule sequuntur necessario ex primo precepto prime tabule: et ita si precepta prime tabule sunt stricte de lege nature: quia includuntur in primo precepto prime tabule: sequitur quod precepta secunde tabule erunt etiam stricte de lege nature: scilicet sunt conclusiones eiusdem principii. probatio assumpti patet ex dictis dist. 28. ubi probatur dupliciter quod perfectus amor dei non potest esse zelus a proprietate loquendo: quia amor boni cuius ut appropriati sibi soli est inordinatus amor etiam aliquid non volens dilectum condiligere est imperfectus. ergo sequitur quod si deus est perfecte et ordinate amandus quod amans deum debet velle proximum diligere deum: et hoc volendo diligit proximum. hoc enim modo solum diligitur proximus ex charitate sicut dicitur ibi. **¶** Ad hoc potest dupliciter respondere. primo modo quod illud preceptum: Diliges

deum tuum. non est simpliciter de lege nature in quantum est affirmatiuum: sed in quantum est negatiuum prohibens oppositum. non odire. non est simpliciter de lege nature. Sed an aliquis amare dubitatum est. sed in tertio precepto. nunc autem ex illa negatiua non sequitur quod volendum sit proximo diligere deum: sed sequeret ex affirmatiua illa de qua non est certum quod sit de lege nature stricte loquendo. **¶** et potest rudiari quod ex illo precepto: Diliges deum tuum. non sequitur quod debeat velle proximum diligere deum et cum probatur quod zelus non potest esse amor perfectus et ordinatus. **¶** Rudeo: non debeat velle bonum esse alicuius tamen: et ita non amari ab alio. sed non oportet me velle illud bonum esse alterius: puta quia non placet mihi illud bonum esse eius. sicut deus predestinans vnum et non alterum vult bonum esse predestinati et non alterius **¶** Et per idem ad illud quod perfecte diligens vult dilectum condiligere. Potest dici quod hoc est verum ab eo. scilicet cuius amicitia placet dilecto. non autem est certum ex lege nature de quocumque quod eius dilectio acceptet a deo dilecto. **¶** Tertio potest dici quod scilicet sit de lege nature stricte proximum esse diligendum: sicut prius expositum est. scilicet simpliciter esse volendum proximo ipsum diligere deum. quia hoc est diligere proximum. tamen ex hoc non sequuntur precepta secunde tabule: puta quod nolendum sit ipsum occidere. quo ad bonum persone proprie. vel quod nolendum sit adulterari quo ad bonum persone coniuncte sibi. vel quod nolendum sit furari quo ad bonum fortune que ille vitatur quod exhibenda sit parentibus reuerentia tam in honoribus quam in sustentationibus: et ita de alijs preceptis secunde tabule: quia possibile est me velle proximum diligere deum: et tamen nolle vel non velle sibi vitam corporalem vel seruare fidem coniugii et sic de alijs: et per consequens possunt ista duo stare simul. scilicet me velle proximum diligere deum: sicut ego debeo deum diligere: sicut quoddam verum necessarium conclusum ex principijs practicijs. et me nolle

primo hoc bonuz vel illud cui est ex
pressiuum pceptum secunde tabule cum
no sit verum necessarium. Et tunc ad au
toritates pauli et christi potest dici quod de
nunc de facto explicauit dilectionem pri
mi ultra illud quod includit in quibus se
quitur ex principijs legis nature: ita quod
ut concluditur ex principijs legis nature
no contineat nisi velle primo ipsuz di
ligere deum in se: tunc ut explicatur est in
cludit esse volendum bona illa vel saltem
esse no volendum primo mala opposi
ta: ut iniuste sibi auferre vitam corporalem
fidem coniugij bona temporalia etc. Tertium
est igitur quod diligens primum leges im
pleuit eo modo. scilicet quo lex explicata est
debere seruari: sed no eo modo quo dile
ctio primi concluditur ex primis principijs
legis nature. et a simili tota lex quibus ad
secundam tabulam et prophete pendet ex
hoc pcepto: Diliges primum tuum sicut
teipsum. intelligendo tale pceptum no ut
sequitur ex primo principio pratico legis
nature: sed ut legislator intendit debere
illud seruari. prout explicatur in pceptis
secunde tabule.

Ad argumeta prin

cipalia. Primum est per me: quia probat quod
pcepta secunde tabule no sunt de lege na
ture stricte loquendo. Ad 2^m dico quod et
si deum esse posset concludi ratione naturali ex prin
cipijs per se notis: tamen illi populo rudi et
no exercitato in intelligibilibus non erat
hoc notum nisi ex lege. unde ad Hebr. xi.
Oportet accedere ad deum credere quod
est. intellige si no habeat nec hic possit
aliam noticiam de deo. ita etiam aliqua con
cupiscentia possit concludi esse contra le
gem nature: hominibus tamen corruptis no
erat notum esse contra legem nature. ideo
necessarium fuit explicare per legem datam.

¶ Vel aliter: concupiscentie prohibentur per
pcepta secunde tabule: et de illis processum
est quod no sunt per se nota. Ad aliud di
co quod in omni statu seruabuntur et serua

ri debent ista pcepta. in beatitudine
quidem erit summa obseruatio illorum
affirmatiuum: nisi forte illius solius de
honoracione parentum. no quoniam tunc ibi
sit voluntas honorandi. sed quia no erit
necessitas impendendi actum huius saltem
prout honor ille extenditur ad sustentationem
necessariam: quia ibi nullus in
digeat auxilio in statu innocentie et an
te legem scriptam tenebantur omnes ad
ista: quia erat scripta interior in corde:
vel forte per aliquam doctrinam exterior
rem datam a deo quam discabant paren
tes et deriuabant in filios. nec oportuit
ea scribi in libro: quia potuerunt illa fa
ciliter memorie commedare et retinere
quia populus illius tempore fuisse et fu
it melioris dispositio in naturalibus
quam populus temporis posterioris: quo tem
pore infirmitas populi requirebat legem
dari et scribi. Unde quod tangebatur in
primo argumento de filiis israel spoliatis
egyptios potest dici quod ibi no dis
pensauit contra pceptum de furto: quia
ipsi non acceperunt simpliciter alienum:
tunc quia deus erat superior dominus: et po
tuit transferre dominium illarum rerum
in eos etiam inuitis inferioribus dominis. et
hoc modo no peccauit christus licentia
ans in porcos intrare demones qui sta
tim precipitati sunt in mare. No enim ini
uste priuauit illos porcis suis. tunc etiam
quod filij israel seruendo egyptijs me
ruerant tanta recipere: sed egyptij nollet
ea reddere: et tunc per superiorem iudicem
potuerunt compelli: de cuius licentia filij
israel potuerunt iuste et licite accipere.
¶ Ad aliud in oppositum de can. debet
intelligi de lege nature large loquendo.
Et hoc de pceptis secunde tabule.

Di. xxxvij.

Sciendum ta

men est. Circa istam di

stinctionē. xxxvij. in qua magi agit de quibusdam peccatis pertinētibus ad explanationem quinti p̄cepti puta de mē dacio ⁊ periurio: que in illo p̄cepto p̄hibentur. Queritur utrū omne mē daciū sit peccatum. Q̄ non: Genes. xxij. Ego et puer illuc vsq; p̄perates postq; adorauerimus reuertemur ad vos. sed ipse intendebat occidere puerum: quia erat p̄ceptum. Igitur intendebat puerū nō reuersurum secus. Igitur dixit oppositum eius quod habuit in mēte. Igitur mentiebatur. nec est verisimile q̄ tunc peccauerit quando exequabatur talem obedientiam pro qua tantū a deo commendatur. **P̄terea:** hoc probatur p̄ multa exempla alia. Genes. xxvij. dixit Jacob se esse primogenitū: quod tamē sciebat esse falsum. **P̄terea:** Genes. xliij. dixit Joseph fratribus suis per salutem pharaonis: exploratores estis. et tamen sciebat oppositū esse verum. Idem etiā terris fratres suos de cypho inuento in sacco: Beniamin dixit se augurari in cypho cum tamē nō esset augurior: quia non licuit augurari habentibus legem dei. **P̄terea:** Raab mentiebatur de illis exploratorib: Josue. ij. ⁊ Judith similiter: ⁊ Rachel sternens sibi stramenta cameli super deos patris sui: dicens sibi acciderim consuetudinem mulierum. **Obstetrices etiā** mentiebantur dicentes: Exodi p̄mo de mulieribus hebreis q̄. s. haberet artem obstetricandi. nec videntur in hoc peccasse: quia bene fecit eis deus: et edificauit eis domos. nō retribuit autē bona pro malis. ergo. **P̄terea:** nō est maius peccatum simulatio in verbis q̄ in factis: immo sicut facta sunt euidentiora signa q̄ verba: ita si est falsitas vtriusq; vituperabilis videtur esse falsitas facti: quia magis pretendit illud quod est in anima q̄ falsitas verbi. sed mendacium siue simulatio in facto non ponit semper esse peccatum: sicut patz in illo

facto Dauid p̄mo Regum. xxi. caplo: qui coram Achis simulabat se furere. Jehu etiā. iij. Regū simulabat se colere baal: cuius tamen electores voluit destruere. nec in illa simulatiōe vitupe rabatur. s; magis laudabatur: quia vī debatur habere gelum dei cōtra baal.

Cōtra est Augustinus in libro de mendacio. ⁊ adducuntur auctoritates eius in littera. **P̄terea** q̄ omne mendaciū sit peccatū mortale probō: quia est contra illud p̄ceptū. Nō facies alij quod tibi non vis fieri. nullus autem vult se decipi a proximo quādo proximus debet sibi exprimere cōceptum suum. Igitur nec alteri debet alter facere. **P̄terea:** quicquid est contra aliquam virtutem necessariā vel eius actum est peccatum mortale. mendaciū est huiusmodi: quia est contra veracitatem que est virtus cōtenta sub iusticia. verax enim cōmunicat proximo quod est cōmunicandum. s. conceptū cordis sui sicut est: mendax autem nō: sed subtrahit illud quod in loquendo debet cōmunicare: quia ad hoc loquitur vt conceptum suum exprimat: ⁊ illud non exprimit: sed oppositum. **P̄terea** mentiri est abuti voce: quia ad hoc voces inuente sunt sicut Platonem in Thimēo: vt presto siant voluntatis indicia. mentientes autē non vtiuntur vocibus tanq̄ indicijs voluntatis sed oppositi. **P̄terea:** hoc videtur dicere auctoritates quedā Augustini in libro predicto que adducunt in littera.

In ista questiōe te

netur cōmuniter ab omnibus q̄ ipsum mendacium est peccatū: quod psuadetur ratiōe Augustini libro cōtra mendacium: Stultum est credere illi cui licet mentiri. sed multis est credendum: alioquin totaliter periret p̄uictus humanus ⁊ manifestatio conceptū ⁊ affectionū

mentis. Igitur illis quibus est credendum non licet mentiri. Ratio autem quare hoc est ponitur diuersa a diuersis. Quidam dicunt quod ideo necessario mendacium est peccatum: quia necessario auertit a deo quod est veritas: et mendacium est contra veritatem. Sed contra: mendacium non opponitur immediate prime veritati. sed veritati alicuius rei de qua loquens mentitur. sicut igitur malicia opposita alicui bono creato non necessario auertit a bono increato: ita nec falsitas opposita alicuius veritati impinenti prime veritati auertit a prima veritate.

Aliter dicitur quod actus dicitur bonus vel malus in genere moris ex obiecto: quod genus sumitur a potentia: et est etiam potentiale respectu differentiarum. Primum autem propter quod actus constituitur in genere moris ut vltimum possit determinari per alias circumstantias quasi per differentias: est obiectum. nam vltra bonitatem nature quam habet actus ex quidditate sua primum quod determinat ipsum ut sit moralis potentialiter et materialiter est obiectum. Tunc ad propositum dicitur quod actus malus ex genere nunquam potest esse bonus: quod nulla circumstantia adueniens potest tollere malitiam illam que habet ex parte obiecto: quia omnis circumstantia presupponit obiectum. mentiri est actus malus ex genere: quia transit super materiam discorsiuentem actui. Nam materia pueniens actui loquendi debet esse verum vel creditum esse verum. In mentiendo autem est malum opposita. Contra hoc: non magis est materia indebita locutionis quam creduntur omnia esse falsa: quam sit illicita materia occisionis mors hominis innocens et vtilis reipublice. sed stantibus istis conditionibus ex parte materie. scilicet hominis et cetera. potest fieri licitum occidere talem hominem: puta si deus reuocet illud preceptum: Non occides. sicut dicitur est in questione precedenti. et non solum licitum sed meritorium

puta si deus precipiat occidere: sicut precepit abrahe de isaac. igitur a simili vel a maiori potest fieri licitum proferre orationem creditam esse falsam si preceptum reuocet. quod vix esse de non decipiendo: sic si reuocet preceptum de non occidendo. minus. n. malum est auferre primo opinionem veram vel occasionaliter generare in eo opinionem falsam quam auferre sibi vitam corporalem: immo non est quasi compatio.

Confirmatur: quod si mentiri habeat necessarium malitiam ex hoc quod transit super talem materiam. igitur mentiri non prohibetur per preceptum secunde tabule: quia in secunda tabula non prohibetur nisi mala proximis. Istud autem per te non est malum tamen quia nocet primo: quia tunc ut argutum est cum sit minus malum quam occidere hominem: ita esset possibile quod hoc non haberet rationem mali sicut illud: immo possibilis igitur est contra preceptum prime tabule: quod non videtur probabile: quia non auertit immediate a deo: sicut nec actus oppositus habet immediate deum pro obiecto loquendo de aliquo vero indifferente. Pretere: si dicens hanc orationem ille currit esset deceptus: et crederet illud esse verum actus dicendi transiret super eandem materiam sicut si non esset deceptus: et tamen credens esse verum quod dicit non peccat. igitur non est ibi malicia ex obiecto super quod transit.

Aliter dicitur quod mentiri ex ratione sua dicitur intentionem malam quod intentionem decipiendi. Igitur autem aliqui actus non includentes intentionem malam possunt aliquando esse boni ex aliqua bona circumstantia: actus tamen includens secum intentionem malam nunquam potest esse bonus: quia includit formaliter malum velle. ita est in proposito. Hoc potest exponi sic: quia licet actus positivus et malicia non sint vnum per se nec in conceptu: potest tamen aliquid quod nomen imponi ad significandum nec actum solum nec deformitatem illam:

sed totum simul. sicut hoc nomen adulterium impositum est ad significandum non tantum actum naturalem coeundi sed cum deformitate scilicet cum aliena Et hoc nomen furtum impositum est ad significandum non solum acceptionem alicuius rei aliene: sed etiam contra voluntatem eius cuius est. et cuiuscumque alterius superioris domini. talia tota imposita per huiusmodi nomina non videntur posse esse bona. sed illud quod est sibi subtractum puta actus coeundi vel accipiendi talem rem. possibile est esse sine tali deformitate. Ita in proposito licet platio talium vel talium quorumcumque significatorum possit esse sine peccato. tamen prolatio eorum cum conscientia oppositi. et per consequens cum intentione fallendi non potest esse sine peccato quia includit actum subtractum cum circumstantiis ipsum necessario deformantibus. **A**ssumptus pater: quia ista orationem si dix. quia nescio eum ero similis vobis mendax protulit christus sed non assertive. quocumque etiam verba latina quantumcumque falsa posset unus grecus proferre sine peccato.

Secundo videndum

est quale peccatum sit mendacium. et licet distinguatur multiplex mendacium ad propositum tamen sufficit distinctio trimembri. scilicet perniciosum: officiosum: et iocosum. Perniciosum est quod vel est nocivum ex se. vel nocet cui mentior vel de quo mentior. et si nocivum est quantum ad religionem christianam: puta circa fidem vel mores tunc est peccatum mortale. si quantum ad vitam corporalem vel quantum ad fidem conjugalem non servandam sibi. vel quantum ad plerumque personas quantumcumque vel qualitercumque sibi coniunctas auferendas vel quantum ad alia bona temporalia sicut plus et minus nocet: quod pensat ex bono cuius est ablativum sicut hoc pensatur gravius et

minus grave. et universaliter omne tale mendacium ex deliberatione dicitur esse peccatum mortale cuiuscumque. prohibetur enim simpliciter illo precepto: Non dices contra proximum tuum falsum testimonium. non enim testimonium est pise in iudicio: sed quod aliquis ex certa deliberatione asserit quod ignorat vel cuius oppositum scit. Qui cumque igitur cum intentione decipiendi illi cui profert oppositum est quod scit vel credit esse verum: et sic dicendo intendit nocere illi cui loquitur vel de quo loquitur: dicit falsum testimonium contra proximum. **U**trum autem indeliberatio excuset tamen tur questione sequenti. **O**fficiosum est quod nulli nocet et alicui utile est. **I**ocosum autem non est narrare fabulam de qua omnes audientes sciunt quod non est verum: nec narratur tanquam verum ubi nec audientis decipit: nec loquens intendit decipere: nec sermo est de se deceptus: quia non est talis qui sit natus credi ab audientibus: sed magis ut sciatur esse dictum sine opinione facienda alicui de veritate. sed mendacium iocosum est quod aliquis iocando intendit decipere: ita quod deceptus vere decipit: non tamen in aliquo in quo sibi nocivum magnam inferat: in quo etiam locantur illi qui sciunt ipsum decipi. et similiter potest ipse iocari: quemadmodum dicit Augustinus fuisse de mendacio Joseph qui veraciter voluit decipere fratres suos in verbis suis dicens: Exploratores estis etc. tamen ipse qui sciuit veritatem iocari potuit de ipsorum deceptioe et timore quem incurrerunt decepti. et si qui alij hoc sciissent percepissent tandem ipsum non seriose sed iocose fuisse locutum. **D**e istis duobus officioso et iocoso concedit comiter quod neutrum est peccatum mortale in viris imperfectis: quia neutrum ex se est contra charitatem. nec contra aliquid de se requisitum ad statum talium personarum. sed in viris perfectis dicitur a quibusdam utriusque esse peccatum mortale: quod auferunt eis auctem ne credatur eis: et in hoc faciunt statum suum vilescere: et etiam

obsunt audientibus ppter scandalum.
 Cōtra illud secundū arguitur: q̄a nul
 la circūstantia facit quod est veniale in
 vno esse mortale in alio: nisi ille ali^o ne
 cessario obligetur ad illud ad quod nō
 obligatur alter. sed vir pfectus nō obli
 gavit se ad vitatem seruandā in verbis
 aliquo voto vel iuramento plus q̄ qui
 cunq; christianus. igitur circūstantia p
 sone ex quo ip̄a nō est specialiter obliga
 ta nō transfert veniale in mōtale. ¶ Hic
 potest dici distinguendo: q̄ quedā est p
 sona perfecta in statu perfectiōis exercē
 de sicut p̄latus. quedam in statu pfecti
 onis acquirende: vt religiosus. De pri
 ma persona potest cōcedi q̄ exercendo
 actus qui cōpetunt sibi ratōe talis stat^u
 perfectiōis: puta docere: iudicare: p̄dica
 re: vtrūq; mendaciū esset in eo peccatū
 mortale: q̄a aufert auctoritates doctri
 ne quam p̄dicat: iuxta illud Augul. in
 epistola ad Hieronymū. Si ad scriptu
 ras sacras admissa fuerint quantūcūq;
 iocosa mēdacia: nihil remanet in eis so
 liditatis: puta si p̄latus p̄dicans misce
 at mendaciū iocofum: nihil soliditatis
 remanet in doctrina illa. pōt enim qui
 libet dubitare de quocūq; dicto ab eo
 sicut de mendacio. vel qua ratione nō
 assentiret illi mendacio iocoso: pari ra
 tione nec aliū dicto ab eo: et ita p̄bit au
 ctoritas doctoꝝ in docendo: et vtilitas
 populi audientis. cōsimiliter peribit au
 ctoritas in iudicio solenni. et intelligo
 ita q̄ illud mendaciū nō percipiatur
 esse dictū seorsum ab actu docendi vel
 iudicandi. dū enim aliquis sedet ad iu
 dicandum potest aliquā trufam misce
 re que ex modo loquendi scitur nō esse
 de iudicio. videtur tñ q̄ vnicū mēda
 cium iocofum vel officiosum nō impe
 diat auctoritatē docentis vel iudicantis
 sed tale mendaciū frequentatū vel cō
 suetudo sic mentiendi. sed tūc cum fm
 iura binus actus inducat cōsuetudinē:
 sequitur q̄ actus secūdus sit peccatum

mortale: et nō primus: cū tñ secūdus sit
 om̄ino similis p̄mo vt videt fm om̄es
 circūstantias: q̄cquid sit de vno vel de
 pluribus: saltem vti talib^{us} mēdacijs in
 actibus alijs a p̄dicando et iudicando:
 nō esset eis peccatū mortale exclusa ra
 tione scandalī. Sed de illo qui habet
 statum perfectiōis acquirende nō exer
 cende videt aliud dicendū: q̄z talis non
 videt obligat^{us} ad aliqua que sunt perfe
 ctionis plus ceteris nisi ad illa q̄ vult.
 nō enim assumpsit statū cure pastoral.
 et ideo nec actū pertinentem ad p̄sonaz
 talem. igitur talis si nō exerceat actus p
 fectionis: cuiusmōdi sunt docere: p̄dica
 re et h̄mōi. nō videtur plus peccare mō
 taliter in mēdacio officioso vel iocoso
 q̄ alius christian^{us}: nisi forte ppter scan
 dalum: q̄ imperfecti possunt magis scan
 daligari de mendacio talis p̄sone q̄ per
 sone cōmunis. sed facta nō debent indi
 cari esse talia qualia sunt ex scādalo cō
 sequente vel nō consequente vniuersali
 ter enim fm legem euangelicā vitanda
 sunt quecunq; scandala pusilloꝝ: fm il
 lud Matth. Ne homini illi p̄ quem. s.
 ve. scādala aut phariseoꝝ nō data sed
 accepta nō sūt vitāda: iuxta illud mat.
 dicentib^{us} discipulis: Scis quia pharisei
 audito hoc verbo scandalisati sūt. Re
 spondit christus: Sinite eos abire. ceci
 sunt et duces cecoꝝ. siue igit in factis in
 differentib^{us} ex se quale est comedere car
 nes: de quo ap̄lus. i. Corinth. Si frater
 meus scandalisat nō māducabo carnes
 in eternuz. siue in factis que habent ali
 quam maliciā puta venialem: tñ nata
 sunt scandalisare occasionalit pusillos
 p̄sentes vitanda sunt ppter scandalum
 Sed p hoc nō possumus iudicare qua
 le sit istud factū ex natura facti in se. q̄n
 tum est igitur ex natura mēdaciū offici
 osi et iocosi in factis secūdo modo dicti
 nō videtur q̄ talis obliget ex p̄fessione
 sua ad vitandum tale peccm plus q̄ qui
 cunq; christian^{us}. vtuntū si ratio recta

dicitur quod actus eius vnic' vel frequen-
 tus sit scandalu' audientibus: quod quis cōsi-
 milis actus in alio nō esset scandalifati-
 uus: ille tenetur ex charitate pximi vi-
 tare scandalū: sicut tempe persecutiōis
 tenetur pastor: nō fuger' quādoq; iuxta
 illud Johan. Mercenarius autē et qui
 nō est pastor: vidit lupum venientem et
 fugit etc. quod Augustin' bene ptractat
 in epistola illa: quere quoli. xv. q. xvij
Allius autē qui est in statu perfectiōis
 acquirende et qui nō est pastor: nō tene-
 tur ex necessitate nō fugere si potest ali-
 fieri: sed tenetur nō scādalisare pximū
 fugiendo: et quādoq; eius fuga scādali-
 sativa esset: quādo fuga infirmi nō eēt
 scādalisativa. Judicārēt enim pximi
 ex fuga eius ex quo talis qui tales vias
 eligit nō exponit vitam suam p fide de-
 fendenda: non est vita exponenda pro
 tali causa: vel quia non bene sentit de
 fide.

Ad argumēta. Ad

primum dico quod abraam non dixit con-
 tra illud quod habuit in mēte. Nam si-
 cut refert Josephus i libro antiquitatū
 dum iret: solus cum filio relictis pueris
 informavit eum qualiter fuerit miracu-
 lose conceptus: et qualiter si esset immo-
 latus deus cum miraculose resuscitaret
 et hoc creditur firmiter expectasse: quia
 non dubitavit de pmissione dei. in Isa-
 ac vocabitur tibi semen ipse igitur licet
 intenderet immolare Isaac. credebat ta-
 men illum miraculose resuscitandum a
 deo et secum reuerturum ad pueros, vni-
 de etiam cum dixit reuertemur ad vos
 dixit quod habuit i corde. nec est impo-
 nendū faciliter mendacium aliqđ abrae
 cuius vita fuit ualde exemplaris. **A**d
 illud de iacob licet aliqui conent' multū
 saluare eum et aliquos patres ueteris te-
 stamenti nō fuisse mentitos. cum tamē
 in alijs concedant eos habuisse lege im-

perfectam et gratiam modicaz respectu
 nostri qui et legem habemus perfectam
 et gratiam superabundantem. et de nris
 non negatur aliquando mentiri uel fuis-
 se mentitos non videtur multum ratio-
 nabile negare illos quādoq; fuisse men-
 titos uel potuisse mentiri. quod si ita est et
 si laudemus bona facta eorum et illa su-
 mamus in exemplum. mala autem nec
 recipimus in exemplum nec pertinaciē
 excusamus. dicitur tamen quod tales fmo-
 nes possunt figuratiue intelligi: uel sub
 alio intellectu quod verba primo expriment
 Sed circa tales intellectus non oportet
 immorari. **A**d illud tamē de ioseph
 quia ipse erat perfect' seruatoz legis di-
 uine: potest dici quod eius mendacium cō-
 tra fratres non fuit nisi iocosum: quod
 patet ex euentu. in fine enī aperuit fra-
 tribus veritatem: et interim dum terru-
 it eos puniuit eos fm quod meruerant
 puniri. illa enim proditio qua vendide-
 runt eum in egyptum bene meruit non
 tm illo timore: sed maiori pena puniri.

Ad aliud de Raab et Rachele et obste-
 tricibus non oportet eas excusare: non
 enim in scriptura cōmendatur factum
 earum quod fuit. scilicet ad mendacium: h3
 prudentia ipsius Raab qua sibi et suis pecu-
 rauerat salutem cōmendetur. Quod au-
 tem dicitur de obstetricibus quod deus edifi-
 ficauit eis domum: de hoc sunt opinio-
 nes: sicut recitat magister historiarum
 super illum locum. et forte illa est pro-
 babilior que dicit illas habuisse bonuz
 morum pietatis: et propter illum remu-
 nerauit eas deus temporaliter: quia pec-
 catum annexuz demeruit ne remunera-
 rentur eternaliter. **A**d probabilitus
 dici potest quod mendacium illud fuit offi-
 ciosum: quia vtile ad salutem paruulo-
 rum iudeorum et nulli nociuū: et deum
 remunerasse eas p bono motu: et tamē
 non abnegasse eis vitam eternam pro
 illo peccato quod erat in eis veniale.

Sed tunc esset dubium: si quādoq;

eligendū sit mendaciū veniale cum magno motu pietatis: an simul vtrūq; fugiendum. 2^m videt qz veniale nullo mō est eligendū vel eliciendū. Prīmū videtur pbari quia veniale delectat qualiter cunq; vel in vita ista vel post. mor^o aut magnus qui est magnus meritis meret aliquem gradū premiū qui erit eternus sed ppter qualescūq; malū quod est ex se tempale nō videtur obmittendūz ali quid quod ē ex se causa eterni boni. ¶ Hanc questionē dimitto. ¶ De obstetricibus aut teneri potest ad ppositum q nō peccabant nisi venialiter: quia mendaciū earū erat penitus officiosum et mor^o pietatis si fuissent ibi alia requisita ad meritū: fuisset meritū vite eterne. et etiā alicuius boni temporalis: qz de us p tempe illo remuneravit electores suos bono temporalis. ¶ Ad illud de Iudith dicit q ipa in nullo mentiebat: qz verba illa excessiua que dixit: nō dixit holoferni sed deo. nō tenebatur aut nec cessario loqui extraneo fin intentiōem recipientis: sed poterat loqui fm ppris intentiōem loquentis. loquendo tñ prelato cui tenebatur bona fide loqui: et respondere dicitur q oportet loquentē loqui et respondere ad intentiōem querētis: ita q si ei respondendo dicat aliqua verba que sunt falsa si dirigant ad audientes. vera aut si dirigantur ad deū: nō loquitur veraciter: quia in casu illo nō licet alio qui deum. Sed hoc posito nihil videtur certū in humana loquela: nec aliq; videret habere certitudinē de loquela pxiimi loquentis. si enim nullus videt mentiri quicquid dicat in secūda persona: dū tñ illud possit verificari dirigendo illud in deum et nō ad extraneū: tūc nō dicendo tibi verūz possum esse inobediens vel mentiens. nō dicendo autē extraneo nō ero inobediens vel mentiens. Sed nō videtur quomō sim plus mentiens loquendo tibi q; alteri. sic igit verba ista excessiua dicta ibi nō videntur

tionabiliter posse saluari. Aliter dicit q nō videtur magnū incōueniens cōcedere eam fuisse mentitaz officiose genti sue sed pncioso illi cuius mortē intendebat. ista tñ officiositas pferitur illi pnciositati: quia bonuz rei publice maxime colentis deū: pferitur bono tempali puate psonae: maxime infidelis. Tuic etiā obuiat q in bellando cōtra quencunq; oportet seruare fidem: ita q infidelitas vel mendaciū cuiuscunq; christiani in bello cōtra infidelem damnat: lz possit vti aliquib^o cautelis belli que per se nō repugnat veritati: nec includunt mēdaciū. ¶ Ipā etiā se ornauit ea intentiōe vt holofernes caperetur in aspectu suo: et hoc volēdo ipm velle peccare secum mortalit^{er}: et velle aliū velle peccare mortalit^{er} est peccatū mortale. vñ non videt omnino certum q excusata sit ab omni peccato mōtali. et lz factū eius narratur in scriptura et recitetur in ecclesia tanq; laudabile q̄tum ad aliqua q erāt ibi religiositas: aliq; tñ ibi annexa nec laudant nec licēt. ¶ Ad vltimū de simulatione. dico q aliquis pōt simulare p aliqua signa pbabilia ostēdendo se habere aliqua bona que nō habet: vt per genuflexiones et oratiōes pōt ostendere deuotiōem sibi inesse que nō inest. et talis simulatio est hypocrisis et est pccm. Alio modo pōt aliquis simulare mala nō inesse sibi: et hoc duplici. vel ostēdendo signa opposita illis malis. vel nō ostēdendo signa que cōter p̄sueuerunt sequi mala illa. Prīmū istoz videt pertinere ad hypocrisis: puta si aliq; luxuriosus audies loqui de mulieribus spu at in signū castitatis: ostēdēs se habere oppositū in corde. 2^m nō est aliq; malum: imo sicut pōt esse laus in malo est laudabile: quia vitupabile est p̄dicare peccatū propriū: eo modo quo dicit dō quibusdā: Peccatū suū sicut sodoma p̄dicauerunt nec tacuerūt. etsi. n. malum sit esse malus interius in corde. addere

tamē malū signū exterius est addeſ ma-
lum malo. In indifferentibus autē pōt
aliquis facere aliqua facta que ex natu-
ra ſua ſunt ſigna alicuius. ſicut ſudaſ ex
natura rei eſt ſignū fatigatōis. uel alicu-
ius reſolutōis corporalis: ⁊ aliqua que ex
natura rei non ſunt ſigna. ſ; ſcit ea cōci-
pī a circūſtantibus tanq̄ ſigna: ſicut ſpu-
mare. ita q̄ ſaliua decurrat p̄ barbaz ex
natura ſua nō eſt ſignū inſane mētis. tñ
pōt aliquis ſcīre illud iudicari a circum-
ſtantibus tanq̄ ſignū furie: puta q̄ ta-
lia p̄ſueuerunt eſſe ſigna furioſoz in ter-
ra illa. Uniuersaliter ergo d̄ p̄ma ⁊ ſe-
cunda ſimulatōe dīco q̄ ſunt peccata ⁊
frequenter mortalia: q̄ ypocriſis. Silla-
tio tertia dūmodo aliud malū nō p̄co-
mītetur eſt laudabilis. ita q̄ homo non
oſtendat vnum malum per aliud malū
In indifferentibus ſimulatio p̄ma: i ali-
quibus licet eſſet forte mala nō tñ graui-
ter: puta ſiquis poſſet ſe facere ſudare ſi-
ne labore puo: ſicut quidam ſoculato-
res vtunt ſuis corporibus ad aliq̄s mo-
tus ſignificantes aliquas diſpoſitiones
que non inſunt eis nec p̄ceſſerunt. Silla-
tio quinta que eſt ſecunda in indifferen-
tibus nullum peccatū eſt: ⁊ talis fuit ſi-
mulatio dauid. ſimulationē vero iheu
non oportet excuſare: quia p̄ter illam
ſimulatōez que forte poſſet excuſari ad-
duxit mendacia. d. ſacrificiūz mīhi ma-
gnū eſt Baal. quod mendaciū h̄ ſm i-
tentionē ſuā eſt; quodāmodo officioſū
quia deſtr. cūuū cultus Baal. tñ ex rōe
ſua erat pernicioſum. nō ſolū quia p̄cu-
ratiū mortis illoz. ſed etiā puocatiū
quantū erat ex ſe ad cultū Baal. Et licz
ipſe p̄mendat inquantū deteſtabat et p̄-
ſequēbat cultū Baal. vituperat tñ quia
non ceſſit a cultu Hieroboam. nec ſu-
it verus cultoz dei iſrael.

Inc de per
iurio. Circa iſtā. 39. diſt. in
q̄ magiſter agit de piurio.

Queritur vtz omne piurū ſit peccatū
mortale. Q̄ non: quia poteſt quis iura-
re quod illicitū eſt implere: quod autez
eſt de ſe illicitū nō ſit licitū p̄ iuramētūz
igitur poſt iuramentūz illud remanet il-
licitū. ⁊ ita implendo quod iurauit pec-
cat mortaliter. igitur nō implēdo illud
non peccat mortaliter: quia nullus eſt p̄-
plexus in lege chriſtiana: ut. ſ. faciendo
aliquid uel nō faciendo peccet mortalit̄
quod videt dīcere p̄plexum: ⁊ tamē iſte
nō implendo quod iurauit piurat. igit̄
illud piurare non eſt pctm̄ mortale. D̄
grauius eſt iurare per deū q̄ p̄ euāge-
lium: ſicut patet per ſaluatorē Matth.
v. Maius eſt iurare per templum q̄ p̄
aurū: quia maius eſt templum quod ſa-
ctificat aurū q̄ aurū quod ſanctificatur
per templū: ⁊ hoc quantū ad reuerenti-
am. igitur ſi periurare ē peccatūz morta-
le: piurare p̄ deū erit maximū peccatūz
mortale. igitur cōes p̄ſone tota die pec-
cant mortaliter: quia p̄ nibilo habēt iu-
rare per deū: etiā aſſerendo falſūz: q̄
videt ourum. P̄terea. non omne iu-
ramētū p̄miſſioziū obligat neceſſario.
igit̄ nec periuriū eſt peccatum mortale.
Antecedēs p̄bat p̄mo de iuramento co-
acto: extra de iurando. quere. de iu-
ramēto aut̄ doloſo p̄ q̄ iurans nō intē-
dit ſe obligare. nullus autē ſe obligat nī
ſi intēdat ſe obligare. de iſtis duobus ſi
mul p̄bat per ſimile de matrimōio. nā
p̄ſenſus coactus ⁊ doloſus nō obligant
aliquē uel aliquā ad matrimōiū. d̄ iu-
ramento incauto p̄bat: quia ſi impleat
illud ſit in pctozē exitū. igit̄ malum ē im-
plere. Contra Exo. xx. Non periura-
bis: reddes aut̄ oīo deo tuo iuramenta
tua. ⁊ in pſalmo. Nouete ⁊ reddite ⁊c.

In questione iſta

p̄mo videndū eſt de ratōne iuramētū. ⁊
ſc̄do ex hoc q̄ p̄ iurū eſt pctm̄ mortale
3° de diſtinctōe iuramētū: ⁊ q̄liter iura-
mēta ſint pctā. Quantū ad p̄mū dīco

q̄ iuramentū est assertio dicti humani
q̄ ipm sit uerū: 7 hoc ultimate iuxta il-
lud ad hebre. 12. Omnis ꝑrouersie finis
est iuramentū. homo enī sciens hoiem
esse mendacē 7 ignorantē. 7 ꝑ ꝑns posse
fallere 7 falli: nō pōt certam fidem adhi-
bere dictis suis: 7 ideo inuentus est mo-
dus asserendi dicta adducendo aliū in
testem qui est verax 7 sciēs: qui nec falle-
re nec falli pōt: quod fit dū in iurandō
adducit in testem assertiōis iurantis ipse
deus qui scit veritatē 7 mentiri nō pōt.
Et ex hoc sequitur ꝑpositū de piurio:
quia adducere deū tanq̄ testē falsi est fa-
cere irreuerentiam deo uel adducere eū
tanq̄ ignorantē veritatē: 7 ita nō om-
niscientē. uel adducere eū tanq̄ uolentē
testificari: qđ falsum est. utroq̄ aut̄ mō
fit irreuerentia deo immediate ꝑ illō ꝑ-
ceptū ꝑme tabule. Nō accipies nomen
dei tui in vanū. 7 ideo utroq̄ modo si
ex deliberatōne fiat est peccatum mor-
tale.

Sed hic sunt duo

dubia. Unum an indeliberatio excuset
a peccato mortali. Scdm̄ an adducens
deum in testem mō ꝑdicto ad aliqd̄ qđ
credit esse uerū: 7 nō sit. puta ad aliqd̄
de quo habet aliquā opinionē. 7 magis
assentit illi ꝑi ꝑ qua iurat peccat mor-
tali. **Quantū** ad ꝑm̄ cōi conceditur
q̄ vnicū piuriū leue non est peccatū mō-
tale. tamen ex consuetudine piurare est
peccatum mortale. 7 hoc videt̄ posse po-
ni: quia habitus generatus ex multi acti-
bus inclināt ad grauiorē actū q̄ sunt ꝑ-
cedentes. **Contra** hoc. si ꝑmus actus ꝑ
iurandū non est peccatū mortale. igr̄ nec
q̄cunq̄ alius etiā ex quocūq̄ habitu fi-
at: quia habitus inclinans non pōt facē
grauiorē culpā. Nam si quis acquisiuit
magis habitū incōtinentie 7 postea pe-
nitit si post penitentia habeat aliquem
motū incōtinentie licet ad illū inclinet ma-
gnus habitus. nō tamē in eo est peccatū

mortale: immo nec grauius mortali q̄
esset in alio nullū habitū hñte. **Con-**
firmatur. quia habitus non potest esse
grauior: si quā grauitatē hñt actus ex q̄
bus generatur. cum ꝑprie loquēdo nul-
lam grauitatez culpabilē habeat nisi ex
actibus. cū igitur actus ex quib⁹ genera-
tur sint ueniales. habitus iste nō faciat
aliquā grauitatem mortale in actib⁹ eli-
citis ex habitu. Uidetur ergo posse di-
ci q̄ habitus uel ꝑsuetudo nihil facit ad
ꝑpositū. Sed piuriū ex pleno ꝑsensu
est ꝑceptū ꝑme tabule. 7 ꝑ ꝑns imme-
diate auertēs a fine ultimo. 7 ita nihil o-
m̄ facit sibi de rōne peccati mortalis. Si at̄
fiat piuriū indeliberate quantūcūq̄ fre-
quenti fiat. cum actus meritorius requi-
rat q̄ sit plene humanus: 7 hoc est esse
ex plena deliberatōe. 7 act⁹ demeritori⁹
nō minus req̄rat illud. nō est enī deus ꝑ-
nitor ad ꝑdemmandū q̄ ad parcendū. ꝑ-
dici q̄ illud piuriū indeliberatū etiā q̄
mōcunq̄ iteratū nō est ꝑctm̄ mortale.
Aduertendū tñ q̄ sicut ocm̄ est supra
de uirtuoso q̄ habet breuem deliberati-
onē: que nō v̄ deliberatio q̄ habet ꝑu-
dentia magnā qua ꝑmptus est ad deli-
berandū: quasi in tpe imperceptibili ita
possi⁹ aliquis ex habitu opposito acqui-
rere facilitatē deliberandi ꝑmpte d̄ op-
posito. 7 quasi in tpe inceptibili. 7 tal̄
deliberatio esset sufficiens ad rōnem pec-
cati: sicut est sufficiens ad rōnem meriti.
Nō igitur distingo quantū ad rōnem
peccati mortalis inter raritatem 7 frequen-
tiam piuriū. sed inter deliberatōem 7 in-
deliberatōem. ita q̄ deliberatio concur-
rēs reddit ꝑctm̄ mortale. 7 hoc siue sel̄
siue quorientscūq̄. 7 indeliberatio excu-
sat siue sel̄ siue quiescūq̄. **Quantū** ad 2m̄
dubiu⁹ dico q̄ ille cui iurat aut ꝑcipit ex
lege positua uel ex ꝑsuetudine iuramē-
tū tanq̄ simplr̄ assertiū iurati. aut nō
tanq̄ simplr̄ assertiū: sed tanq̄ ꝑbabī-
liter inductiū ad credendū iurato. ꝑ-
mo mō dico q̄ iurans quodcūq̄ dubiu⁹

hoc est qd nō est simpliciter certū peccat mortaliter: quia ad confirmandū illd qd asserit esse simplr certū et verū induc de um testem: cum tñ illud nō sit simplicit certū. Et hoc mō debent intelligi omnia iuramenta illoz qui iurant in iudicio. p quoꝝ testimonio ꝑfuevit ferri sentētia qualis n̄ deberet ferri nisi illud asser tum esset ut simplr certū. vbi gr̄a. Sñia mortis nō d̄ ferri nisi p crimine certo. igit iurans illū criminōsū cū non sit certus de hoc quantūcūqꝝ ꝑiecturet euz cē talē pbabiliter. et iuras hoc in tali foro ubi ex lege positua uel ꝑsuetudine seq̄t ꝑdennatio ad mortē peccat mortaliter. Consimiliter in foro quocūqꝝ ubi ex h̄ qꝫ aliquis ꝑiurans ꝑdennat ut reus simplr. ibi. n. nō tñ sit irreuerētia nomini oñi ꝑceptū ꝑme tabule. s̄ etiā est quid ꝑiuriosū: qz nocivū ꝑximo.

¶ Et si dicas qꝫ est utile rei publice: alio qn mali nūmis multiplicarent: Respon det deus iuste qd iustū ē exequere. Sūt enī quedā mala que nō sunt puniēda p hoies sed relinquēda vltiōi diuine: puta oia que hō ut hō nō pōt sufficenti scire. et de quibꝫ nō pōt sufficenti docē verita tē eo mō quo deberet doceri ad hoc qꝫ iuste ferret snia debita puniētia. nec in istis sunt culpabiles solī testes: s̄ etiā iudex. Si tñ ipse sciat qꝫ ex cōsuetudine testes nō testificant sub iuramento nisi de credulitate. tūc nō d̄ ferre sniaz qua lis esset ferenda si culpa esset simplr probata coram eo. Scit enī ex cōsuetudine culpā nō esse sufficenti pbatā coram eo ut tali pena puniat. Si autē ex lege posi tiva uel ex ꝑsuetudine habeat qꝫ iurans nō tenet deponē de certitudine s̄ de cre dulitate: qz iuramentū h̄ ꝑ credito. nō aut simplr ꝑ certo. tunc iurans non pec cat dūmō ex signis pbabilibus cōiectu ret magis ꝑtem istā qꝫ aliaz: sic h̄ extra de testimonio et scrutinio in ordine faci endo. c. vnico. Dñs papa. Rūdet enī qꝫ quatū humana fragilitas sinit noscere

scit et testificat illum ad h̄ officij onꝫ es se dignum: ut dicit papa qꝫ in tali testifi catōe aliquē peccare nō credimus in ꝑ motōnibus igitur talibus siue ad qual cūqꝫ dignitates per electōnes fiendas i quibuscūqꝫ collegijs: puta in vniuersi tatibus ad magisterium. in religionibꝫ ad ꝑlatōem. uel ad aliquos alios actus si sit consuetudo approbata qꝫ tales re sponsiones sub iuramento ꝑfito uel s̄ fide data uel sub obedientia ꝑmissa nō debent intelligi nisi de credulitate quan tum sinit humana fragilitas noscere. cū illū quē nō nouit indignū debeat estia re dignum omnes tales responsiones de bent intelligi de illo s̄m ꝑsuetudineꝫ cō munē nec respondētes peccant i aliquo quāuis sic promotus non sit dignus ul potest responderi cum additione illa: quam ponit decretalis predicta: et non simpliciter: scilicet quantum sinit huma na fragilitas: et in talibus etiā iudex ꝑ mouens talem non peccat. quia con suetudo est ut talis testificatio de credu litate sufficiat. hic enim fauor amplia tur et odiaz restringitur: iuxta illam re gulam iuris: quia in condemnabilibus opozet testem iurantem stricte dices ue ritatem. et hoc certum: quia aliter non esset ꝑopter eam sententia condemna tionis ferenda.

¶ Ad sententiam uero que fertur in fauoribus sufficit iuramē tum de credulitate. potissime vbi est ta lis consuetudo uel lex positua in colle gio iurare de credulitate: quia ꝑopter veritatem sic testificatam ꝑsidentis ꝑ test ꝑmouere ad talem graduz. Cui uersaliter autem siue in fauoribus siue in odiaz iurans de illo cuius opposituz magis credit. uel de illo d̄ quo est dubi us. i. qꝫ non magis assentit vni parti qꝫ alteri peccat mortaliter: quia adduc de um tanqꝫ testem eius: quod neutro mō est sibi certum: quo deberet esse certuz.

¶ Sed obijctur contra hoc qd dcm ē ꝑiurū esse ꝑceptuz ꝑme tabule: quia

videt fm magistrū q̄ periurū sit quod
dam mendaciū: 7 ita cōtra illud prece-
ptum secūde tabule: Nō dices cōtra p-
rimū tuū falsū testimoniū. Pōt di-
ci q̄ in piurio est q̄nq̄ duplex peccatuz
.f. mendacium tanq̄ māle: 7 assumptio
nominis dei in vanū: hoc est nō solū in-
cludit mentiri sed etiam irreuerentiā,
7 p̄mū ptinet ad secūda tabulā: sed 2^m
formalit̄ ad primā: qz irreuerentiā phi-
betur sibi. Pōt etiaz esse piuriū absq̄
mentiri: puta si simpliciter dubitans iu-
rat ptem de qua dubitat: quaz forte di-
cendo nō mentiret: quia nō habz oppo-
situm in mente aut saltē in aliquo casu
vbi iurās tenet esse certus: piurat si nō
est ita cert⁹. 7 tñ si illud assereret sine iu-
ramento credens illud plus q̄ oppo^m:
nō mentiret. Periculū igit̄ est hic frequen-
ter iuramentū in ore: qz in multis fmo-
nibus sine iuramto nō peccaret: vbi ad-
dīto iuramto peccat: 7 grauit̄ si fiat
ex deliberatiōe. propi quod vtile est do-
cumentuz illud Mat. v. Sit sermo ve-
ster: est est: nō non.

De tertio articulo

dico q̄ dictum humanū vl̄ est de pteri-
tis 7 p̄ntibus quoz est determinata ve-
ritas. vel de futuris quoz veritas est in-
certa. De p̄ntis quidem dī dictum asser-
tiuum: 7 hoc extendendo assertionē ad
affirmatiōem 7 negationem. In futuris
aut̄ cuz sit in ptate iurantis dicit̄ esse p-
missorium: 7 fm hoc cum iuramentuz
sit vtriusq̄ dicit̄ assertio: duplex ē iura-
mentū. f. assertoriū 7 pmissoriū. vtrun-
qz tñ est obligatoriū. Assertoriū quidē
quia obligat iurans ad dicendū verū:
ex quo talem testē inducit ad assertionē
dicti sui. Promissoriū: qz obligatur vt
illud verū esse faciat: 7 qz assertoriū nō
obligat nisi p tpe p quo iuratur. tō ap-
propriate iuratoriū dī. obligatio vō qz
respicit futuruz: tō appropriate iurame-
tum pmissoriū dī. obligatoriuz: qz obli-

gat ad factū iuratum implendū. Et assi-
mulant ille due species iuramētū duab⁹
specieb⁹ obligatiōis in sophismatib⁹. f.
positiōi 7 petitiōi. Positiō obligat ad
sustinendū positū tanq̄ verū. Petitiō:
ad exequendū petitū in facto. ¶ Dic tñ
est vnū dubiū: vtrū in iuramento pro-
missorio p̄supponat qualitas iurati: et
illa p̄supposita adducat testis idone⁹ ad
dictū illud cōfirmandū: an p̄supponat
qualitas testis: 7 secūdario cōsideretur
qualitas dicēdi sub testimonio illi: q̄a
si p̄mū esset verū: videret sufficere q̄ iu-
rans de futuro haberet intentiōem faci-
endi qñ iurat: lz mutaret eā post. 2^m vñ
magis consonū cōi sentētie: qz in illo iu-
ramento dī quis semp manere obliga-
tus donec impleat illud. Quantuz igit̄
ad piuriū assertoriū nō oportet in sp̄ca-
li plus tangere q̄ tactū est in articulo
piurio in cōl. Quantū ad piuriū pro-
missoriū vel obligatoriū dico q̄ pōt eē
quadruplex. f. dolosuz: incautū: coactū
7 carens istis trib⁹ dī dīōibus Indebitū.
¶ Dolosum est: qñ iurans aliqd̄ esse fa-
cturum in ipso actu iuradi intendit op-
positū: 7 nō intēdit se obligare ad illud
qd̄ iuratur. 7 talis in ipso actu iurandi
peccat mortalit̄: qz adducit deum tanq̄
testē sui ppositi de aliquo implēdo: cuz
tñ intendat oppositū: tñ post illud iura-
mentum nō remanet obligatus: qz i ob-
ligationibus puatis nullus obligat nō
intendens se obligare. nec sequit̄ q̄ talis
expectatio reposit̄ cōmodū: qz si nō iu-
rasset dolose esset obligat⁹: qz nullū cō-
modum ē reposit̄ peccm mortale: qd̄
nō reposit̄ret si nō iurasset dolose: licet
teneret implere iuramentuz: que tñ ten-
tio nō ē ita damnosa sicut peccatū mos-
tale quod incurrit in iurando dolose.
¶ Iuramentū incautum pōt eē duplex:
vel qz transit sup materiā omnino illicitā:
tam: vt cū quis iurat occidurū vel adul-
teraturuz: 7 tale iuramentū nō obligat
ad implētiōem sui iuramenti: ita q̄ post

juramentū debeat illū actū implere: tñ qñ iuravit si nō habuit intentiōem implendi illud: peccavit mortalit̄: qz addu p̄t deū in testimoniū falsū. si etiā habuit talem intentiōem: peccavit mortalit̄ qz velle peccare mortalit̄ ē peccare mortalit̄. talis igit̄ in ip̄o actu iuradi omni mō peccat mortalit̄. post iuramentū tñ debet illū actū nō implere: qz nō debet addere peccatū p̄ccō. nō etiā qz iuravit illicitē sibi licitū quod p̄us fuit illicitum. Alio mō est iuramentū incautū qd̄ transit sup̄ aliquam materiā que de se esset licita: sed nō est m̄a iuramenti licita: vt cū aliquis abiurat opa perfectōnis. In hoc enim ponit obicem motiōi sp̄s sancti: vnde tale iuramentū seruaf̄ vergit in peiorē exitū: 7 ideo post actū nō est seruandū quod iuraf̄. I3 enim ab solute liceat nō facere opa perfectōnis: nō tñ licet habere fixum vel nunq̄ faciendū opa perfectōis: quia hoc est habere velle fixū cōtra motiōem sp̄s sancti.

In his igit̄ duobus iuramentis. s. dolo 7 incauto duobus modis p̄dictis patet qz iurans nō manet obligatus ad implendū quod iuratur post iuramentū. sed in actu iurandi peccat mortalit̄.

Posset poni aliud iuramentū incautū vt qñ aliquis iurat se facturū quod nō pōt facere: I3 cum iurat putet se posse illud facere. Et de hoc iudicādū est sicut dicit̄ est in articulo de iuramento in cōi quia si posset i futurū tenet: si nō possit excusat̄ in fauorem. De iuramento coacto coactiōe que pōt cadere in constātem virū sunt opiniones. quere. Iuramentū p̄missoriū carens istis trib⁹ p̄ditionibus dolo incautela 7 coactiōe obligat iurantē: ad nunq̄ hūidum oppositā voluntatē ei qd̄ iuravit. 7 I3 differat implere illud. p̄pter circūstantias p̄pter q̄s videt̄ rōnabiliter differendū: nō peccat nec tūc p̄mo vult deū esse testem falsi.

Ad primū argumē

tum patet: in turpi voto muta decretū in iurando tñ peccavit mortalit̄. Ad aliud dico qz ceteris parib⁹ maximum iuramentū est iurare p̄ deū: qz p̄ nihil aliud licite iuraf̄ nisi in quātū in eo speciali mō habitat deus vel est: puta per euangeliū: qz in eo speciali relucet de⁹. per celū: qz ibi speciali mō habitat de⁹. per eccliam: qz ibi speciali mō colit̄ de⁹. Consuetudo tñ rōnabilis hoc exigit: vt quedā iuramēta fiant cū maiori solēnitatē q̄ alia: 7 de factis cū solēnitatē p̄sumitur qz nunq̄ fiant sine delibērationē. Statuit igit̄ ecclia ad terrore: vt p̄ huiusmodi nō iuret nisi solēnit̄ tñ: 7 per p̄ns delibērate: 7 vbi v̄itas simplicit̄ est cōiter asserenda. p̄ deū aut̄ iuraf̄ cōiter 7 leuit̄ 7 frequē sine delibērationē. dico tñ qz ceteris parib⁹ grauissimū est iurare p̄ deū. Sed posita indeliberatiōe ex illa p̄te 7 plena delibērationē ex alia p̄te qualis h̄i qñ iuratur sup̄ euangeliū: ponitur h̄ esse p̄ccm mortale: nō solū p̄pter irreuerentiā illius p̄ quod iuraf̄: sed p̄pter delibērationē que ponit̄ h̄ic 7 nō ibi.

Et si querat̄ quare igit̄ piurans p̄ euāgelia est infamis: iurans p̄ deum nō est infamis. R̄ideo: infamatio nō sequit̄ semp̄ qualitātē culpe: sed crimen publicum. statutū est aut̄ qz iuramentū publicum 7 cū delibērationē est qñ iuraf̄ sup̄ euāgelia. 7 iō transgressor talis iuramentū p̄sumitur tanq̄ violator̄ fidei. 7 ideo rōnabiliter h̄i infamis. non sic aut̄ pōt p̄sumi de aliquo leuit̄ piurate p̄ deū.

Ad vltimū patet quomō iuramentum p̄missoriū obligat: 7 qz nō ad implendum actū iuramenti.

Sextus preceptum 7c. Circa istā. xl. dī. in q̄ maḡ agit de duobus vltimis p̄ceptis secunde tabule: 7 de vtriusqz legis vtilitate. Queritur vtrum lex noua sit graui⁹ veteri. Qz sic: qz lex noua multa sup̄addit legi

veteri: sicut p3 Mat. v. dictū est antiq̄s
Nō occides: ego autē dico: qui irascitur
fratri suo. 7 sic de alijs p̄ceptis. 7 p̄ter
hoc cōtinet totā illā: sicut patet Mat.
.v. Nō veni legem soluere sed adimple
re. igit̄ includit totā grauitatem illius:
7 addit vltra aliquā aliā. igitur ē gra
uior. P̄terea status sub gr̄a est perfe
ctior 7 virtuosior q̄ sub lege. igit̄ diffici
lior: cōsequētia patet: quia v̄rus est cir
ca bonū 7 difficile. Cōtra Matth. xj.
Venite ad me om̄es r̄c.

Hic sunt duo vidē

da: quia ex duob' pendet grauitas legis
alicuius in comparatōe ad aliā. s. ex one
re imposito: 7 ex defectu f̄medij ad sup
porandū onus impositū. Onera im
posita in veteri lege erant p̄cepta mora
lia: ceremonialia: 7 iudicialia: ad q̄ om
nia tenebant. de moralib' patet. de cere
monialibus etiā patet. nā lz possent tā
gere mortuū 7 h̄mō: incurrebant tam̄
ex hoc multas immūditias: ad quarū
purgatōem si nō faciebāt que i lege mā
dabātur peccabāt mortalit̄. sic explicat̄
ibi: Anima q̄ fecerit vel nō fecerit sic et
sic: morte moyses 7 p̄bit de poplo suo:
que ē p̄minatio damnatōis eterne. Ad
om̄ia etiā iudicialia tenebant vel per se
vel qñ decernebant p̄ iudices eoz: 7 ma
xime p̄ sacerdotem leuitici generis: siqñ
erat casus dubius apud iudices inferio
res: iuxta illud Deur. Om̄is aia que cō
tempserit iudiciū sacerdotis morte mo
riatur. In lege noua moralia sunt ead̄
que tūc sed magis explicata. ceremonia
lia sunt multo pauciora 7 leuioza q̄ im
posita sunt p̄ christū. Iudicialia nulla
sunt posita p̄ christū: sed maḡ ē lex mi
sericordis 7 humanitatis i qua nō oportet
h̄c iudicialia: iuxta illud. j. Coz. vj. Jā
quidem omnino delictū est in vobis q̄
iudicia habetis in vobis: quare nō maḡ

iniuriā accepistis: quare nō magis fra
dem patimini. hoc enim docuit christ̄
Matth. v. Si quis p̄cusserit te in vna
maxilla: p̄be ei 7 alteram. 7 si quis volu
erit tibi tollē palliū: relinque ei tunicā.
Compando moralia ad moralia du
bium est vtrū fuerit equalitas: quia du
bium est vtrū illi teneant ad om̄ia illa
p̄cepta: 7 eodem mō explicata sicut nos
tenemur: quia si illi nō tenebant ad p̄ce
pta illa nisi sicut iudei interpretabantur:
tūc licuisset amare amicū: 7 odio habe
re inimicū: ita enī docuerunt pharisei
simplices de populo. Hoc autē nō licet
hodie christianis: 7 ita forte de quibus
dam alijs explicantib' quedam p̄cepta
moralia: sicut patet Matth. v. qz si nō:
tunc lex n̄ra esset grauior q̄tum ad mo
ralia. sed hec grauitas nō equiparatur
grauitati ceremonialiū legis veteris: de
qua statim dicit. Quantū enī ad cere
monialia dico q̄ illa fuit multo grauior
7 q̄tum ad multitudinem 7 q̄tum ad
difficultatē obseruandi. Aug. n. ad in
quisitiones Januarj. 7 tangit in cano.
dis. xj. Om̄ia vniter salū. dicit q̄ rabi
moyses enumerauit plus q̄ sexcenta p̄
cepta ad que om̄ia tenebant illi: quozū
quedā erant valde difficilia: puta q̄ oē
masculinū ter i anno p̄sentaret in hie
rusalem quantūcūqz distarent: 7 septi
mum annū colere. p̄p̄i qd̄ oportebat
eos duobus annis vacare a collectione
fructuū: 7 multa alia. sicut de nō tāgen
do mortuū: vel nō de comedendo v̄l b̄
bēdo post tactū mortui sine baptisimo.
vñ dicit Petrus in actib' apoz: Qua
re vultis nobis imponere on' graue qd̄
nec nos nec patres nostri portare potu
imus. lex autē noua fm̄ Augul. ibidem
paucis 7 manifestis sacramētoz ritib'
cōtenta est. Nō enim habet nisi septē sa
cramenta que etiam om̄ia nō sunt om̄i
bus christianis necessaria. nō enī om̄s
recipiunt ordines nec oēs matrimoniū

cōtrahunt. sed necessarius est baptis-
 m' & post baptis-
 m' in peccatuz mortale re-
 ciduando penitentia: ita q' difficult' qd
 est in ecclesia videt esse cōfessio. difficile
 enim videt alicui peccata sua puata so-
 li deo & sibi nota reuelare alicui homi-
 ni. sed ibi apposita sunt remedia: ita q'
 ppter reuelatiōem talem nō oportet ti-
 mere cōfusiōem. obligat enim audiēs
 ad maximū sigillum secreti. alia sacra-
 menta a baptis-
 m' & penitētia forte nō
 sunt necessaria. aut si sunt: sunt satis fa-
 cilia: puta cōfirmatio: eucharistia: extre-
 ma unctio. Quantū igitur ad ceremo-
 nialia lex noua est lōge facilior: q' lex ve-
 tus inquantū a christo data est. & hec ē
 simpliciter leuitas que longe preponde-
 rat illi grauitati: siqua sit in moralibus
 maior. Quantū ad iudicialia de lege
 noua patet q' ē leuissima: quia nulla iu-
 dicialia xp̄s imposuit. Si tñ loq̄mur
 de lege noua inquantū non solum est a
 christo: sed etiā inquantū est per alios
 declarata: vel inquantū super eam sunt
 alia per alios addita. Quantū ad cere-
 monialia dicit pōt illud quod dicit Au-
 gustinus vbi supra: & adducitur ibi. ¶
 Quantū etiā ad iudicialia licitum est
 iudicibus statuere leges ad pacē seruan-
 dam: siue illas que fuerūt in lege moysi
 & hoc omēs. siue alias & quascunq' vel
 quocunq': & tenentur eas subditi serua-
 re: dūmodo nō repugnent legi diuine.
 et quo ad hoc posset pōt maior graui-
 tas in lege christiana: quia tūc nō licuit
 sacerdotibus vl' iudicibus cōdere qual-
 cunq' leges sicut modo licet pncipibus
 christianis. Sic ergo quantū ad hoc vi-
 detur q' pauciora sunt onera legis chri-
 stiane inquantū ipsa est a christo tradi-
 ta: sed forte plura inquantū ipsi postea
 sunt addita alia per eos qui habent re-
 gere populū christianum.

Quantuz ad secūn

dum articulum dico q' passio christi ex-
 hibita plus meretur de gratia credenti-
 bus eam iam exhibitam q' ipsa vt exhi-
 benda meruerit illis qui crediderunt il-
 lam vt exhibendam: & ideo sacramēta
 nostra que habēt efficaciam in virtute
 passionis christi exhibite plus pferunt
 de gratia q' sacramēta veteris legis.

¶ Præter hec habem' plura adiutoria
 gratie: quia plura sacramēta. Nam il-
 li præter matrimoniū si tamen fuit illis
 sacramētum de quo tāgetur in quarto
 nullum habuerūt sacramētum nisi cir-
 cuncisionem: & hoc vt remediū cōtra
 originale. Post reciduatōem vero si
 mereri potuerunt gratiam aliquaz mo-
 tu proprio bene quidem: sed ad gratiā
 tunc acquirēdaz nullum fuit sacramē-
 tum tunc institutum apud eos. nō enīz
 habuerunt sacramētū penitentię: nec
 alia plura adiutoria ad gratiam impe-
 trandam que habemus nos. ¶ Tertio
 præter maiorem efficaciam sacramēto-
 rum & pluralitatem eorū habemus do-
 ctrinam magis explicatam & declarati-
 uam veritatis q' ipsi habuerūt: & exem-
 pla sanctorū plura & efficaciora ad imi-
 tandum. Et quarto plura merita san-
 ctorum qui forte non tñ sibi sed etiam
 nobis meruerunt: & nos etiā meremur
 inuocando auxiliū eorū & intercessi-
 onem apud deum. Simpliciter ergo
 plura adiutoria et efficaciora sunt in le-
 ge christiana q' veteri. et ideo ex ea par-
 te lex noua est leuior. ¶ Est etiam vnuz
 adiutoriaz valde notabile: quia nobis
 pro obseruatione legis christiane pro-
 mittitur explicite vita eterna. Illis autē
 vel raro vel nunq̄m nisi bona tempora-
 lia promittebantur. nunq̄m autem tan-
 tum alliciunt animam ad seruandum
 legem bona temporalia sicut bona eter-
 na.

Ad primum cōnce

do. q̄ si lex noua p̄tineat oīa moralia q̄
lex uetus. ⁊ addat alia uel saltē addat a-
liquā explicatōnem aliquozum ad quā
forte ipsi nō tenebant q̄ quantū ad hoc
est grauior. tñ hoc n̄ tm̄ grauat sicut ex
alia pte grauat cerēonialūz multitudo
⁊ iudicialiū. Ex pte autē legis noue plus
alleuiat multitudo ⁊ efficacia auxiliōz
ita q̄ illa modica grauitas si qua sit ma-
ior in moralibus nō p̄ponderat grauita-
ti in alijs. ⁊ hoc pensatis auxilijs hic in̄.
Ad 2^m dico q̄ difficultas in ope virtu-
oso nō est p se ex pte opantis: sed ex pte
opis. difficultus enim ē auaro dare vnū
q̄ liberali decēz. ⁊ tñ nō virtuosius. nec
qualiscunqz difficultas ex pte opis argu-
it maiorē virtuositatē. Sed illa que per
se includit excellentiaz obiectū: qd̄ per se
attingit p opatōem. talis autē difficultas
stat cum maiorē leuitate. Nam leu^s est
attingere amando obiectū excellentius
q̄ obiectū minus excellens. ⁊ talia ope-
ra excellentia imediate respicientia deū
plura sunt explicata i lege noua. Multū
enim actus dilectōis dei imediate ma-
gis explicantur christianis q̄ iudeis. nec
mirum quia illa dicitur esse lex timoris
hec autē amoris. amor autē ⁊ p̄cipue si-
nis si ille querat in omnibus: facit omnia
onera leuia: ut uerū sit qd̄ dixit saluatō
Math. 20. Venite ad me. Et sequitur.
Jugum enim meū suauē est: ⁊ onus me-
um leuē. Qui sit laus honor ⁊ gloria per
Infinita seculo: um secula. Amen.

Explicit scriptus super tertio sententia-
rum editum a fratre iohanne duns: ordi-
nis fratrum miorz doctore subtilissimo
ac omnium theologorum p̄ncipe. Per
excellētissimum sacre theologie docto-
rem magistrum Thomaz penketh an-
glicū ordinis fratru heremitarū sancti
Augustini: in famosissimo studio Pa-
tauino ordinarie legentem maxima cū
diligentia emendatum.

Impressum venetijs ad expēsas ⁊ man-
datus Joannis de Colonia Nicolai ten-
son sociozūqz eozum. Anno domini
M. cccc. lxxxj.

Laus deo.

